

ΕΞ υπαρχής

Μηνιαίο βήμα ανάλυσης, κριτικής και διαλόγου

Νοέμβριος 1999
Τεύχος 6ο
Τιμή: £3.00

Οι αιρετικοί: Μάχη κατά φαντασμάτων

Η Τουρκία υπό ένταξη στην Ε.Ε.

**Συνέντευξη
Αλπάυ Ντουρντουράν**

Χειρισμός Κυπριακού: ανάγκη ύπαρξης νομικού οργάνου

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις στη σκιά του Κυπριακού

Τουρκία: Η κρίση του πολιτικού συστήματος

«Εγώ απόψε είμαι Τούρκος Μαντάμ». Εθνικές μειονότητες και η ιδιότητα του πολίτη

Ιδιωτικοποιήσεις: μετά από τα πυροτεχνήματα το σούρουπο

Βιοπολιτική: Μετάβαση από την Ανθρωποκεντρική στην Βιοκεντρική Αντίληψη

Ο μέσος πολίτης γνωρίζει πολύ καλά ότι ο οχετός των σκανδάλων που λερώνουν τα πρωτοσέλιδα είναι μικρό μόνο μέρος των όσων πραγματικά συμβαίνουν. Γνωρίζει επίσης ότι από τις υποθέσεις που γνωστοποιούνται θα τεκμηριωθούν και θα οδηγήσουν σε καταδικαστικές αποφάσεις μόνο μερικές. Media και πολιτικοί προσπαθούν απεγνωσμένα να δημιουργήσουν την εικόνα του μήλου με το σάπιο κομμάτι, το οποίο θα πρέπει να αφαιρεθεί. Προσπαθούν να αποπολιτικοποιήσουν τα θέματα, να μας πουν ότι πρόκειται για ποινικές υποθέσεις (ή στην περίπτωση του διαμοιρασμού, με ιδιωτική παραχώρηση, των μετοχών της Louis Gruise lines προβάλλουν το νομικό κενό). Η ουσία είναι βαθιά πολιτική και χωρίς την ουσιαστική παρέμβαση επί τούτου των πολιτών το πολιτικό σύστημα θα παραμείνει χώρος για πλιάτσικο, χωρίς αρχές, χωρίς ιδεολογίες, χωρίς πιστεύω, χωρίς ελπίδες. Ποιος θα μπορούσε να αισθάνεται πλέον περήφανος πολίτης σε τούτο τον τόπο; Μερικοί λεν ότι θα πρέπει να κάνουμε υπομονή, να κρατηθούν κάπως τα πράγματα, για να αντιμετωπισθεί το Κυπριακό, το οποίο ευρίσκεται πάλι σε κρίσιμη φάση. Το ερώτημα είναι: ποιος θα αντιμετωπίσει το Κυπριακό, όπως επίσης ποιος θα αντιμετωπίσει το όποιο εσωτερικό πρόβλημα. Το ερώτημα είναι ακόμα ποιος δεν είναι μέρος του προβλήματος, απ' όσους καλούνται να το αντιμετωπίσουν. Είναι εξαιρετικά αμφίβολη η δυνατότητα «κάθαρσης» αν η «κοινή γνώμη» δεν μετεξελιχθεί σε «κοινή δράση». Θα λέγαμε ότι ο κάθε πολίτης στην όποια πολιτική η άλλη συλλογικότητα ανήκει θα πρέπει να διεκδικήσει αλλαγή πλεύσης, αποτελεσματική αντιμετώπιση, επανοικοδόμηση της καταρρέουσας πολιτικής ζωής του τόπου. Θα πρέπει να διεκδικήσει ενεργώς την αξιοπρέπειά του.

Κωστής Αχγιώτης

Περιοδικό Εξ υπαρχής
 Αρχιεποκόπου Μακαρίου Γ-127 Καϊμακλί-Λευκωσία
 Τηλ: 346061 - Φαξ: 346162

Αμμόχωστος - Λάρνακα

Μπορείτε να βρείτε πλήρεις σειρές των τευχών του «Εξ υπαρχής» καθώς και να γραφτείτε συνδρομητές αν το επιθυμείτε, στα ακόλουθα βιβλιοπωλεία:

«στοχαστής»

• Χαρτικά • Βιβλία • Δώρα

Λεωφ. Γρ. Αυξεντίου 35 (έναντι Λυκείου Λάρνακας)
 Τηλ. 03-654471 Λάρνακα

Άντρος Λοΐζου

Λεωφ. Γρίβα Διγενή 113, 5281 Παραλίμνι
 Τηλ. 03-730760, 03-731266
 Φαξ: 03-731265 - Κιν. 09-629854
 E-mail: a.loizoul@cytanet.com.cy.

Άντρος Λοΐζου

Βιβλιοπωλείο

Οδός Ελευθερίας 2, Δερύνεια
 Τηλ. 03-824266 - Φαξ: 03-825974

Άντρος Λοΐζου

Βιβλιοπωλείο

Οδός Φρίξου Παναγιώτου 28, Ξυλοφάγου
 Τηλ. 04-725572 - Κιν. 09-629854

Όσοι επιθυμούν να επικοινωνήσουν άμεσα με το περιοδικό στη Λάρνακα ή την Αμμόχωστο, μπορούν να επικοινωνήσουν με τον **Σώτο Σίζυνο**

τηλ. 03-825085, 03-822111 Παραλίμνι - οικ. 04-627129, 04-638189 Λάρνακα

**Πάρτυ υποδοχής του 7ου τεύχους του Εξ υπαρχής
 Τετάρτη 1 Δεκεμβρίου - 8.00 μ.μ**

εξ υπαρχής

Δελτίο εγγραφής συνδρομητών

Όνοματεπώνυμο.....
 Διεύθυνση:.....
 Οδός - αριθμός..... Πόλη - Τ.Τ.....
 Επαρχία.....
 Τηλ. Οικίας..... Φαξ Οικίας.....
 Τηλ. Εργασίας..... Φαξ Εργασίας.....
 Επάγγελμα.....
 Σπουδές.....
 Τιμή συνδρομής: Εσωτερικού ετήσια £25.00. Ελλάδα £25.00. Υπόλοιπες χώρες Ευρώπης £30.00. ΗΠΑ £32.00. Αυστραλία £41.00
 Επιταγές στο όνομα: Επικοινωνία Πολιτών Γέφυρα Λτδ

εξ υπαρχής \ \ περιεχόμενα

Περιοδικό «εξ υπαρχής»
 Μηνιαίο βήμα ανάλυσης
 κριτικής και διαλόγου

Νοέμβριος 1999 - Τεύχος 6ο
 Διεύθυνση:
 Αρχ. Μακαρίου Γ 127,
 Καϊμακλί, Λευκωσία 1021
 Τηλ. 346061 - 346160
 Φαξ: 346162

Υπεύθυνος για τον Νόμο:
 Δώρας Κακουλλής

Εκδίδεται από την
 Επικοινωνία Πολιτών
 Γέφυρα Λτδ

Για την σύνταξη
 του τεύχους εργάστηκαν οι:
 Ανθούλα Παπαδοπούλου,
 Μαρία Σωκράτους,
 Ιωσήφ Παγιάτα,
 Λούης Ηγουμενίδης,
 Σταύρος Τομπάζος,
 Κωστής Αχνιώτης,
 Ζήνωνας Ποφαΐδης.

• για τα υπογραμμένα κείμενα
 ευθύνονται οι συγγραφείς τους

• παραγωγή έκδοσης
 τεχνική επιμέλεια:
 Dogographics Ltd
 τηλ. 665116

• εκτύπωση:
 Τυπογραφεία ΕΡΜΗΣ
 τηλ. 482361

- 6 Οι αιρετικοί: Μάχη κατά φαντασμάτων
Ιωσήφ Παγιάτα
- 8 Ελληνικός στρατηγικός σχεδιασμός η αναγόρευση
 της Τουρκίας σε υπό ένταξη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Λούη Ηγουμενίδη
- 14 Χειρισμός Κυπριακού: ανάγκη ύπαρξης νομικού οργάνου
Ανδρέα Αγγελίδη
- 16 Ο Αλπάυ Ντουρντουράν μιλά στον Ιωσήφ Παγιάτα
 Δεκατρείς απαντήσεις σε δεκατρείς ερωτήσεις
Ιωσήφ Παγιάτα
- 20 Δικονομική συμφωνία ΑΚΕΛ - Κινήματος Πατριωτικής Ενότητας
 Κωστή Αχνιώτη
- 21 Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις στη σκιά του Κυπριακού
Αθανασία Αναγνωστοπούλου
- 24 Το βάρος της ιστορίας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις
Αθανασία Αναγνωστοπούλου
- 31 Τουρκία: Η κρίση του πολιτικού συστήματος
Ισμαήλ Κεράλ
- 36 «Εγώ απόψε είμαι Τούρκος Μαντάμ».
 Εθνικές μειονότητες και η ιδιότητα του πολίτη
Νιαζί Κιζιλγιουρέκ
- 40 Ιδιωτικοποιήσεις: μετά από τα πυροτεχνήματα το σούρουπο
Στέλιου Ανδριανού
- 44 Μετασεισμικές δονήσεις. Θα υπάρξει σεισμός συνειδήσεων;
Γεράσιμου Σκλαβούνου
- 46 Βιοπολιτική: Μετάβαση από την Ανθρωποκεντρική
 στην Βιοκεντρική Αντίληψη
 Παντελή Σοφοκλέους
- 48 Η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τη διάσωση του
 φυσικού περιβάλλοντος της Μεσογείου Θάλασσας
Ειρήνης Κωνσταντίνου
- 56 Βιβλιοπαρουσίαση: Το στραβοπάτημα της τελευταίας αυτοκράτειρας
Πολύβιου Νικολάου
- 61 Η εξέλιξη της Συνεργασίας
Σώτου Σύζινου
- 64 Ο σχολιαστής της τελευταίας σελίδας

Συνάντηση ανθρώπων και πολιτισμών

Ενώ το πολιτικό τοπίο επιμένει στην εικόνα της στασιμότητας, ορισμένες πρωτοβουλίες πολιτών κρατούν ζωντανή την ελπίδα - σαν φλόγα κεριού έστω - που θέλει την κυπριακή κοινωνία να καθυποταχθεί το τραίνο της εποχής της. Μια τέτοια πρωτοβουλία αποτελεί η Κίνηση Στήριξης Αλλοδαπών η οποία, μαζί με μικρό αριθμό άλλων κινήσεων, προσφέρει ένα τουλάχιστον ίχνος αντίστασης στο σύννεφο της ξενοφοβίας που σκεπάζει την κυπριακή κοινωνία, τον κόσμο, τα κόμματα, τις συντεχνίες, τον κρατικό μηχανισμό. Φαίνεται παράδοξο για μια κοινωνία η οποία για δεκαετίες ολόκληρες υπόφερε και υποφέρει από τον ρατσισμό των προηγμένων κρατών στις οποίες βρήκαν και βρίσκουν καταφύγιο εκατοντάδες χιλιάδες Κύπριοι. Κι όμως, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των Νεοκυπρίων, πάνω από τα τριάντα, δοκίμασαν την ένδεια και την φτώχεια, καταφέρνουν σήμερα μέσα σ' ένα καταπληκτικό κενό μνήμης να «εισάγουν» τις οικιακές βοηθούς όπως εισάγουν τα προϊόντα οικιακής χρήσης και να τους συμπεριφέρονται πολύ ταχτικά σαν σε σκουπίδια.

Στις 7 Νοεμβρίου, στο Δημόσιο Κήπο της Λευκωσίας απέναντι από το Γενικό Νοσοκομείο διοργανώνεται μια εκδήλωση επαφής Κυπρίων και μεταναστών στη χώρα μας, η οποία θα είναι και ευχάριστη και χρήσιμη. Όπως δηλώνουν οι οργανωτές με την εκδήλωση στοχεύουν από τη μια να στείλουν πλατιά το μήνυμα ότι η αντίδραση απέναντι σε φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας δεν είναι μεμονωμένη αλλά αγκαλιάζει πολλούς Κυπρίους και από την άλλη να φέρουν τους Κύπριους και μετανάστες που ζουν και εργάζονται στην Κύπρο πιο κοντά δίνοντας σε όλους την δυνατότητα να γνωρίσουν άγνωστες πτυχές από την κουλτούρα διαφόρων χωρών αλλά και προσφέροντας μια ευχάριστη Κυριακή με χορό, μουσική, παραδοσιακά φαγητά.

Διοργανώνουν την εκδήλωση: η Κίνηση Στήριξης Αλλοδαπών, η Επιτροπή για την Αποκατάσταση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε ολόκληρη την Κύπρο, ο Διεθνής Σύνδεσμος για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ο Παγκύπριος Σύνδεσμος για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και η Διεθνής Αμνηστία Κύπρου.

Α.Β.

«Μαργαριτάρια» (Στη μνήμη του Ανδρέα Θεοδώρου)

Γνωστό... Καλά γνωστό πώς μπήκαν και πώς ανέβηκαν σε διάφορες θέσεις κλειδιά, ιδιαίτερα στα ανώτερα σκαλοπάτια της δημόσιας υπηρεσίας και των διαφόρων ημικρατικών οργανισμών, περιλαμβανομένης φυσικά της ημικρατικής μας ραδιοτηλεόρασης, λογής λογής επιτήδειοι της τριτοκοσμικής κοινωνίας μας.

Αφορμή για το κείμενο, η επαναλαμβανόμενη συχνά (και τις μέρες αυτές του Σεπτεμβρίου 1999) από ανώτερο συντάκτη του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου, φράση «οι πληροφορίες μιλούν ότι...» αντί «οι πληροφορίες αναφέρουν ότι...»

Πολλά βέβαια τα «μαργαριτάρια» του ίδιου και άλλων στο ΡΙΚ και στα υπόλοιπα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, έντυπα και ηλεκτρονικά. «Μαργαριτάρια» που εξευτελίζουν τη γλώσσα μας και προσβάλλουν τη νοημοσύνη μας.

Κι ενώ δημοσιογράφοι αξιόλογοι και αξιοπρεπείς δηλαδή αληθινοί, μένουν άνεργοι (αξέχαστε Ανδρέα Θεοδώρου, συγχώρεσέ μας που δεν σου συμπαρασταθήκαμε όσο έπρεπε και όταν έπρεπε - παρεμπιπτόντως, ακόμα και το «Εργατικό Βήμα» από το οποίο αποχώρησες τότε απηυδησμένος, σου έπλεξε το εγκώμιο όταν έφυγες από αυτό τον ψευτόκοσμο πριν ένα χρόνο για πάντα...) κάποιοι γνωστοί σαλίγκαροι, αδαείς και χυδαίοι γίνονται ελέω κομματοκρατίας - αναξιοκρατίας ανώτεροι συντάκτες, αρχισυντάκτες ή διευθυντές (...) διαμορφώνουν ιδέες και πολιτική, πράγμα απαράδεκτο στις σημερινές τραγικές συνθήκες που περνά ο τόπος μας.

Τι άλλο να πει κανείς για τα κατορθώματα του άλφα ή του βήτα αναλφάβητου στα ΜΜΕ όταν βγαίνει υπουργός στον αέρα και λέει «είναι γρήγορα να μιλήσουμε γι' αυτό το ζήτημα...», αντί να πει «είναι πρόωρο...» ή «είναι νωρίς...»

Ή όταν άλλος υπουργός, σε επίσημη τελετή, μιλά - δυο φορές... - για το... «πρόσφατο μέλλον»!!

Λουκάς Κακουλλής

Δεν υπάρχουν μικρές και μεγάλες πολιτικές ευθύνες

Ο πρόεδρος του Δημοκρατικού Συναγερμού Νίκος Αναστασιάδης υποστηρίζει ότι δεν πρέπει να γίνεται συχνή αναφορά στην συγγένεια του με τον αδελφό του Πάμπο Αναστασιάδη, ο οποίος μέχρι πρόσφατα υπηρετούσε ως ειδικός αστυνομικός στην υπηρεσία του. Όπως δήλωσε ο Νίκος Αναστασιάδης σε τηλεοπτική συνέντευξη του, έκανε απλά χρήση του νόμου, για την προστασία των πολιτικών προσώπων αφήνοντας να νοηθεί ότι επέλεξε τον αδελφό του για να νοιώθει πιο ασφαλής. Η επιθυμία βέβαια του Νίκου Αναστασιάδη να διαχωρίζεται ως άτομο και ξεχωριστή προσωπικότητα από τον αδελφό του, είναι απολύτως νόμιμη, παρόλο που είναι δύσκολο να δεχτεί κανείς, ότι δεν θα ήταν πιο ασφαλές να επιλέγει τους ειδικούς του αστυνομικούς με κριτήρια άλλα από οικογενειακά. Μπορεί επίσης να θεωρηθεί εύλογο το αίτημα του κυρίου Νίκου Αναστασιάδη για παραίτηση του Υπουργού Δικαιοσύνης Νίκου Κόση, σε περίπτωση κατά την οποία ο Πάμπος Αναστασιάδης είναι αθώος. Παραδέχεται δηλαδή εμμέσως ο Νίκος Αναστασιάδης το μεγάλο «βάρος» της υπόθεσης. Το ερώτημα όμως που δεν θέτει ο Νίκος Αναστασιάδης - και δεν θέτουν ούτε οι δημοσιογράφοι που τον ερωτούν - είναι το εξής: εάν ο Πάμπος Αναστασιάδης είναι ένοχος, διευκολυνόταν ή όχι από το κύρος που του προσέδιδε η συγγένεια του με τον Νίκο Αναστασιάδη, ή η θέση του ως ειδικού αστυνομικού στην προστασία του αδελφού του.

Εάν συνεργαζόταν με άλλα στελέχη της αστυνομίας στις ενδοχόμενες παρανομίες του, δεν στηριζόταν στην οικογενειακή του σχέση με τον Νίκο Αναστασιάδη; Θα μπορούσε οποιοσδήποτε απλός λωποδύτης να έχει αυτές τις δυνατότητες; Κατά κάποιο τρόπο μπορεί ο κ. Αναστασιάδης να μην έχει «ενεργητικές» πολιτικές ευθύνες, έχει όμως «παθητικές». Εάν ο Πάμπος Αναστασιάδης είναι ένοχος, ο Νίκος Αναστασιάδης θα πρέπει να κάνει ότι ζήτησε από τον κύριο Κόση.

Εάν ο κ. Τσαγγαρίδης ενέχεται σε παρανομίες, θα «μπορούσε να κατεβάσει το Θεό» (φράση που του καταλογίζει καθημερινή εφημερίδα) εάν δεν ήταν στέλεχος του ΔΗΣΥ; Και τα ίδια βεβαίως ισχύουν και για τ' άλλα πολιτικά πρόσωπα που ενέχονται ίσως στα σκάνδαλα. Στην περίπτωση τεκμηρίωσης ποινικών αδικημάτων - μια, δυο, τρεις παράνομες βίζες - οι ένοχοι θα καταδικαστούν σε κάποια ίσως χρόνια φυλάκισης. Οι πολιτικές ευθύνες όμως, υπάρχουν ή δεν υπάρχουν. Δεν υπάρχουν μεγάλες και μικρές πολιτικές ευθύνες.

Κωστής Αχνιώτης

Μουσείο βαρβαρότητας

Αν είχαμε ένα μουσείο βαρβαρότητας της νεοκυπριακής κοινωνίας θα μπορούσαμε να το εμπουτίσουμε αυτές τις μέρες μ' ένα καινούργιο έκθεμα: το καμένο αυτοκίνητο της Χαραυγής Ζααρζούρ. Η γνωστή Χαραυγή, ασθενής από Aids, θηλημένα ή αθέλητα έφυγε από τη ζωή μετά από αυτοκινητικό δυστύχημα. Πέταξαν λέγεται οι αρμόδιοι το νεκρό της σώμα σε μια πλαστική σακούλα κι έκαψαν το αυτοκίνητό της. Βλέπετε τα καταφέρνουμε ακόμα να καταπολεμούμε το Aids, όπως καταπολεμούσαν την χολέρα στο μεσαίωνα. Πριν από λίγους μήνες είχαμε τη γενικευμένη επίθεση των media εναντίον του «χωρίς όνομα» γιατρού που πάσχει από Aids. Η φαινομενική πρόοδος που παρατηρεί κανείς στο θέμα της αποδοχής και της ορθής αντιμετώπισης της ασθένειας του Aids κατακρημνίζεται μόλις συμβεί κάτι το σχετικό. Αμέσως η επιδερμική πρόοδος εξαφανίζεται και επιστρέφουμε στα παλιά, γνώριμα σπήλια του σκοτεινού μας εαυτού.

Κ.Α.

Περιοδικό *Εξ υπαρχής:*
γραφτείτε συνδρομητές.

Μάχη κατά

φαντασμάτων

Ιωσήφ Παγιάτα

Δεν είναι πολύς καιρός, που για ολόκληρη μέρα «ξεφώνιζαν» οι ραδιοτηλεοπτικοί μας σταθμοί για τους 25 «αιρετικούς» στους οποίους δεν επιτράπη η αποβίβαση στη Λεμεσό από το πλοίο «Νήσος Κύπρος». Θα έπρεπε κανείς λογικά να υποθέσει, ότι οι αστυνομικοί και οι υπάλληλοι του Τμήματος Μετανάστευσης, που θα είχαν προηγουμένως ειδικευτεί στη συγκριτική θρησκείολογία και τη δογματική, πρόλαβαν να κάμουν την επί τούτω πραγματογνωμοσύνη τους και να διαπιστώσουν τη σχετική σύγκρουση με το Σύνταγμα.

Προφανώς, ανέβηκαν στο πλοίο, συζήτησαν σε βάθος με τους 25 «αιρετικούς» τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις και συνέκριναν τα πιστεύω τους μ' αυτά που προβλέπουν οι αναγνωρισμένες θρησκείες και οργανωμένες εκκλησίες. Στη συνέχεια, αφού διαπίστωσαν ότι τα εν λόγω 25 πρόσωπα σαφώς «παρεξέκλιναν από την αυστηρή τήρηση του χριστιανικού δόγματος», τους απαγόρευσαν την είσοδο στη χώρα μας.

Παρατηρώ ευκαιριακά ότι, το «Νέο Ελληνικό Λεξικό» του Εμ. Κριαρά, επεξηγεί την αίρεση ως «απόκλιση από μια θεωρία ή ένα δόγμα», ενώ η «Παγκόσμια Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια»¹ την ερμηνεύει ως «Προσκόλληση σε μια θρησκευτική άποψη, η οποία είναι αντίθετη σε ένα καθιερωμένο δόγμα μιας εκκλησίας».

Αναφέρεται ακόμα ότι, σύμφωνα με το

Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, άρθρο 18:

1. Έκαστος έχει το δικαίωμα ελευθερίας σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας.
2. Πάσαι αι θρησκείαι των οποίων τα δόγματα και αι ιεροτελεστίες δεν είναι μυστικά, είναι ελεύθεραι.
3. Πάσαι αι θρησκείαι είναι ίσαι ενώπιον του νόμου... ουδεμία νομοθετική, εκτελεστική ή διοικητική πράξις της Δημοκρατίας δύναται να κάμει δυσμενή διάκριση εις βάρος οιοσδήποτε θρησκευτικού ιδρύματος ή θρησκείας.
4. Έκαστος έχει το δικαίωμα να πρεσβεύει την πίστην αυτού... κλπ., κλπ.

Αξίζει ίσως να αναφερθεί ότι, η Παγκόσμια Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια, παρατηρεί ότι υπάρχουν στον κόσμο 1,5 δισεκατομμύρια Χριστιανοί που είναι σκορπισμένοι σε 223 χώρες. Μιλά για 150 «μείζονες εκκλησιαστικές παραδόσεις» και 20800 δόγματα (denomina-

tions). Κάννει αναφορά σε όλες τις μεγάλες παγκόσμιες θρησκείες, τις ονομαζόμενες «νέες θρησκείες», τον αθεϊσμό, τον αγνωστικισμό, το μαρξισμό και την κοσμικότητα (secularism). Ωστόσο, πλην του προαναφερθέντος ορισμού, δεν ασχολείται με τις αίρεσεις.

Αλλά ας επανέλθουμε εις τους «25». Εκ των υστέρων διεφάνει ότι δεν τους επιτράπη η αποβίβαση στη Λεμεσό, γιατί υπήρχαν πληροφορίες για πρόθεση ομαδικής αυτοκτονίας, εξού και δεν τους επιτράπη προηγουμένως η αποβίβαση ούτε στο γειτονικό Ισραήλ. Τελικά δεν έγινε γνωστό αν οποιαδήποτε χώρα συγκατατέθηκε στην πραγματοποίηση του... ονείρου των «25»... Εκείνο για το οποίο ωστόσο είμαι σίγουρος είναι ότι, όπως παρουσιάστηκε το όλο θέμα ανέδιδα επαρχιωτισμό, επιπολαιότητα και έλλειψη σοβαρότητας, κάτι που τείνει να καθιερωθεί ως το κατεχοχίν χαρακτηριστικό της

κοινωνίας μας. Πέραν όμως απ' αυτό, η συχνή, το τελευταίο καιρό, αναφορά στις αίρεσεις και τους αιρετικούς, τείνει να δημιουργήσει για τη χώρα μας μια αίσθηση μισαλλοδοξίας και θρησκοκληψίας, τη στιγμή που τουλάχιστον η δεύτερη, είναι ξένη με την πραγματικότητα.

Αξίζει ίσως να αναφερθεί ότι δεν είναι λίγες οι φορές που η δική μας κοινωνία κατέτρεξε τους Μάρτυρες του Ιεχωβά, τους Χιλιαστές όπως είναι γνωστοί. Παρατηρώ συναφώς ότι, σύμφωνα με την Παγκόσμια Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια οι Μάρτυρες του Ιεχωβά αποτελούν επίσημα οργανωμένη Εκκλησία, η οποία στη δική μας χώρα αριθμεί όχι λιγότερο από 2000 μέλη. Στην προσπάθεια απόδειξης της υπεροχής «του δικού μας» - εγγενές στοιχείο στην ανθρώπινη φύση - αποκαλούνται μερικές φορές ως αίρεσεις ακόμα και ο Προτεσταντισμός και ο Καθολικισμός!

Το σημείωμα αυτό δε στοχεύει να υπει-

σέλθει στη δογματική πτυχή των αίρεσεων αλλά να επισημάνει τον κίνδυνο εισαγωγής στην καθημερινή μας ζωή φαντασματικών στοιχείων, ξένων προς την Κυπριακή Κοινωνία και απόδοντα του κυπριακού τρόπου ζωής.

Είναι ορθό ότι κατά καιρούς εμφανίζονται θρησκευτικές ομάδες ή οργανώσεις που συνδέουν την ύπαρξή τους με καταστροφικές δραστηριότητες και στρέφονται εναντίον του Κράτους ή της Κοινωνίας. Ακόμα, ότι μέσα από τον έλεγχο του νου (mind control), επεμβαίνουν στην προσωπικότητα του ατόμου και τις ελευθερίες του, καταλήγοντας στην εκμετάλλευση και το έγκλημα, όπως η περίπτωση Ashihara και της Αούν στην Ιαπωνία πριν μερικά χρόνια. Ωστόσο, δεν υπάρχουν στην Κύπρο ενδείξεις για τη λειτουργία τέτοιων οργανώσεων. Οργανώσεων με ολοκληρωτική ιδεολογική δομή, που έχοντας εισχωρήσει στους υψηλούς κύκλους της πολιτικής ζωής και χρη-

σιμοποιώντας ισχυρά οικονομικά μέσα να προκαλούν ζημιά, να διαταράσσουν την κοινωνική ισορροπία και μέσα από μια έλλειψη διαφάνειας να διαβρώνουν τους δημοκρατικούς και κοινωνικούς θεσμούς. Για την ώρα οικονομική δύναμη και πρόσβαση στην εξουσία διαθέτει μόνο η Κυπριακή Εκκλησία...

Ως εκ τούτου, η ενασχόληση με τις αίρεσεις, οι επί τούτω τηλεοπτικές εμφανίσεις ή η διοργάνωση σεμιναρίων, στην περίπτωση της Κύπρου μάλλον θα πρέπει να θυμίζουν μάχη κατά φαντασμάτων και το μόνο που μπορεί να καταφέρουν είναι να προκαλέσουν τη θρησκοκληψία εκεί όπου απουσιάζει, να εξάψουν τη μισαλλοδοξία και να δημιουργήσουν μια αίσθηση κινδύνου, εκεί όπου δεν υπάρχει.

1. Word Christian Encyclopedia: A Comparative Survey of Churches and Religions in the Modern World AD 1900 - 2000 edited by David B. Barrett.

Εξ' υπαρχής: το περιοδικό

που χρειάζεται ο τόπος

Ελληνικός σχεδιασμός της Τουρκίας χώρα της

Λουή Ηγουμενίδη

Με δεδομένη και επαναλαμβανόμενη την τουρκική άρνηση, για έναρξη συνομιλιών χωρίς όρους και υπό την αιγίδα του Γ.Γ. του ΟΗΕ, για λύση του Κυπριακού, στο επίκεντρο της προσοχής όλων και στην Ελλάδα και στην Κύπρο, αλλά και των ανησυχιών μας, βρίσκεται το ερώτημα, ποια πρέπει να είναι η ενδεδειγμένη στρατηγική και τακτική της Ελλάδας απέναντι στην προοπτική αναγόρευσης της Τουρκίας σε υπό ένταξη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στη σύνοδο του Ελσίνκι. Οι τολμηρές και κατά πολλούς υπερβαίνουσες τα εσκαμμένα, ως τώρα δηλώσεις του

στρατηγικός η αναγόρευση σε υπό ένταξη Ευρωπαϊκής Ένωσης

Έλληνα υπουργού των Εξωτερικών κ. Γιώργου Παπανδρέου, αλλά και οι πιο συγκρατημένες αναφορές του πρωθυπουργού κ. Σημίτη, έχουν ξεσηκώσει θύελλα αντιδράσεων, που εκτείνεται από την εσωκομματική αντιπολίτευση του ΠΑΣΟΚ ως τις παρυφές του Συνασπισμού, στην Ελλάδα και από το μισό ΔΗΣΥ ως τις παρυφές των ΕΔΗ στην Κύπρο. Ολόκληρο αυτό το φάσμα των αντιδρούντων επιμένει ότι ο Γιώργος Παπανδρέου έχει πέσει στην παγίδα των Αμερικανών και αν τελικά δεχθεί να υποστηρίξει

την αναγόρευση της Τουρκίας σε υπό ένταξη χώρα η Ελλάδα, χωρίς όρους και σημαντικά ανταλλάγματα, κυρίως στο Κυπριακό, τότε καταδικάζεται αφ' ενός κάθε πιθανότητα μας να προβεί αυτή η χώρα σε υποχωρήσεις για λύση του Κυπριακού και αφ' ετέρου ενισχύεται η αλαζονεία και ο επεκτατισμός της Άγκυρας, γιατί θα έχει εξασφαλίσει το δικαίωμα να υποστηρίζεται και να ενισχύεται από την Ευρώπη και τις ΗΠΑ στην εφαρμογή της αδιάλλακτης πολιτικής της. Όμως όλοι αυτοί οι αντιδρούντες

δεν μπαίνουν στον κόπο να υποδείξουν τα οφέλη που αποκομίστηκαν από αυτή την πολιτική της άρνησης ν' ανοίξει ο ευρωπαϊκός δρόμος της Τουρκίας. Δεν υποδεικνύουν τις συγκεκριμένες υποχωρήσεις στις οποίες προέβη η Άγκυρα, ούτε τα θετικά βήματα που έγιναν ως τώρα για έναρξη συνομιλιών και άνοιγμα του δρόμου προς ειρηνική και βιώσιμη λύση του Κυπριακού. Ούτε απέδειξαν την οφελιμότητα αυτής της στρατηγικής και τακτικής στην υπόθεση της διασφάλισης της ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε., ανεξάρτητα από τη λύση του

πολιτικού της προβλήματος. Τα πράγματα παραμένουν μετέωρα και οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν κυρίως για οριστική διχοτόμηση και παραπομπή της ένταξης της Κύπρου στις ελληνικές καλένδες είναι υπαρκτοί.

Ελληνική πρωτοβουλία

Ηάλλη στρατηγική και τακτική, όπως την εισηγείται η ελληνική κυβέρνηση και την προωθεί με σθένος και φαντασία ο Έλληνας υπουργός των Εξωτερικών κ. Παπανδρέου, επιλέγει, σαν αποτέλεσμα συνειδητού στρατηγικού σχεδιασμού, την ανάληψη της πρωτοβουλίας εκ μέρους της Ελλάδας για αναγόρευση της Τουρκίας σε υπό ένταξη στην Ε.Ε. χώρα, στη σύνοδο του Ελσίνκι και μαζί την εισήγηση και την εξασφάλιση της υποστήριξης όλων των κρατών - μελών της Ε.Ε. σε ένα συνολικό σχέδιο που θα αφορά στην πορεία προσαρμογής της Τουρκίας στο ευρωπαϊκό κεκτημένο και θα της δίνει κάθε δυνατότητα και βοήθεια για να φτάσει με επιτυχία στην πλήρη ένταξη, χωρίς να παρεμποδίζεται από πολιτικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς και άλλους θεσμικούς αναχρονισμούς και χωρίς να παρεμποδίζει τη διαγεγραμμένη πορεία της Κύπρου προς την πλήρη ένταξη, με την πρώτη φουρνιά των χωρών, που έχουν ήδη προχωρήσει τις διαπραγματεύσεις με την Ε.Ε.

Για την εφαρμογή αυτής της πορείας πλεύσης εκ μέρους της Τουρκίας, αφού η αρχή θα γίνει στο Ελσίνκι, θα υφίσταται μόνιμα κι αδιάλειπτα τη παρακολούθηση του συνόλου των χωρών μελών της Ε.Ε. αλλά και των ΗΠΑ, που τόσο πολύ υποστηρίζουν την ανάγκη μιας άμεσης ευρωπαϊκής προοπτικής για την αγαπημένη τους σύμμαχο. Και αυτό θα σημαίνει ότι

δεν μπορούν να γίνονται ούτε παραλείψεις, ούτε παρακάμψεις, ούτε εκπτώσεις, ούτε παρεκτροπές από την συμφωνημένη και σύμφωνα με τα ως τώρα δεδομένα πορεία της Τουρκίας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Και μέσα στα ως τώρα δεδομένα της Ε.Ε. που συνιστούν άλλωστε και το περίφημο ευρωπαϊκό κεκτημένο στο σύνολό του, είναι και οι αποφάσεις της Κοπεγχάγης και οι αποφάσεις του Λουξεμβούργου που ορίζουν τις πολιτικές ευθύνες σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διεθνούς συμπεριφοράς, όσων επιθυμούν να διασφαλίσουν ευρωπαϊκή προοπτική.

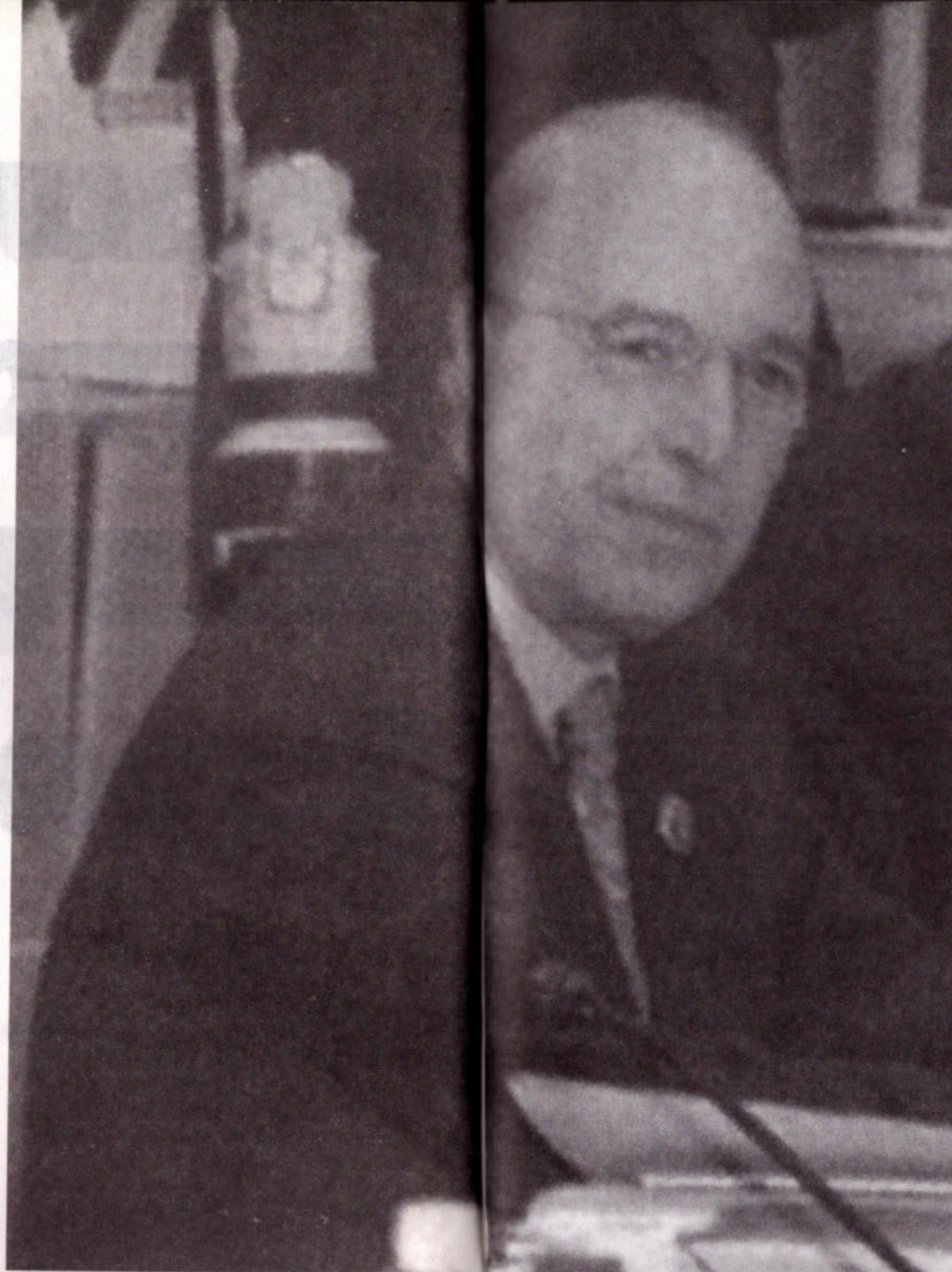
Με ποια δικαιολογία άραγε θα επιχειρήσει η Τουρκία ή οποιοσδήποτε άλλος εκ μέρους της, να παρακάμψουν αυτά τα δεδομένα που ισχύουν για όλους. Και πώς θα νομιμοποιείται αύριο η Τουρκία να τα παραβιάζει αν δεν θα έχει κατορθώσει να τα παρακάμψει. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι κλαμπ εθελοντών και αποδείχθηκε ότι κανένας δεν «κάνει του κεφαλιού του» στις συναλλαγές του μαζί της.

Ευρωπαϊκό κεκτημένο

Μέχρι τώρα αναφερόμενοι στον όρο ευρωπαϊκό κεκτημένο, για την Κύπρο, εννοούσαμε κυρίως την προσαρμογή της οικονομίας, της δημόσιας διοίκησης της λειτουργίας, των κοινωνικών θεσμών και του τρόπου συναλλαγής των πολιτών σύμφωνα με τα ισχύοντα στην ενοποιημένη αγορά της Ευρώπης και την προοπτική χάραξης ενιαίας εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής. Κι αυτό διότι σαν Κύπρος δεν αντιμετωπίζει προβλήματα δημοκρατικού ελλείμματος, αναχρονισμού επεκτατικών βλέψεων, καταπίεση μειονοτήτων, απειλής του φαντασματικού και άλλων φαινομένων, που δεν

απουσιάζουν από χώρες σαν την Τουρκία και άλλες.

Αυτό λοιπόν το ευρωπαϊκό κεκτημένο, που θα είναι σίγουρα απαραίτητος όρος και για την Τουρκία, θα είναι γι' αυτή την χώρα ένας αληθινός Γολγοθάς. Για να μπορέσει π.χ. η τουρκική οικονομία να ικανοποιήσει τις προδιαγραφές της Ευρώπης, θα χρειαστεί τουλάχιστον μια εικοσαετία εντατικής προσπάθειας με πάντοτε αμφίβολα τα θετικά αποτελέσματα. Τα ίδια και χειρότερα θα ισχύσουν στα πρώτα ζητήματα των θεσμών της κοινωνικής εναρμόνισης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των διοικητι-

κών μηχανισμών και τόσων άλλων που θα εμποδίζονται σίγουρα από κατεστημένα της χώρας, που φτάνουν ως την εποχή του Οθωμανισμού. Και οι χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν θα είναι ασφαλώς διατεθειμένες να κάνουν τα στραβά μάτια για την Τουρκία, γιατί θα διακυβεύονται έτσι σοβαρά τα ζωτικά τους συμφέροντα. Ούτε θα μπορούν να ανέχονται αυτή τη χώρα να συμπεριφέρεται αυθαίρετα προς χώρες μέλη της Ε.Ε. όπως η Ελλάδα και η Κύπρος, ενδεχόμενα.

Βέβαια η ελληνική πρωτοβουλία για αναγόρευση της Τουρκίας σε

υπό ένταξη χώρα της Ε.Ε. δεν θα γίνει ούτε εκ του πονηρού, ούτε χωρίς ειλικρινή θέληση για βοήθεια προς τη γείτονα χώρα να κατακτήσει την Ευρωπαϊκή της προοπτική. Η απελευθέρωση κονδυλίων και πρωτοκόλλων θα πρέπει να περιλαμβάνονται στο όλο σχέδιο όπως και ειδικές δεσμεύσεις της Ελλάδας για δικά της ανοίγματα προς τη γείτονα χώρα, σε ειδικούς τομείς της αγοράς, στον πολιτισμό και σε θέματα παιδείας.

Έτσι και οι αποφάσεις της Κοπεγχάγης και του Λουξεμβούργου που ιδιαίτερα αφορούν την ελληνική και κυπριακή πλευρά, αναφορικά με την υπόθεση της Τουρκίας, δεν θα φαίνονται ούτε σαν σκληρό μέτρο ούτε σαν ειδική μεταχείριση για μια υπό ένταξη χώρα. Θα είναι μέρος ενός αυτονόητου διακανονισμού που δεν θα μπορεί να τον αρνηθεί η Άγκυρα. Σε αντίθετη περίπτωση οι ανατροπές θα είναι τεράστιες για την Ευρώπη και κανένας δεν φαίνεται ικανός να τις αντέξει.

Το Κυπριακό

Όσον αφορά το Κυπριακό, έχουμε κατά τη γνώμη μου, δυο στάδια, δεδομένα, να διανύσουμε. Το ένα εκτείνεται μέχρι τη σύνοδο του Ελσίνκι και το άλλο μετά το Ελσίνκι και την απόφαση που θα ληφθεί σχετικά με την Τουρκία. Κατά το πρώτο στάδιο προβλέπω ότι, παρά την κινητικότητα που προωθούν οι Αμερικάνοι, δεν θα υπάρξει καμιά πρόοδος, παρά μόνο, ίσως μια συγκρατημένη συναίνεση της τουρκικής πλευράς για έναρξη διαλόγου, χωρίς να εγκαταλείπει την αξίωση της για αναγνώριση της σαν ισότιμης οντότητας προς την δική μας πλευρά. Η τακτική της Τουρκίας αλλά και του κ. Ντενκτάς θα είναι, αφ' ενός να διευκολύνουν τη θέση της

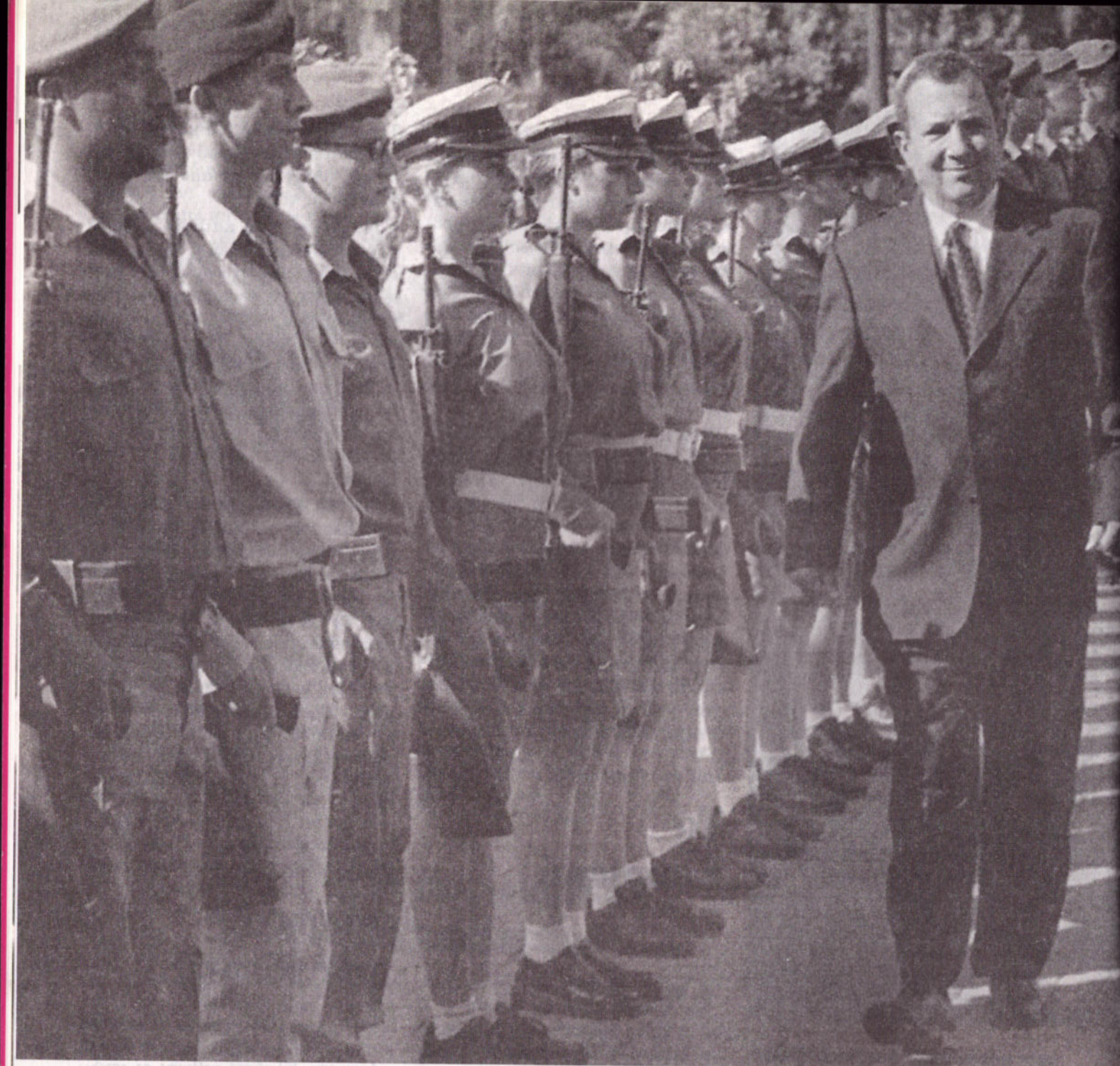
Τουρκίας στο Ελσίνκι και αφ' ετέρου να μην προβαίνουν σε ουσιαστικές υποχωρήσεις από τις γνωστές θέσεις τους.

Αυτό το σκηνικό κατά τη γνώμη μου, δεν είναι τελείως αρνητικό, όπως σπεύδουν, σχεδόν όλοι, στην πλευρά μας να το χαρακτηρίσουν. Παρόλον που ουσιαστικά και τυπικά δεν μας προσφέρει τίποτε και δεν διανοίγει καμιά σίγουρη προοπτική, έχει κάποια δυναμική που θα φανεί αμέσως μετά το Ελσίνκι και ανάλογα με την απόφαση που θα παρθεί εκεί σχετικά με την Τουρκία.

Όταν θα έχει ληφθεί η απόφαση του Ελσίνκι και θα τερματισθεί η περίοδος των διπλωματικών κινήσεων για εξασφάλιση ή μη του καθεστώτος της υπό ένταξη χώρας για την Τουρκία, η πορεία του Κυπριακού θα έχει εισέλθει στο δεύτερο στάδιο που προαναφέρθηκε. Τότε για την Κύπρο αρχίζει η μετά - Ελσίνκι εποχή που πιστεύω ότι θα αποδείξει, αν η απόφαση είναι θετική για Τουρκία και τη δυναμική της τωρινής στασιμότητας.

Δυο υπαρκτές πιθανότητες

Αν στο Ελσίνκι τεθούν οι γνωστοί όροι περί εξασφάλισης ανταλλαγμάτων από μέρους της Τουρκίας, εκείνη το αρνηθεί και η Ελλάδα ασκήσει το δικαίωμα βέτο που διαθέτει, τότε η προοπτική διευθέτησης του Κυπριακού αλλά και της δικής μας ενταξιακής πορείας θα είναι κατά τη γνώμη μου ζοφερή. Η Τουρκία θα ακολουθήσει μια εντελώς αρνητική ως προκλητική στάση, θα απορρίψει κάθε ιδέα συμφωνημένης λύσης του Κυπριακού και θα αντιδράσει στην πιθανή - απίθανη ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση με πλήρη ενσωμά-

τωση των κατεχομένων και ανακήρυξη του κράτους του κ. Ντενκτάς σε τουρκική επαρχία.

Αυτό για την Κύπρο θα σημαίνει οριστική διχοτόμηση με πιθανότατη εξέλιξη τη διπλή ένωση, που θα δίνει λύση και στο πρόβλημα ασφάλειας της Κύπρου και στην ενδοχομένη άρνηση της Ε.Ε. να εντάξει στους κόλπους της τη μία και σε αντιπαράθεση με την Τουρκία, Κύπρο. Αυτή η προοπτική είναι υπαρκτή και όσοι εισηγούνται την στρατηγική των εκβιασμών και του βέτο, θα πρέπει να

είναι από τώρα έτοιμοι να αναλάβουν τις ευθύνες τους μπροστά στο λαό για τις συνέπειές της. Δεν θα είναι έντιμο, αλλά ούτε και συνετό αύριο να μας λένε ότι «πράξαμε περήφανα το καθήκον μας, αλλά μας πρόδωσαν οι ισχυροί της γής». Αυτά τα δεδομένα προϋπάρχουν των εξελίξεων και δεν επιτρέπεται να αγνοούνται.

Αν όμως στο Ελσίνκι η Ελλάδα, με την σύμφωνη γνώμη της Κύπρου, αναλάβει την πρωτοβουλία που προαναφέρθηκε και πρωτοστατήσει στην αναγόρευση της Τουρκίας

σε υπό ένταξη χώρα, τότε οι προοπτικές του Κυπριακού θα είναι σίγουρα διαφορετικές.

Η Τουρκία και ο κ. Ντενκτάς θα είναι πολύ δύσκολο να αρνούνται επ' άπειρον τις συνομιλίες. Θα επιδιώκουν βέβαια την αναγνώριση των κατεχομένων σαν οντότητας ίσης με τη δική μας, αλλά θα πρέπει να ορίσουν συγκεκριμένα τη συμπεριφορά τους ακόμα και στο ενδεχόμενο να τους δοθεί μιας κάποιας μορφής αναγνώριση. Νομίζω ότι θα είναι αδιανότη η Τουρκία και ο Ντενκτάς να επιχειρήσουν

εξαπάτηση της Ε.Ε. και του ΟΗΕ και να θελήσουν την αναγόρευση των κατεχομένων σε οντότητα για να το αξιοποιήσουν προς όφελος της διχοτόμησης και ανακήρυξης αναγνωρισμένου κράτους ή ενσωμάτωσής της στον κορμό της Τουρκίας. Κάτι τέτοιο δεν θεωρώ ότι μπορεί να γίνει ανεκτό στην Ευρώπη και θα υπάρχει η δυνατότητα δέσμευσης της Τουρκίας, σαν υπό ένταξη χώρας, στην περίπτωση που θα της αφαιρεθούν τα προσχήματα για να προσέλθει σε συνομιλίες.

Και αν αρχίσουν οι συνομιλίες δεν αντιλαμβάνομαι πώς η Τουρκία θα υποβάλει προτάσεις και απαιτήσεις που θα παραβιάζουν το ευρωπαϊκό κεκτημένο. Και δεν αντιλαμβάνομαι επίσης, πώς κάποιες προτάσεις, έστω και αν δεν εναρμονίζονται με τις προσδοκίες μας, θα είναι απαράδεκτες, αν θα βρίσκονται μέσα στα πλαίσια του ευρωπαϊκού κεκτημένου.

Όλα αυτά γράφονται και υποστηρίζονται γιατί και εγώ υιοθετώ πλήρως την άποψη ότι η ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου είναι και η λύση του προβλήματός της, αρκεί να γίνει η ένταξη με την ώρα της.

Αυτό ακριβώς πρέπει να είναι, κατά τη γνώμη μου και το βασικότερο «αντάλλαγμα» που θα πρέπει σ' όλες τις φάσεις, πριν και μετά το Ελσίνκι, να επιδιώξουν Ελλάδα και Κύπρος. Αν κατορθωθεί να δεσμευτούν οι χώρες μέλη της Ε.Ε. ότι η Κύπρος θα γίνει μέλος με την πρώτη διεύρυνση και πριν από την Τουρκία, αφού δεν θα έχει καμμία ευθύνη για τις πολιτικές εξελίξεις και θα έχει στηρίξει την υποψηφιότητα της Τουρκίας, κάθε άλλο αντάλλαγμα εκ μέρους μας, μου φαίνεται μικρό μπροστά στη λύση του Κυπριακού, που θα επέλθει με την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε.

Άξωνας λοιπόν, του στρατηγικού σχεδιασμού της Ελλάδας για υποστήριξη της υποψηφιότητας της Τουρκίας στο Ελσίνκι, για αναγόρευση της σε υπό ένταξη χώρα, θα πρέπει να είναι η διασφάλιση της χωρίς όρους ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε. Ιδανικότερο θα είναι αυτή η προοπτική να περιλαμβάνει ολόκληρη την Κύπρο σαν ένα κράτος, αλλά και στην περίπτωση που δεν θα έχει συμβεί αυτό ως τότε, να μείνει η πόρτα ανοικτή. Η Τουρκία δεν θα τολμήσει, νομίζω, όντας υπό ένταξη χώρα, να προχωρήσει σε ενσωμάτωση των κατεχομένων, ούτε οι Τουρκοκύπριοι θα θελήσουν να αποκοπούν από τη δική τους ευρωπαϊκή προοπτική υπό αυτές τις περιστάσεις. Έτσι θα αποκλείεται νομίζω η διχοτόμηση και σίγουρα η διπλή ένωση θα είναι αδύνατη.

Η μορφή της λύσης

Αναμφίβολα η ιδανικότερη λύση που μπορεί να εκφράσει τις προσδοκίες όλων, μέσα στα πλαίσια που προαναφέραμε, θα είναι η λύση της διζωνικής - διπεριφερειακής Ομοσπονδίας που θα δίνει τη δυνατότητα της ειρηνικής συμβίωσης των κοινοτήτων της Κύπρου μέσα σε καθεστώς πολιτικής ισοτιμίας και συναδέλφωσης.

Όμως και στην περίπτωση που η μορφή της λύσης θα έχει άλλο τυπικό ή και ουσιαστικό χαρακτήρα, αν θα έχει ακολουθηθεί το στρατηγικό σχέδιο που περιγράψαμε πιο πάνω, δεν θα εξαλείφονται καθόλου οι πιθανότητες να υπάρξει η ειρηνική συμβίωση των κατοίκων του νησιού μας και το μέλλον μας να είναι ελπιδοφόρο.

Χειρισμός κυπριακού: ανάγκη ύπαρξης νομικού οργάνου

Ανδρέα Αγγελίδη

- «Το Κυπριακό Πρόβλημα, λόγω της φύσεως του, ευρίσκεται έξω από τα πλαίσια του Συντάγματος»
- Εθνικό Συμβούλιο
- «Ο χειρισμός του Κυπριακού Προβλήματος»: δικαίωμα και εντολή λαϊκής κυριαρχίας;

Οι σε εισαγωγικά πιο πάνω αναφορές μου, αποτελούν αντιγραφή αποφασμάτων από Δικαστικές αποφάσεις της Ολομέλειας του Ανωτάτου Δικαστηρίου (μιας εκ των τριών εξουσιών κατά το Σύνταγμα), σε συνταγματικές διαφορές που προέκυψαν μεταξύ Βουλής και Προέδρου της Δημοκρατίας πριν 14 περίπου χρόνια.

Η χρησιμοποίηση του κεφαλαίου γράμματος στη λέξη πρόβλημα, είναι επίσης επιλογή της Δικαστικής γραφίδας.

Το Ανώτατο Δικαστήριο, αντιμετωπίζοντας τη δικαστική διαφορά μεταξύ Νομοθετικής και Εκτελεστικής Εξουσίας κατά το άρθρο 139 και 140 του Πολιτικού ζητήματος της Κύπρου,

όπως διαμορφώθηκε μετά την Εισβολή και την Τουρκική Κατοχή, κατέγραψε μεταξύ άλλων και τα ακόλουθα:

«Το Κυπριακό Πρόβλημα, όμως υφίσταται σήμερα, δεν προβλέπεται και δεν ήταν δυνατό να είχε προβλεφθεί, κατά την έναρξη της ισχύος του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας την 16η Αυγούστου 1960, και ως εκ τούτου, στο Σύνταγμα δεν υπάρχει, ούτε και ήταν δυνατό να υπάρχει, διάταξη αναφορικά με τον χειρισμό του Κυπριακού Προβλήματος, επειδή το Πρόβλημα τούτο, λόγω της φύσεώς του, ευρίσκεται έξω από τα πλαίσια του Συντάγματος».

Η Τουρκική Εισβολή και η συνεχιζόμενη έκτοτε κατοχή, παραβιάζει με τη στρατιωτική

λόγχη και υπεροχή, συνεχώς το διεθνές δίκαιο, το Σύνταγμα, την κυριαρχία, τα ατομικά και φυσικά δικαιώματα του λαού στη μικρή τούτη χώρα, μέλος των Ηνωμένων Εθνών.

Το διεθνές δίκαιο και βασικές αρχές δικαίου δοκιμάζονται έκτοτε στην Κύπρο, σαν μια διαρκής αντιπαλότητα δικαίου και ισχύος. Στην αντιπαράθεση αυτή τα συμφέροντα και η νοοτροπία των μεγάλων, παρά τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, επέτρεψαν στην Τουρκία να διαμορφώνει σταδιακά εξελίξεις, που η Δικαστική κρίση περιέγραψε στις αποφάσεις της από το 1986 ως εξής:

«Λαμβάνουμε δικαστική γνώση ότι όπως συμφωνήθηκε μεταξύ του εκλιπόντος Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Αρχιε-

πισκόπου Μακαρίου και του Τουρκοκυπρίου ηγέτη κ. Ρ. Ντενκτάς, στις 12 Φεβρουαρίου 1977, και μεταξύ του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Σπ. Κυπριανού και του κ. Ρ. Ντενκτάς στις 19 Μαΐου 1979 η λύση του Κυπριακού Προβλήματος θα συνεπάγεται ομοσπονδιακή δομή της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Είναι φανερό ότι η ομοσπονδιακή δομή δεν μπορεί να δημιουργηθεί χωρίς την τροποποίηση Βασικών Άρθρων του συντάγματος της Δημοκρατίας και ως εκ τούτου, θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν κατάλληλες διαδικασίες έξω από τα πλαίσια του υφιστάμενου Συντάγματος της Κύπρου».

Για να «χρησιμοποιηθούν κατάλληλες διαδικασίες» για οποιαδήποτε μορφής λύση πρέπει να προϋπάρξει όργανο κατάλληλα εξουσιοδοτημένο για να χειριστεί το Πρόβλημα, με τις «κατάλληλες διαδικασίες». Διαδικασίες που προφανώς ανάγονται σε πολιτική σκέψη, βούληση και πράξη περί το «χειρισμό» του Κυπριακού Προβλήματος.

Χειρισμός που προϋποθέτει θεσμοθετημένο όργανο, το οποίο αρμόδια να μπορεί να προχωρήσει στις κατάλληλες διαδικασίες σύμφωνα και στα πλαίσια του δικαίου.

Μέχρι σήμερα το γεγονός ότι δεν υπάρχει Συνταγματική πρόβλεψη για αρμοδιότητα υπέρ συγκεκριμένου οργάνου που θα μπορούσε να «χειριστεί» το Κυπριακό πρόβλημα, οδήγησε απλώς στη διαμόρφωση μιας πρακτικής με βάση την οποία ο «χειρισμός» αφέθηκε να γίνεται από τον Πρόεδρο με τη «βοήθεια» ενός άτυπου και μη θεσμοθετημένου συμβουλευτικού για τον Πρόεδρο οργάνου, το «Εθνικό Συμβούλιο».

Το Ανώτατο Δικαστήριο παρατήρησε στις αποφάσεις του από το 1985 ότι:

«Αν και το Κυπριακό Πρόβλημα ευρίσκεται, λόγω της φύσεως του έξω από τα πλαίσια του Συντάγματος της Κύπρου είναι, εν τούτοις δικαίωμα εκλεγμένων πολιτικών οργάνων, τα οποία εκφράζουν κατά την άσκηση των οικείων αρμοδιοτήτων τους τη βούληση του λαού, όπως ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και η Βουλή των Αντιπροσώπων, να λαμβάνουν πολιτικές αποφάσεις σχετικά με το Κυπριακό Πρόβλημα:

Η αναφορά και στη Βουλή για πολιτικές αποφάσεις της περί το Κυπριακό Πρόβλημα, καθόρισε σαφώς τη συνύ-

παρξη τουλάχιστον ίσου δικαιώματος για προώθηση πολιτικών πράξεων για το «χειρισμό» του προβλήματος. Ουσιαστικά δεν αφέθηκε αδιαμφισβήτητη η «πρακτική» έστω του χειρισμού από τον Πρόεδρο και μόνο. Δεν εξαντλείται όμως το θέμα στην αναγνώριση και στη Βουλή δυνατότητας για πολιτικές αποφάσεις περί το Κυπριακό πρόβλημα.

Είναι φανερό ότι μια λύση του «Προβλήματος» θα επιφέρει τροποποίηση του Συντάγματος του 1960.

Ένα δοτό Σύνταγμα που επιβλήθηκε στον Κυπριακό λαό ως αποτέλεσμα συμφωνιών και που περιέχει εντελώς άκαμπτες διατάξεις (αυτές που χαρακτηρίστηκαν ως «θεμελιώδεις») θα τροποποιηθεί, ενδεχομένως μέσα από νέες συνομιλίες ή νέες συμφωνίες και συνθήκες ή πρωτόκολλα, χωρίς για το «χειρισμό» των «κατάλληλων διαδικασιών» ο λαός να έχει νομοθετικά τουλάχιστον, αν όχι με άλλο τρόπο (δημοψήφισμα), καθορίσει τον ή τους αρμόδιους για το σκοπό αυτό «αντιπροσώπους του».

Είναι νομίζω επιβεβλημένη στιγμή σαν «πολιτική απόφαση» αλλά και σαν άσκηση συνταγματικής αρμοδιότητας η Βουλή, στην παντοδυναμία της να ψηφίζει Νόμους επί παντός θέματος, να ψηφίσει ένα Νόμο κατά το Σύνταγμα και το δίκαιο της ανάγκης, με το οποίο να καθιερώσει ένα Κρατικό όργανο ως το κατά Νόμο πλέον αρμόδιο όργανο για το «χειρισμό του Κυπριακού Προβλήματος».

Είναι η ώρα, μπροστά στις επικείμενες σοβαρότατες εξελίξεις με τις διεθνείς συγκυρίες και πιέσεις που διαμορφώνονται, να οργανωθεί «νόμιμα» η εξουσία εκείνη για το «χειρισμό του Κυπριακού Προβλήματος». Ένα θεσμοθετημένο Εθνικό Συμβούλιο που να έχει δεσμεύσεις και υποχρεώσεις που η Βουλή των Αντιπροσώπων θα διαμορφώσει, ως εκ του λαού προερχόμενη, εξουσία για νομοθετικό έργο.

Σε ένα ευνομούμενο Κράτος, ο νόμος είναι ο υπέρτατος ρυθμιστής κάθε αρμοδιότητας.

Είναι αδιανόητο το μείζον των προβλημάτων, ο «χειρισμός» του πολιτικού συνταγματικού Προβλήματος περί την ύπαρξη αυτού τούτου του Κράτους, να μην έχει τύχει και να μην τυγχάνει ρύθμισης κατά Νόμο.

Ουδείς υπεράνω του Νόμου και χω-

ρίς Νόμο δεν υπάρχει νόμιμη εξουσία.

Οι συγκεκριμένες Συνταγματικές προβλέψεις, η υπάρχουσα δεσμευτική Δικαστική κρίση ότι το «Κυπριακό Πρόβλημα» βρίσκεται ως εκ της φύσεως του έξω από τις ρυθμίσεις του Συντάγματος, οι επικείμενες προεδρικές εκλογές στις οποίες καμιά κομματική παράταξη δεν μπορεί από μόνη της να αναδείξει τον Πρόεδρο, τα παράπονα για τη σύνθεση ή και λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου που εκάστοτε εγείρονται, η ανάγκη για συμμετοχή συλλογικά στη βαρύτερη αυτή ευθύνη περί τον «χειρισμό» του Κυπριακού, επιβάλλουν χάριν της υπεροχής που πρέπει να έχει πάντα ο Νόμος έναντι πάντων, τη δημιουργία ενός Νόμιμου οργάνου που θα έχει ΡΗΤΗ και ΣΑΦΗ εξουσιοδότηση ώστε να νομοποιείται έναντι πάντων στο εσωτερικό και εξωτερικό στο να «χειρίζεται» το Κυπριακό Πρόβλημα.

Ένα τέτοιο Νόμο τον χρειάζεται το Κυπριακό Κράτος και σαν πολιτική πράξη, γιατί προβάλλει και νομοθετικά την πρόθεση και θέληση του για λύση δίκαιη (με βάση και την πρόσφατη Νομολογία στο χώρο του διεθνούς δικαίου υπόθεση Τιτίνας Λοϊζίδου). Η ρύθμιση αυτή άλλωστε θα απαλλάξει τον εκάστοτε Πρόεδρο της Δημοκρατίας της Κύπρου από του να συνομιλεί ο ίδιος με ένα ηγέτη μιας των Κοινοτήτων που το Σύνταγμα προβλέπει ο οποίος επιμένει να αυτοαποκαλείται αντισυνταγματικά «Πρόεδρος» του ψευδοκράτους. Όργανο που θα θεσμοθετήσει τη συλλογικότητα σε ευθύνη για αποφάσεις.

Τώρα που κανένας δεν γνωρίζει με βεβαιότητα τη μελλοντική πορεία για λύση ή για ένταξη στην Ευρώπη ως συμφωνήσουν όλες οι πολιτικές δυνάμεις στο να δημιουργήσουν το συλλογικό και νομικά υπάρχον αρμόδιο όργανο για χειρισμό του Κυπριακού Προβλήματος.

Κύρια ένα τέτοιο εκ του Νόμου προβλεπόμενο όργανο θα καταδείξει τη θέληση του Κράτους να εμφανιστεί με όλες τις πολιτικές δυνάμεις του τόπου συνυπεύθυνες και συνασπισμένες στην επιδίωξη δίκαιης λύσης διά των Ηνωμένων Εθνών και της Ευρώπης, που θα είναι εξυπηρετική των πραγματικών συμφερόντων όλων των πολιτών του τόπου τούτου.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ο Αλπάυ Ντουρντουράν

Δεκατρείς απαντήσεις σε δεκατρείς ερωτήσεις

— Όπως ίσως θα γνωρίζετε είτε ο πιο συμπιεσμένος Τουρκοκύπριος πολιτικός στην ελληνοκυπριακή πλευρά. Μάλιστα μερικοί σας θεωρούν ως το πιο Κύπριο πολιτικό. Νιώθετε να σας ενοχλεί αυτός ο χαρακτηρισμός; Πρόσφατα, ο κ. Ντεκντάς παρατήρησε ότι δεν υπάρχουν στην Κύπρο Κύπριοι, παρά μόνον Έλληνες και Τούρκοι. Πώς αντικρίζετε εσείς το θέμα;

— Και βεβαίως δε νιώθω να με ενοχλεί ο χαρακτηρισμός. Έχω γίνει γνωστός σαν Κύπριος. Είμαι Κύπριος. Δε σημαίνει ότι δεν είμαι Τούρκος. Το να είναι κανείς Κύπριος σημαίνει ότι έχει πλήρη συνείδηση του εαυτού του ή του εαυτού της καθώς επίσης της χώρας του και των συμπατριωτών του. Το να είσαι απλά Τούρκος ή Έλληνας εξυπακούει απόρριψη της πατρίδας. Δυστυχώς αυτό συ-

νέβηκε στην Κύπρο. Ο κ. Ντεκντάς είναι απορριπτικός. Απόρριψε την πατρίδα του και την ονόμασε παιδί της Τουρκίας. Εξού και δε σέβεται τους Κυπρίους. Δεν σέβεται ούτε τους Τουρκοκυπρίους ούτε τους Ελληνοκυπρίους. Προσπαθεί να υπηρετήσει την Τουρκία αλλά μπορεί μόνο να τη βλάψει, εφόσον ο εθνικισμός του δεν έχει νόημα για τη χώρα. Έχει απλά κατά νουν ένα φανταστικό έθνος που δεν υπήρξε ποτέ και εκτείνεται από την Αδριατική μέχρι την Βερίγγειο θάλασσα. Εμείς είμαστε εδώ και είμαστε Κύπριοι. Θα πρέπει να φροντίσουμε τη χώρα μας. Όποιος σκέφτηκε διαφορετικά στο παρελθόν, θα πρέπει να διαπίστωσε την ανάγκη να λαμβάνει υπόψη όλους τους Κυπρίους και την ευμερμία τους. Όταν αρχίσουμε να μιλούμε για γεγονότα του παρελθόντος, ακούω πολλά για το ενδιαφέρον και την αγάπη που

επικδεικνυόταν. Εξαιρέσεις όπως τον κ. Ντεκντάς δεν έχουν σημασία. Την ημέρα που εμείς η πλειοψηφία θα σταματήσουμε να συμπεριφερόμαστε μέσα από τις φοβίες μας, θα τις καταστήσουμε αναποτελεσματικές.

— Σε μια χώρα όπου τα πάντα αντικρίζονται μέσα από τουρκικό ή ελληνικό φακό, πώς αντιλαμβάνεστε το ρόλο του Κυπρίου Πολίτη και πώς νομίζετε ότι θα πρέπει να εκφράζεται ο κυπριακός πατριωτισμός;

— Θα πρέπει να δείξουμε ότι, άλλο πράμα είναι το να είσαι Τούρκος ή Έλληνας και άλλο το να υπηρετείς τη χώρα σου και το λαό της. Κάθε πρόσωπο έχει πολλαπλές ταυτότητες. Μια μπορεί να είναι εθνοτική ή άλλη μπορεί να είναι πολιτική ενώ άλλες μπορεί να είναι πολιτιστικές, καλλιτεχνικές, επαγγελματικές του συγγραφέα, κλπ.

μιλά στον Ιωσήφ Παγιάτα

Το άτομο εξακολουθεί να διατηρεί την ανθρωπινή του υπόσταση και στα πλαίσια της κοινωνίας. Κανένας δεν πρέπει να παραγνωρίζει αυτά τα γεγονότα. Έχουμε βιώσει και θα πρέπει να έχουμε συνειδητοποιήσει τι μας έχει προκαλέσει ο εθνικισμός, όλων των Κυπρίων. Ίσως είναι απογοητευτικό να βλέπει ακόμα κανείς τέτοιους ανθρώπους να βρίσκονται ακόμα στην εξουσία, ωστόσο οι παγκόσμιες δυνάμεις δεν μπορούν παρά να τους ανακαλέσουν σε τάξη. Ο σημερινός κόσμος θεωρεί τέτοιους τυχοδιώκτες επικίνδυνους και έχει δημιουργήσει ένα διεθνές δίκαιο το οποίο τους εμποδίζει.

— Κατά καιρούς, πιο πολύ από τον κ. Ντεκντάς και λιγότερο στην Ελληνοκυπριακή πλευρά, γίνονται αναφορές στην Τουρκία και την Ελλάδα, ως τις «Μητέρες Πατρίδες». Ποια η δική σας αντίληψη επαντού;

— Η Τουρκία και η Ελλάδα μπορούν να είναι η μητέρα πατρίδα των Τούρκων και των Ελλήνων αλλά δεν μπορούν να είναι η μητέρα πατρίδα της Κύπρου. Η Κύπρος εί-

να η πατρίδα μας και είναι μια χώρα όχι ένα παιδί. Ο κάθε λογικός Κύπριος θα πρέπει να δεχτεί ότι πατρίδα μας είναι η Κύπρος, η χώρα στην οποία βιώνουμε.

— **Η έννοια του Κυπριωτισμού καταπολεμάται, κυρίως από τη Δεξιά και στις δυο πλευρές σαν «προδοτική», ενώ για μερικούς θεωρείται ανάθεμα. Νομίζετε ότι η Κύπρος θα μπορούσε να επιβιώσει πολιτικά σε αντιπαράθεση μ' αυτή την έννοια;**

— Προδοτικός είναι αυτός ο τρόπος σκέψης. Και έχει αποδειχθεί. Το αποτέλεσμα της απόρριψης του Κυπριωτισμού είναι μπροστά στα μάτια μας. Ωστόσο οι Έλληνες εθνικιστές εξακολουθούν να υπερβάλλουν προς την ανάγκη στήριξης της Ελλάδας και περιμένουν πολύ περισσότερα απ' ότι στην πράξη μπορεί να δώσει. Αυτό είναι βάρος για τη μητέρα - πατρίδα τους. Το αποτέλεσμα είναι απλά η δημιουργία απογοητεύσεων. Αν ωριμάσουμε θα αντιληφθούμε ότι τότε μόνο μπορούμε να επιβιώσουμε, αν κατανοήσουμε ότι η Κύπρος είναι ακόμα νομικά μια ενωμένη χώρα, όχι γιατί η μια ή η άλλη μητέρα - πατρίδα την έχουν προστατεύσει αλλά λόγω της διεθνούς πολιτικής.

Αν τα διεθνή κέντρα αποφάσεων δεν βλέπουν ελπίδα στην προσπάθεια να μας κάμουν να απαλλαγούμε από τη διαμάχη μας και να συμπεριφερθούμε σαν Κύπριοι, δεν θα μπορούσαμε να επουλώσουμε τις πληγές μας. Ούτε η μια ούτε η άλλη από τις μητέρες - πατρίδες είναι σε θέση να προστατεύσει τα πραγματικά συμφέροντα της χώρας μας που είναι η επανένωση. Πολύ πιθανόν μάλιστα, να αρχίσουν να διαπραγματεύονται με εμάς ως αντικείμενο. Ακριβώς όπως γίναμε αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ του Σουλτάνου και των Βρετανών.

— **Σε ποιο βαθμό νομίζεται ότι ευθύνεται η παιδεία για την κακοδιαμονία του κυπριακού λαού: Συνοπτικά ποιες αλλαγές χρειάζονται, κατά την άποψή σας, βραχυπρόθεσμα και**

μακροπρόθεσμα, όσον αφορά την παιδεία στην Κύπρο;

— Οι άνθρωποι μαθαίνουν με το να διαβάζουν και να ακούουν. Είναι μεγάλο πλεονέκτημα η μόρφωση αλλά σε υποανάπτυχτες κοινωνίες, τα κράτη παραπληροφορούν το λαό. Και η παιδεία κατά κύριο λόγο ευθύνεται γι' αυτό. Υπάρχουν βέβαια και άλλοι λόγοι που ευθύνονται γι' αυτό, όπως για παράδειγμα τα εκπαιδευτικά μαθήματα του στρατού και πολύ πιθανόν και της αστυνομικής ακαδημίας. Το ίδιο και τα ΜΜΕ όταν έχουν ως κύριο μέλημα την κυκλοφορία. Εν πάση περιπτώσει, η παιδεία βρίσκεται κάτω από κρατικό έλεγχο και σαν τέτοια υπόκειται εύκολα σε νομικές ρυθμίσεις. Σε όλες τις περιπτώσεις, όπου η διοίκηση αποφασίζει να αλλάξει το εκπαιδευτικό σύστημα, ξεσηκώνονται αρχικά διαμαρτυρίες. Όμως στη συνέχεια κανείς δεν τολμά να αντιπαραταχθεί στις αλλαγές που εξυπηρετούν τα εθνικά συμφέροντα με το να λέει ψέματα. Πρέπει να εκδημοκρατικοποιήσουμε τα σχολεία και να αφήσουμε τους δασκάλους και τις οικογένειες των μαθητών να αποφασίσουν για τα εκπαιδευτικά προγράμματα. Θα μπορούσα να πω και στην πράξη έχω πει ποια είναι τα ψέματα στα τουρκικά σχολικά βιβλία και είμαι αντίθετος στο να υπάρχει μια κεντρική εξουσία που να αποφασίζει για ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για όλους τους μαθητές (φοιτητές). Νομίζω ότι αρκετοί από μας γνωρίζουν ότι πρόσφατα Τούρκοι και Έλληνες εκπρόσωποι συναντήθηκαν στη Θράκη παραδέχτηκαν την ύπαρξη ψεμάτων στα σχολικά τους βιβλία και αποφάσισαν να τα αλλάξουν αμοιβαίως. Κατά τα άλλα είναι βέβαια αστείο η μια πλευρά να περιμένει την άλλη για να αντικαταστήσει τις ψευτιές με την αλήθεια.

— **Κατά κανόνα ο μέσος Ελληνοκύπριος δεν μπορεί να κατανοήσει το θέμα «πολιτικής ασφάλειας των Τουρκοκυπρίων». Πώς αντικρίζετε εσείς το όλο θέμα;**

— Αν ο Αλή φοβάται τον Αλέκο και ο Αλέκος θα πρέπει να φοβάται

τον Αλή. Οι Ελληνοκύπριοι θα πρέπει να σκέφτονται μ' αυτό τον τρόπο. Οι μαζικοί τάφοι μας διηγούνται την ιστορία τους. Πόσοι Ελληνοκύπριοι έχουν νιώσει αυτό το πράγμα και πότε; Ωστόσο υπάρχουν αρκετοί που ένιωθαν ότι ο Τουρκοκύπριος ήταν δυνητικά μια απειλή στην εθνική υπόθεση. Θα πρέπει όλοι να δεχτούμε τα μειονεκτήματα της κουλτούρας μας και να δημιουργήσουμε μια συνειδηση που θα προστατεύει τα μέλη της άλλης κοινότητας. Αν ο Τουρκοκύπριος δε βλέπει τις πληγές του Ελληνοκυπρίου και απορρίπτει την αποθεράπευσή τους, δεν μπορεί να ισχυρίζεται ότι κόπτεται για την ειρήνη. Και αν ο Ελληνοκύπριος παραγνωρίζει τις πληγές του Τουρκοκύπριου, έχουμε πρόβλημα. Θα πρέπει όλοι να καταβάλουμε προσπάθεια να καταλάβουμε ο ένας τον άλλο. Άλλωστε προσπαθούμε να δημιουργήσουμε μια κρατική παρά εθνική συνειδηση.

— **Η παρουσία των εποίκων στην Κύπρο, είναι ένα θέμα επί του οποίου ο μέσος Ελληνοκύπριος είναι ανέκδοτος και ανελαστικός. Μπορείτε να αντιληφθείτε αυτή την αντίκριση και ποια η δική σας επαντο;**

— Βεβαίως μπορώ να αντιληφθώ αυτή τη θέση. Εφόσον οι ελληνοκύπριοι πιστεύουν ότι οι Έποικοι θα αποτελούσαν απειλή για το μέλλον της χώρας μας θάπρεπε να ανησυχούν. Κι εγώ ανησυχώ. Αλλά όπου υπάρχει θέληση υπάρχει και ο τρόπος. Υπάρχουν κάποιες υπαλλακτικές λύσεις σ' αυτό το πρόβλημα. Κατά την άποψη μου θα πρέπει να αφαιρεθεί το θέμα να λυθεί από ένα ενωμένο κυπριακό κράτος, μετά από ανασκόπηση των πιστοποιητικών γεννησεως. Δεν πιστεύω ότι οι Τουρκοκύπριοι θα πρέπει να έχουν μονομερώς το δικαίωμα να αποφασίσουν για τους πολίτες της δημοκρατίας.

— **Η θέση σας επί του θέματος της ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, διαφέρει από κείνη όλων των άλλων Τουρκοκυπρίων πολιτικών.**

Γιατί διαφέρετε εσείς και ποια είναι η επιχειρηματολογία σας;

— Είμαι υπέρ της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση τότε μόνο μπορεί να διασωθεί, αν επικρατήσει στην περίπτωση επίλυσης του Κυπριακού ο Νόμος του Δικαίου. Κι οι δυο ηγεσίες είναι ένοχες καταπίεσης των συμφωνιών και δεν μπορούν να εμπιστευτούν η μια την άλλη. Ως εκ τούτου, η εφαρμογή του Νόμου του Δικαίου που αναμένουμε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, θα βοηθήσει στην επίτευξη συμφωνίας για την Κύπρο. Δεν έχουμε ακόμα γίνει μέλος αλλά αυτό απασχολεί την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ελλάδα περιμένει να δει αν η Κύπρος θα γίνει δεκτή στην Ε.Ε. μαζί με τις πέντε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Αν όχι, αναμένεται ότι θα κλείσει το δρόμο της Ε.Ε. να επεκταθεί προς ανατολάς. Ωστόσο η Ε.Ε. δεν θέλει να εισαγάγει στην Ένωση το πρόβλημα και να τσακώνεται με την Τουρκία, ένα μελλοντικό μέλος. Ως εκ τούτου πιστεύω πως η Ε.Ε. έχει καθήκον να μας βοηθήσει να βρούμε μια λύση τώρα.

Δεν συμμερίζομαι τις ανησυχίες των άλλων πολιτικών κομμάτων, που φοβούνται ότι η ένταξη στην Ε.Ε. είναι ταυτόσημη με την Ένωση με την Ελλάδα ή ότι το ελληνοκυπριακό κεφάλαιο θα καταπιεί τη μικρή τουρκοκυπριακή οικονομία ή ότι μια ομοσπονδιακή λύση θα είναι αδύνατη εξαιτίας του κοινοτικού κεκτημένου. Μια χώρα που είναι τόσο μικρή αν μοιραστεί θα είναι προς ζημιά όλων, τόσο της Ε.Ε. όσο και εκτός της Ε.Ε. και για να ευημερήσει δεν μπορεί παρά να επιλέξει την οδό προς την Ε.Ε.

— **Νομίζετε ότι η ενωμένη κυπριακή οικονομία, θα ήταν σε προοπτική προς το συμφέρον των Τουρκοκυπρίων ή όχι; Γιατί;**

— Μια ενωμένη οικονομία θα δημιουργήσει περισσότερες ευκαιρίες για τους Τουρκοκυπρίους. Αν

ήταν να σκεφτώ τη σημερινή κατάσταση, εξαιτίας των δυσκολιών που αντιμετωπίζουμε, χωρίς κανένα διαταγμό θα έλεγα ότι θα ήταν προς το συμφέρον των Τουρκοκυπρίων. Η οποιαδήποτε αλλαγή θα τους δημιουργήσει μια ευκαιρία. Αλλά πέραν τούτου, γενικά ομιλούντες, κάτω από οποιαδήποτε συνθήκες, η ενοποίηση της κυπριακής οικονομίας θα ήταν επωφελής και για τους δυο και πιο πολύ τους Τουρκοκυπρίους.

— **Πιστεύετε σε ένα δικοινοτικό κίνημα, που θα απέβλεπε σε λύση του Κυπριακού προβλήματος, του τύπου «λύση τώρα»; Γιατί κατά την άποψή σας δεν υπήρξε μέχρι της στιγμής μια ενωμένη πολιτική κίνηση, που θα δρούσε και στις δυο πλευρές;**

— Ο λαός θα πρέπει να συμμετέχει στη λύση των προβλημάτων. Ένα δικοινοτικό κίνημα είναι χρήσιμο αλλά είναι δύσκολο να λειτουργήσει υπό τις παρούσες συνθήκες. Η διοίκηση στη πλευρά μας επιβάλλεται, είναι σκληροπυρηνική και ως εκ τούτου αποθαρρύνει το λαό. Ως το κόμμα που έχει υποφέρει πιο πολύ, νομίζω ότι οι Τουρκοκύπριοι θάπρεπε να πρωτοστατήσουν μιας τέτοιας προσπάθειας αλλά βρίσκονται κάτω από πίεση και στις πιο πολλές περιπτώσεις επιλέγουν να μεταναστεύουν. Ωστόσο η χώρα μας χρειάζεται μια τέτοια δικοινοτική πρωτοβουλία.

— **Νομίζετε ότι υπάρχουν αυτή τη στιγμή οι απαραίτητες προϋποθέσεις για τη συνέχιση των συνομιλιών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια αποδεκτή λύση; Αν όχι, τι είναι εκείνο που δεν επέτρεψε μέχρι στιγμής τη δημιουργία αυτών των προϋποθέσεων;**

— Αν υπήρχαν οι προϋποθέσεις που θα υποχρέωναν την τουρκική πλευρά να αποδεχτεί τη συνέχιση των συνομιλιών, με την υπόσχεση να παραμείνουν στο τραπέζι, μέχρι το τέλος του προβλήματος, θα επρόκειτο για μια πολλά υποσχόμενη εξέλιξη. Πιστεύω ότι,

αν η Τουρκία πείσει τον κ. Ντενκτάς να κάτσει στο τραπέζι, θα πρόκειται για μια απόδειξη ότι η Τουρκία έχει αλλάξει γνώμη και ότι έχει ενδεχομένως αποφασίσει να λύσει το κυπριακό πρόβλημα.

— **Κάποτε ήσασταν ο αρχηγός ενός κόμματος που σχεδόν εκτουρκοκυπρίων ψηφοφόρων, ενώ σήμερα, εξαιτίας των θέσεων σας, εκπροσωπείτε ένα μικρότερο μέρος των ψηφοφόρων. Έχετε μετανιώσει γι' αυτό; Αν όχι, γιατί;**

— Δεν έχω χάσει τη συμπάθεια της κοινότητας μου εξού και λυπούμαι γιατί δεν θέλουν να με ψηφίσουν μόνο και μόνο για ένα λόγο: ότι δηλαδή δεν πιστεύουν ότι θα μπορέσω να αλλάξω οτιδήποτε. Έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους στην αποτελεσματικότητα των εκλογών. Προσωπικά δεν μετανιώνω για τις επιλογές μου και για το τι αντιμετώπισα. Άλλωστε το επερίμενα...

— **Τί μήνυμα θα θέλατε να μεταφέρετε στους αναγνώστες του «Εξ υπαρχής»;**

— Βρισκόμαστε στη σωστή ανθρώπινη πορεία. Πρόκειται για το πεπρωμένο της σύγχρονης ανθρωπότητας. Εξού και είναι σημαντικό να συντηρήσουμε αυτό το ταξίδι για το καλό όλων των Κυπρίων και την παγκόσμια ειρήνη.

Δικοινοτική συμφωνία

ΑΚΕΛ - Κινήματος Πατριωτικής Ενότητας

Κωστή Αχνιώτη

Στο μικτό χωριό Πύλα της Λάρνακας στη νεκρή ζώνη, διατηρούνται ζωντανές, προς το παρόν τουλάχιστον, οι προσπάθειες επικοινωνίας ανάμεσα σε αρκετές δικοινοτικές ομάδες, συντεχνίες, οργανώσεις νεολαίας κλπ. Ακόμα και η συνταχτική επιτροπή του δικοινοτικού περιοδικού ΧΑΤΕ συναντιέται εκεί, σ' ένα από τα καφενεία της κοινότητας. Το χωριό όμως ως χώρος συνάντησης αναβαθμίστηκε πρόσφατα με τη συνάντηση των ηγεσιών του ΑΚΕΛ και του Κινήματος Πατριωτικής Ενότητας, των Τουρκοκυπρίων,

στις 16 του περασμένου μήνα. Υπό τις περιστάσεις, τη συνεχή διεύρυνση δηλαδή του χάσματος ανάμεσα στις κοινότητες η συνάντηση των δυο κομμάτων εκτός του ότι αποτελεί μια κίνηση χρήσιμη για τους δυο κομματικούς χώρους, τονώνει και το ηθικό των ομάδων επαναπροσέγγισης που συνεχίζουν να προσπαθούν... Το γεγονός ακόμα εγγράφεται στο «μετασεισμικό» κλίμα προσέγγισης ανάμεσα στους λαούς της Ελλάδας και της Τουρκίας. Από αυτή τη σκοπιά, είναι ίσως και η μοναδική περίπτωση σε κομματικό επίπεδο η οποία μεταφέρει το «μετασεισμικό» ελληνοτουρκικό κλίμα. Είναι ενδιαφέρον να κρατήσουμε και την πολιτική συμφωνία μεταξύ των δυο, όπως εκφράστηκε στο κοινό τους ανακοινωθέν.

Σημειώνουμε ότι στο τεύχος αυτό του «Εξ υπαρχής», υπάρχει και μια συνέντευξη του Αλπαϊ Ντουρτουράν, ο οποίος είναι ηγετικό στέλεχος του Κινήματος Πατριωτικής Ενότητας.

Το κοινό ανακοινωθέν μετά την συνάντηση των δυο κομμάτων περιλαμβάνει τα πιο κάτω:

1. Η ανάγκη επίτευξης ειρηνικής και βιώσιμης λύσης στο κυπριακό πρόβλημα καθίσταται με το χρόνο ολοένα και πιο πιεστική. Μια τέτοια λύση πρέπει να διασφαλίζει την ανεξαρτησία, εδαφική ακεραιότητα και κυριαρχία της δικοινοτικής, διζωνικής Ομόσπονδης Δημοκρατίας της Κύπρου και να αποκλείει κάθε μορφή ένωσης, διχοτόμησης ή απόσχισης, όπως προβλέπεται στις Συμφωνίες Κορυφής και τα σχετικά ψηφίσματα του ΟΗΕ. Κάθε προσπάθεια προς διαφορετική κατεύθυνση αυξάνει απλώς την ένταση στο νησί και δυσχεραίνει τις προσπάθειες συνεννόησης.

2. Μια δίκαιη και βιώσιμη λύση στο πρόβλημα θα βασιστεί στην πολιτική και οικονομική ισότητα των δυο κοινοτήτων, όπως την περιγράφει ο Γ.Γ. του ΟΗΕ στην έκθεσή του και έχει υιοθετηθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας. Θα βασιστεί στην εμπέδωση αισθήματος ασφάλειας και στις δυο κοινότητες και στη διασφάλιση της ισότητας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ελευθεριών όλων των πολιτών, χωρίς διακρίσεις στη βάση εθνικής καταγωγής.

3. Η επίτευξη δίκαιης και βιώσιμης λύσης μπορεί να γίνει μόνο με ειρηνικό τρόπο, μέσω ουσιαστικών και εποικοδομητικών συνομιλιών, που θα πρέπει να αρχίσουν το συντομότερο δυνατό, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών και στη βάση των Συμφωνιών Κορυφής, των σχετικών ψηφισμάτων του ΟΗΕ και των όσων έχουν συμφωνηθεί μέχρι σήμερα μεταξύ των δυο μερών.

4. Το ΑΚΕΛ και το Κίνημα Πατριωτικής Ενότητας καλούν τους ηγέτες και των δυο κοινοτήτων να προσέλθουν στο τρα-

πέζι των διαπραγματεύσεων χωρίς όρους, αλλά με την αποφασιστικότητα να βρουν μια αμοιβαία αποδεκτή λύση στο κυπριακό πρόβλημα, όπως απαιτείται από τις δυο κοινότητες. Η τοποθέτηση όρων για συμμετοχή σε διάλογο, που είναι αντίθετοι με τις Συμφωνίες Κορυφής, τα σχετικά ψηφίσματα του ΟΗΕ και με τα όσα έχουν συμφωνηθεί μέχρι σήμερα μεταξύ των δυο κοινοτήτων, δεν βοηθά τη διάρρηξη του αδιεξόδου και τη διεξαγωγή ουσιαστικού διαλόγου.

5. Ηφιλική προσέγγιση των λαών της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Κύπρου μετά τους καταστροφικούς σεισμούς στην Τουρκία και την Ελλάδα έχει ακόμη μια φορά αποδείξει ότι οι λαοί επιθυμούν και είναι έτοιμοι για τη λύση των προβλημάτων που επηρεάζουν τις σχέσεις των δυο χωρών και των δυο κοινοτήτων στην Κύπρο και έχει καταφέρει σοβαρό πλήγμα στη σοβινιστική προπαγάνδα.

6. Οι λαοί της Τουρκίας και της Ελλάδας θέλουν την Κύπρο να μετατραπεί σε γέφυρα ειρήνης και το Αγιαίο σε λίμνη ειρήνης ανάμεσα στις χώρες τους. Η ειρηνική επίλυση του Κυπριακού και άλλων προβλημάτων θα βοηθήσει προς αυτή την κατεύθυνση και θα συμβάλει στην ανάπτυξη και ευημερία της περιοχής.

7. Παρ' όλα αυτά, οι σοβινιστικές δυνάμεις και στις δυο κοινότητες δεν έχουν υποχωρήσει. Το ΑΚΕΛ και το ΚΠΕ επαναβεβαιώνουν τη θέλησή τους να συνεχίσουν να αγωνίζονται ενάντια στον σοβινισμό, τον θρησκευτικό φανατισμό και τις προκαταλήψεις για την προώθηση της επαναπροσέγγισης και της εμπιστοσύνης ανάμεσα σε Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους. Προς αυτή την κατεύθυνση συμφωνούν να συνεχίσουν τις επαφές τους και να ενθαρρύνουν επαφές μεταξύ συνδικαλιστικών, νεολαιίστικων, γυναικείων και άλλων οργανώσεων. U

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις

Αθανασία Αναγνωστοπούλου

στη σκιά του Κυπριακού

Τους τελευταίους μήνες, με αφορμή τη δυστυχή συγκυρία των σεισμών, αναδείχτηκε το φαινόμενο της ελληνοτουρκικής προσέγγισης. Αν ξεφύγουμε από τα προφανή, απλοϊκά σχήματα, του τύπου οι λαοί δεν έχουν να χωρίσουν τίποτε, το φαινόμενο μπορεί να αποκτήσει ουσία βαθιά πολιτική, άξια να δώσει άλλη προοπτική στην ιστορία της περιοχής. Καταρχήν, η τυχαία προσέγγιση αφήνει επιτέλους ένα παράθυρο για την κατάρριψη πολλών μύθων, υπεύθυνων για την εύκολη υποταγή της ιστορίας και της προοπτικής της περιοχής στη μεταφυσική, δηλαδή στους Χριστόδουλους.

Μύθος πρώτος: ο εκ γενετής βάρβαρος, ο προαιώνιος εθνικός εχθρός

Η κατάρριψη του σημαίνει:

α) απαλλαγή της αντιπαλότητας από τα μεταφυσικά στοιχεία του προαιώνιου, του προδιαγεγραμμένου?

β) αν η εθνική αντιπαλότητα ήταν πολιτική αναγκαιότητα για κάποια συγκεκριμένη περίοδο, η προσέγγιση και η ειρηνική συνύπαρξη μπορεί να αποτελέσει εξίσου πολιτική προοπτική σε άλλα ιστορικά συμφραζόμενα.

Μύθος δεύτερος: η Ιστορία, ακίνητη και πέρα από τους ανθρώπους, προδιαγράφει το πεπρωμένο τους

Η μανία με την οποία απλός κόσμος και ΜΜΕ πλειοδότησαν σε εκδηλώσεις αλληλεγγύης για τον πριν από λίγο εθνικό εχθρό επιτρέπει να διαπιστώσουμε ότι: α) η Ιστορία δεν είναι

κοσμογονία, αλλά δημιουργείται από και για τους ανθρώπους β) η Ιστορία προκύπτει από τις ανάγκες των ανθρώπων και των κοινωνιών, η αντιμετώπιση της Ιστορίας άρα και η αντιμετώπιση του μέλλοντος είναι βαθιά πολιτική πράξη.

Το ερώτημα που μοιραία προκύπτει είναι κατά πόσον η Ελλάδα και η Τουρκία είναι διατεθειμένες να πολιτικοποιήσουν και να ιστοριοποιήσουν την προσέγγιση να αρπάξουν την ευκαιρία και να δώσουν πολιτική προοπτική στο γεγονός. Χωρίς να είμαι αφελώς αισιόδοξη, πιστεύοντας ωστόσο ακράδαντα ότι η Ιστορία είναι η αποτύπωση της περιπέτειας των κοινωνιών, θεωρώ ότι αξίζει τον κόπο να αναλάβουν επιτέλους, οι δύο κοινωνίες, την ευθύνη της περιπέτειας τους, ξεφεύγοντας, για πρώτη φορά, από τις περιπέτειες που η ακινησία και η μυθοποίηση της Ιστορίας τους επιβάλλει. Μόνο έτσι άλλωστε και η σύγκρουση και η ειρήνη μπορεί να αποκτήσει προοπτική.

Το κατεξοχήν πεδίο στο οποίο θα δοκιμαστούν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι το κυπριακό. Σ' αυτό ενσαρκώνονται μύθοι και πραγματικότητες δύο, περίπου, αιώνων, ο' αυτό παίζεται το στοίχημα της προοπτικής και, μάλιστα, το ποιας προοπτικής. Το κυπριακό είναι δύσκολο και πολύπλοκο πρόβλημα, όχι μόνο για τους προφανείς και πολυσυζητημένους λόγους -πολιτική Αγγλίας, Αμερικής κλπ.-, αλλά διότι από το 1922 και μετά, η συνάντηση Ελλήνων και Τούρκων, με όλο το βάρος των εθνικών αποσκευών που κουβαλάνε οι μεν και οι δε, γίνεται πάνω ο' αυτό το νησί. Το κυπριακό ήταν, σε μεγάλο βαθμό τουλάχιστον από το '60 και μετά, αποτέλεσμα της σύγκρουσης δύο αντίπαλων εθνικών ιδεολογιών: ελληνικής και τουρκικής. Βεβαίως, Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι κέρδισαν το στοίχημα της ελληνικότητας και της τουρκικότητάς τους αντιστοίχως, παραμένει όμως ανοιχτό το στοίχημα της κυπριακότητας του χώρου τους. Σήμερα που δοκιμάζεται η αντοχή και το πολιτικό βάθος των ελληνοτουρκικών σχέσεων, μπορούμε να ελπίζουμε σε μια Κύπρο κυπριακή, Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, όπου η ελληνικότητα και η τουρκικότητα μπορούν να αποτελέσουν τη βάση της κυπριακής σύνθεσης και όχι της κυπριακής σύγκρουσης;

Σε ό,τι αφορά καταρχήν την Τουρκία και τον Ντενκτάς το κυπριακό δεν φαίνεται, ακόμη τουλάχιστον, να αποδεσμεύεται από τα εθνικά συμφραζόμενα που το δημιούργησαν. Μέσα από μια πολύπλοκη, αμφίδρομη σχέση που οι όροι της άλλοτε ορίζονται από την Τουρκία άλλοτε από τον Ντενκτάς, η Τουρκία αντιμετωπίζει τη λύση της κυπριακής σύνθεσης - ομοσπονδία- ως υπονόμηση της εθνικής ιδεολογίας και πολιτικής της. Αποδοχή της ομοσπονδίας από τη μεριά της Τουρκίας σημαίνει: απονομιμοποίηση της τουρκοποίησης ενός μέρους του χώρου, απονομιμοποίηση της κατάκτησης ως εθνικής πολιτικής, απονομιμοποίηση του Ντενκτάς ως αρχηγού ενός τουρκοκυπριακού κράτους, απονομιμοποίηση εντέλει της διχοτόμησης ως εθνικής πολιτικής. Κι ενώ μέχρι κάποια περίοδο, η Τουρκία επέβαλλε πολιτική στους Τουρκοκύπριους, σήμερα φαίνεται ότι ο Ντενκτάς υποβάλλει πολιτική στην Τουρκία. Η ομοσπονδία κατεξοχήν πλήττει την εθνική πολιτική του Ντενκτάς, υπονομεύει τον εθνικό του ρόλο. Η Τουρκία, παρά το γεγονός ότι το κυπριακό έχει εγκλωβίσει την εξωτερική πολιτική της, επιμένει, υπό την πίεση και του Ντενκτάς, να το αντιμετωπίζει με όρους εθνικής αντιπαλότητας των αρχών του αιώνα: η κυπριακότητα των Τουρκοκυπρίων υπάρχει όσο υπάρχει τουρκικό κράτος και όχι όσο αυτοί αποτελούν μέρος της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα και την Κυπριακή Δημοκρατία η κατάσταση φαίνεται καλύτερη είναι και επί της ουσίας όμως; Η ομοσπονδία αντιμετωπίζεται ως δυνατή λύση και από τις δύο μεριές. Απομένει, ωστόσο, να αποδειχτεί ότι δεν γίνεται αποδεκτή ως λύση ανάγκης, επιβεβλημένη από την Αμερική, αλλά ως πολιτική πρόταση νομιμοποιημένη από την ίδια την ιστορία του νησιού. Αφήνοντας κατά μέρος την Ελλάδα και την αλλοπρόσαλη την τελευταία δεκαετία πολιτική της, να έρθω στην Κυπριακή Δημοκρατία που ο ρόλος της έχει βαρύνουσα σημασία. Εδώ τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα: η ομοσπονδία, παρά τις συνομιλίες, δεν συνιστά ακόμη πολιτική πίστη του Κράτους, που να εξασφαλίσει τη σταθερότητά του, νομιμοποιώντας το να εξουδετερώνει όλες τις φυγόκεντρες δυναμικές. Στην Κύπρο κυριαρχεί

διγλωσσία: το εθνικό συμφέρον δεν ταυτίζεται με το κυπριακό συμφέρον, μάλλον το υπονομεύει. Δεν έχει αναδειχθεί η κυπριακότητα (ελληνοκυπριακό-τουρκοκυπριακό) του κυπριακού κράτους και χώρου σε απόλυτο, εθνικό στόχο, νομιμοποιημένο από την ίδια την Ιστορία του νησιού. Η ομοσπονδία καθίσταται έτσι μια λύση επιβεβλημένη απ' έξω και όχι μια πατριωτική λύση. Δεν έχει αποκτήσει, στον κυπριακό πολιτικό λόγο, εκείνο το ιδεολογικό περιεχόμενο που θα την καταστήσει λύση επαναστατική, ανατρεπτική της διχοτόμησης και της σύγκρουσης, μια λύση που θα δικαιο-

νει τον Αγώνα Ανεξαρτησίας του νησιού. Ο εθνικός κυπριακός λόγος επικεντρώνεται ακόμη στην ελληνικότητα των Ελληνοκυπρίων - λες κι αυτό δεν έχει λυθεί, λες κι αυτό να αμφισβητείται από κανέναν! Πράγμα που σημαίνει ότι το κυπριακό μεταφέρεται στα δεδομένα του πρώτου μισού του 20ου αιώνα, έτσι η ομοσπονδία καταντάει να σημαίνει αναγκαστική υποχώρηση του Ελληνισμού και όχι νίκη των Κυπρίων.

Δεδομένου ότι η λύση θα καθυστερήσει, αφού η Τουρκία και ο Ντενκτάς είναι προς τον παρόν αδιάλλακτοι - η

Τουρκία θα χρησιμοποιήσει την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ ως διαπραγματευτικό χαρτί και ο Ντενκτάς θα επιμένει στη θέση του- ο χρόνος μπορεί να λειτουργήσει προς όφελος της Κυπριακής Δημοκρατίας, αρκεί να γίνει πολιτική πίστη ότι το 1974 με ένα μόνο τρόπο μπορεί να ακυρωθεί με την εθνοποίηση της κυπριακότητας του χώρου, με την κυπριοποίηση του όρου Κύπριος. Σ' αυτή την περίπτωση οι διαπραγματεύσεις, όσο σκληρές και να είναι -που θα είναι- θα έχουν στόχο και περιεχόμενο, θα είναι πατριωτικές.

Το βάρος της Ιστορίας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις

Αθανασία Αναγνωστοπούλου

Βεβαίως, ξέρω ότι ένα θέμα που αναδεικνύεται από τη συγκυρία, που είναι πολιτικό, που λάμπει με όλα του τα χρώματα -για να δανειστώ τη διατύπωση του Μπρωντέλ- είναι δύσκολο να αναλυθεί, με ασφάλεια, σε κάποιο βάθος χρόνου. Αν η ελληνοτουρκική φιλία είναι θέμα της συγκυρίας, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις έχουν μήπως μια μακρά και μεγάλη ιστορικότητα; Αυτό που με ενδιαφέρει να αναλύσω είναι οι πτυχές

της ιστορικότητας ενός πάντα επίκαιρου θέματος, και γι αυτό, βαθιά πολιτικού θέματος. Πιστεύω ακράδαντα ότι η Ιστορία δεν είναι κοσμογονία, η Ιστορία δημιουργείται από και για τους ανθρώπους· πιστεύω επίσης ότι η Ιστορία δεν είναι πάνω από τους ανθρώπους, δεν είναι μοίρα και πεπρωμένο. Γι αυτό το λόγο θεωρώ ότι ο τρόπος που αποφασίζουμε να αντικριτούμε με την ιστορία, επομένως ο τρόπος που αποφασίζουμε να σταθούμε στο παρόν και το μέλλον είναι μια βαθιά ανθρώπινη, βαθιά και επί της

ουσίας πολιτική πράξη. Μ' αυτό το σκεπτικό, αποφάσισα ν' ασχοληθώ με την ιστορικότητα ενός πάντα επίκαιρου θέματος.

Το ερώτημα που η συγκυρία της πρόσφατης και λίγο απροσδόκητης ελληνοτουρκικής φιλίας αναδεικνύει, είναι το κατά πόσο αυτή η φιλία θα έχει αντίκτυπο και τί αντίκτυπο στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Αν δεν θέλουμε να αρκεστούμε σε απλοϊκά και πάντως επιφανειακά σχήματα, του τύπου οι λαοί δεν έχουν να χωρίσουν

τίποτε, ή οι Έλληνες και οι Τούρκοι είναι αδέρφια, ή το, επίσης, απλοϊκό τίποτε δεν πρόκειται να αλλάξει, κι αν θέλουμε πράγματι να δούμε αν η φιλία μπορεί να δώσει προοπτική, πρέπει καταρχήν να δούμε τί σημαίνει η έκφραση ελληνοτουρκικές σχέσεις. Τί ορίζουμε ως ελληνοτουρκικές σχέσεις. Είναι πρόβλημα νομικό, πρόβλημα διεθνών σχέσεων, πρόβλημα διπλωματικό ή μήπως είναι πρόβλημα κατεξοχήν ιστορικό; Αν ήταν πρόβλημα νομικό, διεθνών σχέσεων κλπ., τότε οι ελληνοτουρκικές σχέσεις θα είχαν συγκυριακό χαρακτήρα, δηλαδή θα ήταν άλλοτε κακές άλλοτε καλές, όπως είναι οι ελληνογαλλικές, οι ελληνοϊταλικές ή οι οποιεσδήποτε ελληνο-άλλες

σχέσεις. 'Σ' αυτή την περίπτωση βέβαια θα λέγαμε ότι αυτονόητα οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, στο πλαίσιο ενός καλού κλίματος δεν μπορούν παρά να είναι καλές, άρα μέσα απ' αυτές να επιλυθούν όλα τα προβλήματα. Ας επιχειρήσουμε, ωστόσο, απόψε να αντιμετωπίσουμε τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στη βάση μιας άλλης προβληματικής, να τις αναλύσουμε υπό το φως της Ιστορίας, να αποκωδικοποιήσουμε την ιδεολογική ουσία που διέπει αυτές τις σχέσεις. Λέγοντας να αποκωδικοποιήσουμε την ιδεολογική ουσία αυτών των σχέσεων, εννοώ:

α) να εντάξουμε τις ελληνοτουρκικές

σχέσεις στο ιστορικό πλαίσιο στο οποίο διαμορφώθηκαν·

β) να παρακολουθήσουμε την ιστορική διαδικασία στη διάρκεια της οποίας αυτές οι σχέσεις απέκτησαν εθνική λειτουργικότητα και εθνική σημασία, τόσο για τη μια πλευρά όσο και για την άλλη. Μάλιστα δε, να επιμείνουμε στο είδος της εθνικής σημασίας και εθνικής λειτουργικότητας που απέκτησαν και τέλος,

γ) να εντοπίσουμε τους μηχανισμούς και τις αιτίες που επιτρέπουν την αναπαραγωγή στο σήμερα της φύσης και του χαρακτήρα των ελληνοτουρκικών σχέσεων, έτσι όπως αυτές διαμορφώθηκαν στις αρχές του 20ου αι.,

έστω κι αν η σημερινή ιστορική πραγματικότητα δεν έχει καμιά σχέση με την τότε. Τούτο θα μας επιτρέψει να καταλάβουμε το γιατί οι ελληνοτουρκικές σχέσεις του τέλους του 20ου αι., δηλαδή της εποχής μας, κουβαλάνε όλο το βάρος της ιστορίας των αρχών αυτού του αιώνα. Το γιατί οι ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν είναι συγκυριακές, αλλά συνιστούν δομικό χαρακτηριστικό της ιστορίας της κάθε χώρας.

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, εντασσόμενες στο ιστορικό πλαίσιο διαμόρφωσής τους, συγκροτούνται καταρχήν και κατεξοχήν ως σχέσεις εθνικές (όχι διακρατικές, νομικές κλπ.) Συγκροτούνται μάλιστα ως σχέσεις εθνικής αντιπαλότητας, άρα ως σχέσεις εθνικής εχθρότητας και εθνικού ανταγωνισμού. Ακόμη περισσότερο όμως και απ' αυτό, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις συγκροτούνται ως αποτύπωση, ως απόδειξη της σύγκρουσης του εθνικά νόμιμου, του εθνικά δίκαιου του κάθε Έθνους, ενός δίκαιου έξω από το χρόνο και την Ιστορία, ενός δίκαιου προαιώνιου, τόσο για το ένα Έθνος όσο και για το άλλο. Ποιο ήταν όμως το ιστορικό πλαίσιο που γέννησε αυτές τις εθνικές σχέσεις; Ποια ήταν η ιστορική διαδικασία στη διάρκεια της οποίας νομιμοποιήθηκε το εθνικό δίκαιο της κάθε πλευράς, με τέτοιο τρόπο μάλιστα που η σύγκρουση όχι μόνο να είναι αναπόφευκτη αλλά και εθνικά επιβεβλημένη; Το ιστορικό πλαίσιο της κορύφωσης της νομιμοποίησης της εθνικής αντιπαλότητας Ελλήνων και Τούρκων είναι αυτό του 1919-1922. Και το θεωρώ κορύφωση, διότι η εθνική αντιπαλότητα Ελλήνων και Τούρκων δεν νομιμοποιείται μόνο για το παρόν ή το μέλλον, αλλά αναδρομικά για όλο το παρελθόν, ένα παρελθόν αδιαφοροποίητο ιστορικά και χρονικά, που καθιστά τα δύο έθνη όχι απλώς εχθρούς, σε κάποια ιστορική στιγμή της ιστορίας τους, αλλά από πάντα και για πάντα. Γιατί όμως δίνω τόσο βάρος στο '19-'22; Είναι γνωστό βέβαια ότι το 1919-1922 γίνεται ο ελληνοτουρκικός πόλεμος, όπου: το μεν ελληνικό κράτος βρίσκεται στο τελικό στάδιο της ολοκλήρωσης της αποστολής του, της απελευθέρωσης των Αλύτρωτων, δηλαδή της υλοποίησης της Μεγάλης Ιδέας. Το δε οθωμανικό ή το τουρκικό κράτος βρίσκεται στο τέλος ή στην αρχή, εξαρτάται από την οπτική που θα δούμε το θέμα, της προσπάθειάς του για τη σωτηρία του μόνου εναπο-

μείναντος τμήματος στην καταρρέουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία. Καταγράφηκε όμως το '19-22 στην Ιστορία ως ένας απλός πόλεμος δύο κρατών με αντίπαλες πολιτικές και συγκρουόμενα συμφέροντα; Βεβαίως όχι! Άλλωστε η ορολογία που χρησιμοποιείται, από τη μια κι από την άλλη μεριά, για να περιγράψει το γεγονός, είναι αποκαλυπτική της ουσίας και των διαστάσεων της σύγκρουσης: Καταστροφή της Μικράς Ασίας, Εθνική Καταστροφή, από τη μια μεριά, Αγώνας Εθνικής Ανεξαρτησίας, Εθνική Σωτηρία, από την άλλη. Έτσι, ενώ το 1919-1922 αποτελεί το τέλος, την κατάληξη μιας μακράς ιστορικής διαδικασίας που άρχισε στις αρχές του 19ου αιώνα και σηματοδεύτηκε, για όλα τα Βαλκάνια, από το επίπονο, δύσκολο και αντιφατικό ως προς την πορεία του, πέρασμα από τις Αυτοκρατορίες στα Κράτη-Έθνη, στην ελληνική και την τουρκική εθνική ιστοριογραφία αποτελεί το εθνικό ορόσημο της προαιώνιας εθνικής αντιπαλότητας. Δηλαδή, στο '19-'22 βρίσκει τη νομιμοποίησή του το εθνικό μίσος, βρίσκει την, άχρονη, δικαίωσή της η ελληνοτουρκική, εθνική αντιπαλότητα. Ο χώρος της Μικράς Ασίας, ελληνικός από πάντα για τους Έλληνες, τουρκικός, επίσης από πάντα ή σχεδόν από πάντα, για τους Τούρκους, αναδείχτηκε σε εθνικό χώρο par excellence Ελλήνων και Τούρκων.

Σ' αυτό το σημείο, αξίζει να σταθούμε λίγο αξίζει να σταθούμε για δύο λόγους: Α) Για να δούμε τι σημαίνει χρόνος και χώρος στην Ιστορία; Β) για να δούμε τι σημαίνει χρόνος και χώρος στην εθνική ιστορία. Ο χρόνος στον οποίο αναφέρομαι είναι, όπως είπα και παραπάνω, αυτός που σηματοδοτεί το τέλος των πολυ-εθνοθησκευτικών αυτοκρατοριών, το τέλος των πολιτικών εξουσιών, νομιμοποιημένων από την κατάκτηση, όπως τέτοια ήταν και η Οθωμανική Αυτοκρατορία και το πέρασμα στα Κράτη-Έθνη, στα ομοιογενή, λίγο ως πολύ, εθνικά Κράτη, στις εξουσίες, νομιμοποιημένες από την εθνική κυριαρχία. Ο χώρος της Μικράς Ασίας είναι ένας χώρος που υπόκειται στη διαδικασία του πέρασματος, από πολυ-εθνοθησκευτικό σε εθνικό χώρο, από οθωμανικό δηλαδή, σε εθνικό χώρο. Υπ' αυτή την έννοια, η Μικρά Ασία ούτε ελληνική ήταν (πολύ περισσότερο που ο ελληνικός πληθυσμός δεν αποτελεί σε καμιά περίπτωση πλειοψηφία και δεν

καλύπτει το μεγαλύτερο έδαφος της Μ. Ασίας) ούτε τουρκική βεβαίως ήταν, έστω κι αν η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού ήταν μουσουλμανική. Όμως, αν αυτή ήταν η ιστορική πραγματικότητα, δεν συμβαίνει το ίδιο με τις αντίστοιχες εθνικές πραγματικότητες. Καταρχήν, υπάρχουν δύο χρόνοι: ο ένας ελληνικός, στο πλαίσιο του οποίου το '19-22 συνιστά την κορύφωση των προσπαθειών του Αλύτρωτου Έθνους για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού και την ενσωμάτωσή του στον Εθνικό κορμό ο άλλος τουρκικός, στο πλαίσιο του οποίου το '19-'22 συνιστά, επίσης, κορύφωση για την απελευθέρωση, όσο περίεργο κι αν ακούγεται αυτό, από την οθωμανική τυραννία, κορύφωση όμως και για το διωγμό του άλλου, των Ελλήνων, που αποτελούν εθνική απειλή για την Ελευθερία του τουρκικού έθνους. Η Μικρά Ασία, υπό το φως των δύο αυτών ιστορικών χρόνων, είναι αντιτοίχως από πάντα ελληνική, από πάντα τουρκική. Οι λύσεις που δίνονται συνήθως σ' αυτό το δύσκολο πρόβλημα του ασύμπτωτου της ιστορικής πραγματικότητας με τις εθνικές πραγματικότητες είναι απλοϊκές, σε τέτοιο βαθμό μάλιστα που να καθιστούν το πρόβλημα ακόμη πιο δύσκολο και πολύπλοκο. Μια από τις κυριότερες λύσεις είναι να ταμπουρωθεί κάποιος πίσω από την εθνική του ιστορία και το δίκαιο του, πράγμα που έχει ως αποτέλεσμα βεβαίως να αντιμετωπίζονται οι ελληνοτουρκικές σχέσεις ως μεταφυσικές, ως προδιαγεγραμμένες από το ιστορικό πεπρωμένο σχέσεις, σχέσεις εθνικής εχθρότητας, αδιαφοροποίητες στο χρόνο. Η οποιαδήποτε κίνηση της ιστορίας που θα έδινε προοπτική στην περιοχή, ώστε να λυθούν τα προβλήματά της αποκλείονται εκ φύσεως. Η άλλη λύση, αν και όχι στον ίδιο βαθμό διαδεδομένη, είναι η ολοκληρωτική υπονόμηση της εθνικής ιστορίας, που έχει ως αποτέλεσμα να αντιμετωπίζονται οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, εντελώς αποδυναμωμένες από τη δυναμική που τις δημιούργησε και τις τροφοδοτεί. Και σ' αυτή την περίπτωση, υπονομεύεται η οποιαδήποτε κίνηση της ιστορίας, άρα και η προοπτική, διότι δεν αποκωδικοποιείται, δεν ερμηνεύεται ποτέ αυτό που έχει καταγραφεί στη συλλογική, εθνική συνείδηση: των μεν Ελλήνων ότι ο ελληνοισμός από πάντα συρρικνώνεται εξαιτίας των Τούρκων,

των δε Τούρκων ότι το τουρκικό έθνος μονίμως απειλείται από εθνικούς εχθρούς. Αν αυτή η συλλογική συνείδηση δεν ενσωματωθεί και δεν αναλυθεί στα ιστορικά της συμπραζόμενα, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις θα είναι καταδικασμένες να είναι, ανά πάσα στιγμή, σχέσεις εθνικής σύγκρουσης.

Για τον ιστορικό το πρόβλημα τίθεται κάπως διαφορετικά: γιατί και πώς η συγκεκριμένη ιστορική πραγματικότητα επέτρεψε τη διαμόρφωση των διαφορετικών εθνικών πραγματικότητων; Γιατί και πώς οι απαιτήσεις εκείνης της εποχής δεν μπορούσαν να βρουν άλλη διέξοδο παρά μέσα από τη μυθοποίηση της πραγματικότητας και την ιστορικοποίηση των μύθων, κάτι που οδήγησε στη μυθοποίηση της ίδιας της Ιστορίας και την ιστορικοποίηση της εθνικής ιδεολογίας; Εδώ ακριβώς, κατά τη γνώμη μου, βρίσκεται όλη η ουσία όχι μόνο των ελληνοτουρκικών σχέσεων αλλά και των σχέσεων όλων των βαλκανικών λαών μεταξύ τους, πράγμα που τόσο επώδυνα ζήσαμε τον τελευταίο καιρό με τον πόλεμο στη Σερβία. Γιατί η ουσία δεν βρίσκεται στην καταγγελία αυτού ή του άλλου εθνικισμού, η ουσία βρίσκεται στην αποκωδικοποίηση της ιστορικότητας της εθνικής αντιπαλότητας. Το '19-'22, αποτελεί το επιστέγασμα της νομιμοποίησης της εθνικής, αλυτρωτικής ιδεολογίας του ελληνικού κράτους, το επιστέγασμα της εθνικής, σωτηριολογικής ιδεολογίας του τουρκικού στρατού, μια νομιμοποίηση όμως που η ίδια η ιστορική πραγματικότητα της περιοχής επέτρεψε. Είναι γνωστό ότι το ελληνικό κράτος, από την ίδρυσή του και μετά, αναλαμβάνει την αποστολή της απελευθέρωσης των Αλυτρώτων, μια αποστολή που κωδικοποιείται στην ιδεολογία της Μεγάλης Ιδέας. Το πρόβλημα που αντιμετωπίζει το ελληνικό κράτος, πρόβλημα που κορυφώνεται από τα τέλη του 19ου αι. και μετά, όταν οξύνεται η μεγάλη σύγκρουση των διαφορετικών βαλκανικών εθνικισμών, είναι το πρόβλημα της οριοθέτησης του σώματος των Αλυτρώτων, αλλά όχι μόνο αυτό: το ελληνικό κράτος οφείλει να αποκαταστήσει και να νομιμοποιήσει στο χώρο και το χρόνο την ελληνική συνέχεια. Ποιο είναι το μοναδικό στοιχείο που μπορεί να επιτρέψει στο ελληνικό κράτος τη νομιμοποίηση χρονικά και γεωγραφικά

μιας τέτοιας διεκδίκησης; Δεν υπάρχει παρά μόνο ένα: η συνεχής παρουσία του πατριαρχείου και του θεσμικού του πλαισίου. Δηλαδή το ελληνικό κράτος, θα έχει αποκαταστήσει τη συνέχεια στο χώρο και το χρόνο, μόνο εάν το πατριαρχείο και το θεσμικό του πλαίσιο αναδειχτούν σε φορείς αναπαραγωγής της ελληνικής ιδεολογίας, έτσι όπως εκφέρεται από το ελληνικό κράτος, στο πλαίσιο του μιλετιού των Ρωμιών (δηλαδή των ορθόδοξων υπό οθωμανική εξουσία). Όμως το πατριαρχείο και το θεσμικό του πλαίσιο είναι θεσμοί του οθωμανικού κράτους, η ύπαρξη δε του θρησκευτικού ηγέτη στην κορυφή του μιλετιού εγγυάται την οθωμανικότητα του μιλετιού. Από την άλλη μεριά, ο πατριάρχης είναι οικουμενικός, πώς θα μπορέσει να περιορίσει την οικουμενικότητά του στην ελληνικότητα, χωρίς να ακυρώνεται η πρώτη;

Ακριβώς σ' αυτό το σημείο αναδεικνύονται όλες οι ιδιαιτερότητες της δικής μας περιοχής, ιδιαιτερότητες που προκύπτουν μέσα από τη δύσκολη διαδικασία περάσματος της περιοχής μας στη νεωτερικότητα. Όσο παράδοξο κι αν φαίνεται, η ανάγκη του ελληνικού κράτους συμπίπτει με τις ανάγκες εκείνη την περίοδο των δύο άλλων πρωταγωνιστών: της οθωμανικής εξουσίας και του πατριαρχείου. Η οθωμανική εξουσία, στο 19ο αι., υπό την πίεση των Μεγάλων Δυνάμεων και υπό την πίεση των γεγονότων -δημιουργία του ελληνικού κράτους, του σερβικού κλπ.- είναι υποχρεωμένη να προβεί σε μεταρρυθμίσεις που θα της επιτρέψουν να νομιμοποιήσει την εξουσία της αναδρομικά, όχι ως εξουσία κατάκτησης, αλλά ως εξουσία νομιμοποιημένη από το πολιτικό σώμα των Οθωμανών. Τί σημαίνει όμως οθωμανός και οθωμανικός χώρος, και πώς μπορεί η οθωμανική εξουσία να διεκδικήσει συνέχεια εξουσίας στο χώρο και το χρόνο, νομιμοποιημένη μάλιστα από το μη-μουσουλμανικό πληθυσμό; Το μόνο στοιχείο συνέχειας που επιτρέπει την ενσωμάτωση των μη-μουσουλμάνων είναι η ύπαρξη των θρησκευτικών ηγετών και του θεσμικού τους πλαισίου, από πάντα αναγνωρισμένο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Έτσι, οι Ρωμιοί είναι Οθωμανοί επειδή είναι υπό το Οικουμενικό πατριαρχείο. Ο χώρος είναι οθωμανικός, ως άθροισμα των επί

μέρους χώρων: του ρωμείου (όπως ορίζεται από τις μητροπόλεις) και των άλλων. Επομένως, ο οθωμανικός πληθυσμός ορίζεται ως το σύνολο των διαφορετικών μιλετιών. Όμως, στο πλαίσιο πάντα των μεταρρυθμίσεων, το οθωμανικό θεσμικό πλαίσιο πρέπει να εκκοσμικευτεί. Τα μιλέτια, λοιπόν, δεν είναι απλώς θρησκευτικά σύνολα είναι κοσμικά σύνολα, οιονεί εθνικά. Ο πατριάρχης έχει την εντολή, με τις μεταρρυθμίσεις, να είναι ηγέτης του συνόλου του, εφόσον εγγυάται την εκκοσμικεύση των θεσμών και εφόσον η αρχή του νομιμοποιείται από το σύνολο των Ρωμιών. Δηλαδή, ο πατριάρχης πρέπει να γίνει φορέας και κοσμικών αξιών, τέτοιων που να αναγνωρίζονται από το σύνολο όχι πλέον των Ορθόδοξων, αλλά ενός οιονεί εθνικού συνόλου. Το πατριαρχείο έρχεται αντιμέτωπο για πρώτη φορά στην ιστορία του με το εξής δύσκολο πρόβλημα: η οικουμενικότητά του δεν είναι αυτονόητη, αλλά χρειάζεται νομιμοποίηση από το σύνολο του μιλετιού. Δεδομένης της σταδιακής ελληνοποίησης του ρωμείου μιλετιού, λόγω πολλών παραγόντων κυρίως όμως λόγω της απόσχισης από το πατριαρχείο των Σλάβων ορθόδοξων, ο πατριάρχης είναι υποχρεωμένος να ορίσει την οικουμενικότητά του σύμφωνα με τις αξίες του ρωμείου μιλετιού. Κι εδώ οι ανάγκες πατριαρχείου-ελληνικού κράτους συναντώνται: όσο το πατριαρχείο νομιμοποιεί με την μακρόχρονη παρουσία του αναδρομικά την ελληνικότητα του χώρου και του ρωμείου μιλετιού, τόσο το ελληνικό κράτος, φορέας των αξιών του μιλετιού, νομιμοποιεί συγχρονικά την ελληνικότητα της οικουμενικότητας του πατριαρχείου. Η εποχή είναι εξαιρετικά πολύπλοκη, σύνθετη και είναι αποκαλυπτική της δύσκολης πορείας προς τη νεωτερικότητα. Δεν πιστεύω ότι υπάρχει διατύπωση πιο δυνατή, που να συμπυκνώνει με μοναδικό τρόπο την πολυπλοκότητα της περιόδου, απ' αυτή που χρησιμοποιεί ο Γεδεών για να χαρακτηρίσει, το 1908, τον πατριάρχη Ιωακείμ Γ': ήτο πατριάρχης οικουμενικός, ήτο πατριάρχης Έλληνας, έστω κι αν το δεύτερο ακύρωνε το πρώτο. Αυτό που μας ενδιαφέρει να συγκρατήσουμε είναι ότι: μέσω των θρησκευτικών θεσμών αποκαθίσταται αναδρομικά η συνέχεια της ελλη-

νικότητας του χώρου. Μ' αυτή την έννοια, η Μικρά Ασία, έστω και με ρωμείο πληθυσμό διασκορπισμένο και μειοψηφικό, είναι ελληνική από πάντα, αφού από πάντα υπάρχει συνέχεια μητροπόλεων στο χώρο.

Από την άλλη μεριά, η ύπαρξη των μιλετιών στο 19ο αι. νομιμοποιεί αναδρομικά την οθωμανικότητα του πληθυσμού και του χώρου, είναι μια αρχή που το περιεχόμενό της ορίζεται ως σύνολο του περιεχομένου που κάθε μιλέτι δίνει σ' αυτόν τον όρο. Μόνο που αυτή η αρχή της οθωμανικότητας εγκαταλείπεται, όταν πλέον δεν είναι ικανή να συγκρατήσει την κατάρρευση του κράτους, όταν ο στρατός, ως ο κύριος μηχανισμός εκμοντερνισμού στην οθωμ. Αυτοκρατορία, αποφασίζει να γίνει φορέας μιας άλλης αρχής, πιο λειτουργικής, της τουρκικότητας. Το σημείο αιχμής για την ανάπτυξη της τουρκικής, εθνικής ιδεολογίας είναι το 1908-η Επανάσταση των Νεοτούρκων-και κορυφώνεται βεβαίως το '19-'22. Αυτό που επιτρέπει στους Νεότουρκους τη νομιμοποίηση της αποοθωμανοποίησης του χώρου και του πληθυσμού, άρα της τουρκοποίησής είναι και πάλι τα μιλέτια. Έτσι, ενώ με το σύνταγμα του 1908 δίνεται απόλυτη ισότητα σ' όλο τον οθωμανικό πληθυσμό, πράγμα που σημαίνει τη θεσμική κατάργηση των μιλλέτ, στην ουσία ο πληθυσμός εκλέγεται και εκλέγει για τη Βουλή όχι ως οθωμανός πολίτης, αλλά ως μέλος του πρώην μιλλέτ. Δηλαδή, στην οθωμανική Βουλή δεν έχουμε οθωμανούς πολίτες, χωρισμένους σε πολιτικά κόμματα, έχουμε οθωμανούς πολίτες, χωρισμένους σε εθνικά κόμματα: κόμμα των Ρωμιών, των Αρμενίων, κλπ. Με μια σημαντική διαφορά: η θεσμική κατάργηση των μιλλέτ απαλλάσσει το κράτος από την ευθύνη της προστασίας όλου του οθωμανικού πληθυσμού. Οθωμανός δεν είναι πλέον αυτός που ανήκει σε μιλλέτ, αλλά αυτός του οποίου η οθωμανικότητα έχει το ίδιο περιεχόμενο μ' αυτό που αποδίδει στον όρο το ίδιο το κράτος. Όσο εκτουρκίζεται το κράτος, άρα το περιεχόμενο της οθωμανικότητας, τόσο απονομιοποιείται η ύπαρξη των μη-μουσουλμάνων σ' αυτό το χώρο. Κι αυτή η απονομιοποίηση είναι αναδρομική: οι Ρωμιοί, όπως και οι άλλοι μη-μουσουλμάνοι, από πάντα συνιστούσαν απειλή του τουρκικού έθνους. -οιου έθνους όμως; ποια είναι

τα χαρακτηριστικά αυτού του έθνους; Είναι τα χαρακτηριστικά που του δίνει η πολιτική εξουσία. Όσο το κράτος, δηλαδή ο στρατός εκτουρκίζεται, τόσο εκτουρκίζεται αυτό το τμήμα του πληθυσμού που δεν ανήκε σε μη-μουσουλμανικά μιλλέτια. Δηλαδή, ο μουσουλμανικός πληθυσμός. Επομένως, η σωτηρία του κράτους περνάει μέσα από την τουρκοποίηση του πληθυσμού, με τη διαμεσολάβηση όμως του ισλαμισμού. Ο στρατός και η θρησκεία θα αποτελέσουν, αναδρομικά, για το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, τα νομιμοποιητικά στοιχεία της τουρκοποίησης του χώρου και του πληθυσμού. Η Μικρά Ασία είναι τουρκική, κι αυτό από πάντα, διότι από πάντα υπάρχει συνέχεια κράτους, δηλαδή ο στρατός και η θρησκεία.

Το '19-'22 τα δύο έθνη -σκοπύμως χρησιμοποιώ την έκφραση έθνη- θα συναντηθούν σ' αυτό το χώρο που αποτελεί τον εθνικά διεκδικούμενο χώρο. Ο Κεμάλ, μέσα από έναν αγώνα Εθνικής Ανεξαρτησίας, αγώνα που αποδίδει στο τουρκικό έθνος, κατορθώνει δύο τεράστια σημασία πράγματα: α) εγκλωβίζει το μουσουλμανικό πληθυσμό, μέσα από μια ηρωϊκή εθνική πράξη, στο τουρκικό έθνος, με τις αξίες όμως που ο ίδιος ο στρατός επιβάλλει ως εθνικές αξίες. Το κράτος, δηλαδή ο στρατός αναδεικνύεται σε εκπρόσωπο του έθνους par excellence. Η αμφισβήτηση του κράτους και του στρατού σημαίνει αμφισβήτηση του έθνους, πράξη εθνικής προδοσίας. Το τουρκικό έθνος υπάρχει όσο υπάρχει ο στρατός και το τουρκικό κράτος. Η κοινωνία δεν έχει καμιά διαλεκτική σχέση με την εξουσία, αφού η οποιαδήποτε κοινωνική αμφισβήτηση σημαίνει και πάλι πράξη κατά του κράτους, δηλαδή κατά του έθνους. β) χαρίζει στο τουρκικό έθνος έναν, προαιώνιο μάλιστα, εθνικό εχθρό, μόνιμη απειλή για την ασφάλεια του έθνους. Κι ενώ στην πραγματικότητα το '19-'22 ο στρατός νομιμοποίησε τη δική του ύπαρξη στην πολιτική εξουσία, ανάγοντας τον πόλεμο σε αγώνα εθνικής ανεξαρτησίας, αναδείχτηκε ο ίδιος σε σύμβολο εθνικής σωτηρίας και εθνικής ανεξαρτησίας του τουρκικού έθνους. Η ύπαρξη των Ρωμιών-προσέχτε την ορολογία (δεν είναι τυχαίο ότι οι Ελληνοκύπριοι ονομάζονται στα τουρκικά Ρουμλάρ και όχι Γιουνάν)- σε ένα έδαφος,

σημαίνει την οιονεί τουρκικότητα του εδάφους.

Για το ελληνικό κράτος, το '22 σημαίνει το οριστικό τέλος της Μεγάλης Ιδέας. Όμως, αυτή η βίαιη απομάκρυνση του ελληνικού στοιχείου από τη Μικρά Ασία, δημιούργησε δύο σημαντικές και δύσκολα ανατρεψιμες εθνικές αλήθειες:

α) το ελληνικό κράτος είναι ανίκανο να εκπροσωπήσει και να υπερασπίσει το ελληνικό έθνος. Πράγμα που επέτρεψε και επιτρέπει ακόμη και σήμερα (τα παραδείγματα δεν λείπουν) σε παράλληλες εξουσίες να αναδεικνύονται σε εκφραστές του ελληνικού έθνους, ερήμην του ελληνικού κράτους, στο όνομα του ελληνικού έθνους. Β) η Τουρκία ευθύνεται για τη συρρίκνωση του ελληνικού έθνους, όσο υπάρχει η Τουρκία ο ελληνισμός κινδυνεύει με συρρίκνωση.

Απ' ό,τι διαπιστώνουμε, το '19-'22 σφράγισε ανεξίτηλα την ουσία και το χαρακτήρα των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Από τότε μέχρι σήμερα πέρασε πολύς χρόνος. Η εθνική αντιπαλότητα του '19-'22 ήταν πολιτική αναγκαιότητα για εκείνη τη συγκεκριμένη περίοδο, μια περίοδο δύσκολη που σημαδεύτηκε, όχι μόνο στη δική μας περιοχή αλλά και σε άλλες, από εθνικές αντιπαλότητες. Τα ιστορικά συμφραζόμενα δηλαδή ανέδειξαν και εννόησαν την εθνική αντιπαλότητα. Τα επόμενα χρόνια και ειδικά σήμερα, όπου τα ιστορικά συμφραζόμενα είναι πολύ διαφορετικά, γιατί οι ελληνοτουρκικές σχέσεις παραμένουν επί της ουσίας σχέσεις βαθιάς εθνικής αντιπαλότητας; Γιατί δεν έχουμε μπορέσει, ακόμη και σήμερα, Έλληνες και Τούρκοι, να εντάξουμε την εθνική αντιπαλότητα

στον ιστορικό της χρόνο, να την αναλύσουμε, ώστε να αποκτήσει τον πραγματικό της χρόνο και να πάψει να αιωρείται ως αναλοιώτη εθνική αξία, και για τους μεν και για τους δε, έξω από τον ιστορικό χρόνο, να αιωρείται ως πεπρωμένο για τους δύο λαούς; Ο λόγος είναι τόσο απλός που καταντάει σύνθετος: δεν έχουν ακόμη εκλείψει οι μηχανισμοί μέσα από τους οποίους αναπαράγεται, έστω και παθητικά στην περίπτωση της Ελλάδας τουλάχιστον, η εθνική αντιπαλότητα. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις παραμένουν σε μεγάλο βαθμό εγκλωβισμένες στην ουσία της εθνικής σύγκρουσης. Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα καταρχήν: η Ελλάδα εξελίχτηκε ιστορικά, από το '22 και μετά, βάσει άλλου πολιτισμικού κώδικα σε σχέση με την Τουρκία. Μέσα από μια περιπετειώδη, δύσκολη αλλά γόνιμη ιστορία στον 20ο αι., στη διάρκεια της οποίας επιτεύχθηκε η εθνική ομοψυχία και η κοινωνική συναίνεση μέσα από τον πλήρη εκδημοκρατισμό της εξουσίας, η Ελλάδα βίωσε και άφησε οριστικά και αμετάκλητα πίσω της το 19ο και τις αρχές του 20ου αι. Όμως, σε ό,τι αφορά την Τουρκία υπάρχουν μηχανισμοί που αναπαράγουν το 19ο αι. Το ελληνικό κράτος, σε ό,τι αφορά πάντα την Τουρκία, μοιάζει πολλές φορές ανίκανο να επιβάλλει τη δική του πολιτική ως νομιμοποιημένη εθνικά πολιτική, μοιάζει να λογοδοτεί στο Έθνος, ένα Έθνος του 19ου αι., όπως το αντιλαμβάνονται κάποιοι που έχουν αυτοχριστεί εθνοπατέρες. Το ελληνικό κράτος δεν τολμά ακόμη να διεκδικήσει στο όνομα του ελληνικού έθνους την ελληνική ιστορία. Και ιδού το παράδοξο: η αντικειμενικά ιστορική απόκλιση Ελλάδας και Τουρκίας

εξουδετερώνεται από την εθνικά μεταφυσική τους ταύτιση. Η Ελλάδα, αντί να επιβάλλει στις ελληνοτουρκικές σχέσεις έναν χαρακτήρα αντάξιο της ιστορίας της και του δικού της πολιτισμικού κώδικα, αφήνει να αναπαράγεται μια εθνική αντιπαλότητα με τους όρους της ιστορίας και του πολιτισμικού κώδικα της Τουρκίας.

Σε ό,τι αφορά την Τουρκία, τα πράγματα είναι πολύ πιο δύσκολα. Η Τουρκία ασκεί εθνική πολιτική με όρους των αρχών του 20ου αι. Εξακολουθεί να διαγωνίζει το δόγμα: σ' αυτό το Κράτος χρειάζεται ένα έθνος. Ο στρατός (=κράτος), επιβεβλημένος ως θεματοφύλακας, ως συνείδηση του Έθνους, το ελέγχει, το κρατά όμηρο στις δικές του αξίες, τις εθνικές. Κι ενώ το πρόβλημα της Τουρκίας είναι η Δημοκρατία, η διεκδίκηση της είναι εθνική προδοσία, αφού η επιβίωση του στρατού στην εξουσία ανάγεται σε θέμα εθνικής επιβίωσης. Μόνο που για να μπορεί ν' αναπαράγει ο στρατός την εθνική του εξουσία, τον εθνικό του ρόλο, χρειάζονται εθνικοί εχθροί και εθνική απειλή. Σ' αυτό το πλαίσιο, η εθνική αντιπαλότητα Ελλάδας-Τουρκίας επιτρέπει στο τουρκικό κράτος να έχει επί της ουσίας τον έλεγχο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Οι πολιτικές επιλογές του ελληνικού κράτους τον πολύ τελευταίο καιρό έδειξαν ότι, όταν το ελληνικό κράτος αποφασίζει να λειτουργήσει σύμφωνα με το δικό του πολιτισμικό κώδικα, όταν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις εντάσσονται στα συμφραζόμενα του τέλους του 20ου και όχι των αρχών του αιώνα, η Τουρκία μοιάζει να χάνει τον έλεγχο του χαρακτήρα των σχέσεων αυτών.

Ο πρόσφατος καταστροφικός σεισμός στην Τουρκία, επηρέασε εκ θεμελίων την τουρκική κοινωνία. Σημαντικό επακόλουθο του σεισμού ήταν να δημιουργηθεί έντονος προβληματισμός και να τεθούν ορισμένα καίρια ερωτήματα για το τουρκικό κράτος και το ρόλο του.

Ισμαήλ Κεράλ

Τουρκία: Η κρίση του πολιτικού συστήματος

Γενικά μιλώντας, στην Τουρκία το κράτος θεωρείται ιερό και παντοδύναμο. Όμως ο σεισμός έδειξε το αντίθετο, με την έννοια ότι αναίρεσε την αίσθηση της παντοδυναμίας και έβγαλε στην επιφάνεια αρκετά τρωτά του κράτους. Από το σημείο αυτό ξεκίνησε μια έντονη συζήτηση για το ευρύτερο πολιτικό σύστημα στην Τουρκία. Μάλιστα κάποιοι προχώρησαν να παρατηρήσουν ότι ο σεισμός ήταν σημείο στροφής και ότι τίποτε δεν θα είναι πια όπως προηγουμένως. Ταυτόχρονα, επειδή οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί δραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση της κρίσης στη μετασεισμική περίοδο, άρχισε στην Τουρκία ένα «ξύπνημα των πολιτών».

Αξίζει ίσως να αναφερθεί ότι, αυτές οι διαπιστώσεις και συζητήσεις γίνονται σ' ένα κλίμα συναισθηματικού φορτίσματος, που ακόμα δεν έχει κοπάσει. Βέβαια είναι σαφές ότι, για να υπάρξουν αποτελέσματα σε προοπτική, θα πρέπει σταδιακά τα συναισθήματα να παραχωρήσουν τη θέση τους στη ψυχρή λογική.

Οι συζητήσεις στην Τουρκία αναφορικά με το πολιτικό σύστημα, δεν άρχισαν τον περασμένο Αύγουστο αλλά προηγήθηκαν του σεισμού. Για παράδειγμα το 1997, ο Σύνδεσμος Επιχειρηματιών και Βιομηχάνων της Τουρκίας (TUSIAD) ετοίμασε «Έκθεση για τον Εκδημοκρατισμό», που αποτελεί την πιο περιεκτική έκθεση που έγινε ποτέ γι' αυτό το σκοπό στην Τουρκία και περιέχει ριζοσπαστικές προτάσεις για όλα τα προβλήματα που απασχολούν τη χώρα, περιλαμβανομένου και του Κουρδικού. Στόχος αυτών των προτάσεων ήταν να μετασχηματίσουν την Τουρκία σ' ένα πρότυπο ευρωπαϊκό κράτος. Οι σχετικές συζητήσεις συνεχίζονται και μετά τους σεισμούς και δεν περιορίζονται στα κατώτερα στρώματα του λαού, αλλά απασχολούν και την ελίτ της εξουσίας.

Ωστόσο, η πιο αυστηρή κριτική του συστήματος, έγινε από τον Πρόεδρο του Εφετείου Σαμί Σελτσιούκ, ο οποίος σε πρόσφατη ομιλία του, με την ευκαιρία του νέου δικαστικού έτους, χαρακτήρισε το τουρκικό σύστημα παράνομο. Αξίζει να σημειω-

θεί ότι στην εκδήλωση παρευρίσκονταν τόσο ο κ. Ντεμιρέλ όσο και ο κ. Ετζιβεβίτ. Στην ομιλία του παρατήρησε ο Σελτσιούκ ότι, όταν το 1982 υιοθετήθηκε το παρόν σύνταγμα, στην Τουρκία υπήρχε στρατιωτικό καθεστώς και δεν υπήρχε εκλεγμένη δημοκρατική κυβέρνηση. Πρόσθεσε ακόμα ότι δεν μπορεί η Τουρκία να μπει στη νέα χιλιετία με ένα τέτοιο σύνταγμα.

Επισημαίνεται ότι η κριτική απευθύνεται ευρύτερα. Δεν περιορίζεται στο σύνταγμα αλλά καταπιάνεται εν εκτάσει και με τον κοσμικό χαρακτήρα του κράτους. Πιο συγκεκριμένα ζήτησε ο Σελτσιούκ όπως ο κοσμικός χαρακτήρας του κράτους εκφράζεται όπως και στη Δύση, όπου υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ κράτους και θρησκείας. Υποδεικνύεται ότι αυτή τη στιγμή στην Τουρκία, το κράτος ελέγχει ουσιαστικά τη θρησκεία μέ-

σω της «Προεδρίας για τις Θρησκευτικές Υποθέσεις», μια υπηρεσία που ενέχει μια θέση υπουργείου.

Αυτές οι επικρίσεις του Σελτσιούκ δεν είναι κάτι το νέο για την Τουρκία. Εκείνο όμως που είναι σημαντικό, είναι ότι εκφράζονται από ένα άτομο που κατέχει ένα τόσο υψηλό πόστο. Μετά απ' αυτή την ομιλία, ξεκίνησε στην Τουρκία σε επίσημο επίπεδο, περιλαμβανομένων και των πολιτικών κομμάτων, μια σοβαρή συζήτηση για την ανάγκη αλλαγής του συντάγματος. Επισημαίνεται ότι όλα τα κόμματα είναι υπέρ της αλλαγής και εκείνο που διαφέρει είναι απλώς ο βαθμός των επιθυμητών αλλαγών.

Πρόταση του Σελτσιούκ ήταν η παρούσα Βουλή να λειτουργήσει ως Συντακτική Συνέλευση. Παράλληλα εκφράστηκε από άλλους κύκλους η

άποψη ότι θα ήταν καλά η αλλαγή να γίνει μετά τις επόμενες βουλευτικές εκλογές. Σε μια τέτοια περίπτωση, θα μπορούσε να καταβληθεί προσπάθεια ώστε στο νέο σύνταγμα να αντακλώνονται οι απόψεις του εκλογικού σώματος, όπως θα εκφράζονται μέσα από το εκλογικό αποτέλεσμα.

Ένα άλλο σημαντικό θέμα που άρχισε να συζητείται πρόσφατα στην Τουρκία, είναι κατά πόσον η Τουρκία θα περάσει σε προεδρικό σύστημα, το οποίο πιο πολύ να προσιδιάζει στο γαλλικό παρά στο αμερικάνικο σύστημα. Πρόταση του Ντεμιρέλ είναι ο πρόεδρος να εκλέγεται απευθείας από το λαό και να έχει περισσότερες εξουσίες. Τα πολιτικά κόμματα δεν βλέπουν με καλό μάτι αυτή την εισήγηση, για να μην πούμε ότι είναι εναντίον. Οι συζητήσεις επί του θέματος συνεχίζονται και αναμένεται να ενταθούν, ενόψει του

γεγονότος ότι η θητεία του κ. Ντεμιρέλ εκπνέει σε μερικούς μήνες. Μαζί με το σύνταγμα και το προεδρικό σύστημα, συζητήσεις γίνονται σ' αυτό το στάδιο για τον εκλογικό νόμο καθώς και το νόμο που διέπει τα πολιτικά κόμματα.

Η κρατική παράδοση

Για να γίνουν αντιληπτές οι συζητήσεις που γίνονται για εκδημοκρατικοποίηση του συστήματος στην Τουρκία, θα πρέπει να επεξηγηθούν δυο σημεία. Το πρώτο αφορά τον παραδοσιακό ισχυρό ρόλο του κράτους και κατεπέκταση τον σχετικά αδύναμο ρόλο της κοινω-

νίας των πολιτών. Η παράδοση αυτή έχει τις ρίζες της στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και συνεχίζει μέχρι και σήμερα. Και την εποχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και σήμερα, ο κύριος ρόλος ανήκει στο κράτος. Το κράτος δεν υφίσταται για να εξυπηρετεί τον πολίτη αλλά αντίθετα ο πολίτης υπάρχει για να εξυπηρετεί το κράτος. Επικρίσεις που στρέφονται ενάντια στο κράτος είναι ισοδύναμες με προδοσία. Το σύστημα λειτουργήσε πάντα εκ των άνω προς τα κάτω. Έτσι, όταν το 1923 δημιουργήθηκε η Τουρκική Δημοκρατία, το σύστημα σχεδιάστηκε από τη στρατιωτική και πολιτική γραφειοκρατία και επεβλήθη στην κοινωνία. Ο πολίτης είναι υποχρεωμένος να υπακούει και να συμμορφώνεται με το σύστημα, όχι να το επικρίνει και να το απορρίπτει. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, ακόμα και οι μεταρ-

ρυθμίσεις που έγιναν στην ύστερη περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά και σήμερα, γίνονταν, πάντα εκ των άνω προς τα κάτω. Ο καθηγητής Metin Heper ονομάζει αυτό το φαινόμενο «η κρατική παράδοση της Τουρκίας».¹ Στην πράξη αυτή η παράδοση παρεμπόδιζε να διαδραματίσουν ουσιαστικό ρόλο, το άτομο και η κοινωνία των πολιτών.

Με τη σειρά του παρατηρεί ο Feroz Ahmad ότι, «Μια κληρονομιά που είχε μεγάλο αντίκτυπο στη σύγχρονη Τουρκία... είναι η παράδοση του ισχυρού, συγκεντρωτικού κράτους, που ταυτίζεται με το έθνος και θεωρείται ουδέτερο και ευρισκόμενο εκτός της κοινωνίας και δεν εκπροσωπεί, συγκεκριμένα συμφέροντα».²

Είναι φανερό ότι, στην προσπάθεια για εκδημοκρατισμό, η Τουρκία θα πρέπει να ξεπεράσει αυτή την παράδοση και το κράτος να τεθεί στην Υπηρεσία του ατόμου. Στο νέο Σύνταγμα που θα συνταχθεί, θα πρέπει η έμφαση να τεθεί στα δικαιώματα και τις ελευθερίες του ατόμου και όχι του κράτους. Αν δεν ξεπεραστεί αυτή η παράδοση, δεν θα μπορέσει η Τουρκία να αποκτήσει ένα ευρωπαϊκό πολιτικό σύστημα.

Ο Ρόλος του Στρατού στην Πολιτική

Το δεύτερο σημαντικό εμπόδιο στο δρόμο της Τουρκίας προς την εκδημοκρατικοποίηση, είναι η ενεργός ανάμειξη του στρατού στην πολιτική. Και αυτό το φαινόμενο έχει τις ρίζες του στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Από της ίδρυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και για πολλά χρόνια, το κράτος και ο στρατός ήταν ταυτόσημα. Αργότερα αναπτύχθηκε και η γραφειοκρατία, όμως ο ρόλος του στρατού ποτέ δε μειώθηκε. Η επανάσταση των Νεοτούρκων το 1908 έγινε από το στρατό. Η Τουρκική Δημοκρατία το 1923 επίσης δημιουργήθηκε από το στρατό. Ως γνωστόν, ο ιδρυτής της νεότερης Τουρκίας, ο Κεμάλ Αττατούρκ ξεπήδησε από τις τάξεις του στρατού. Στην Τουρκία ο στρατός είναι ο φύλακας και προστάτης του κράτους. Όπως παρατηρεί ο

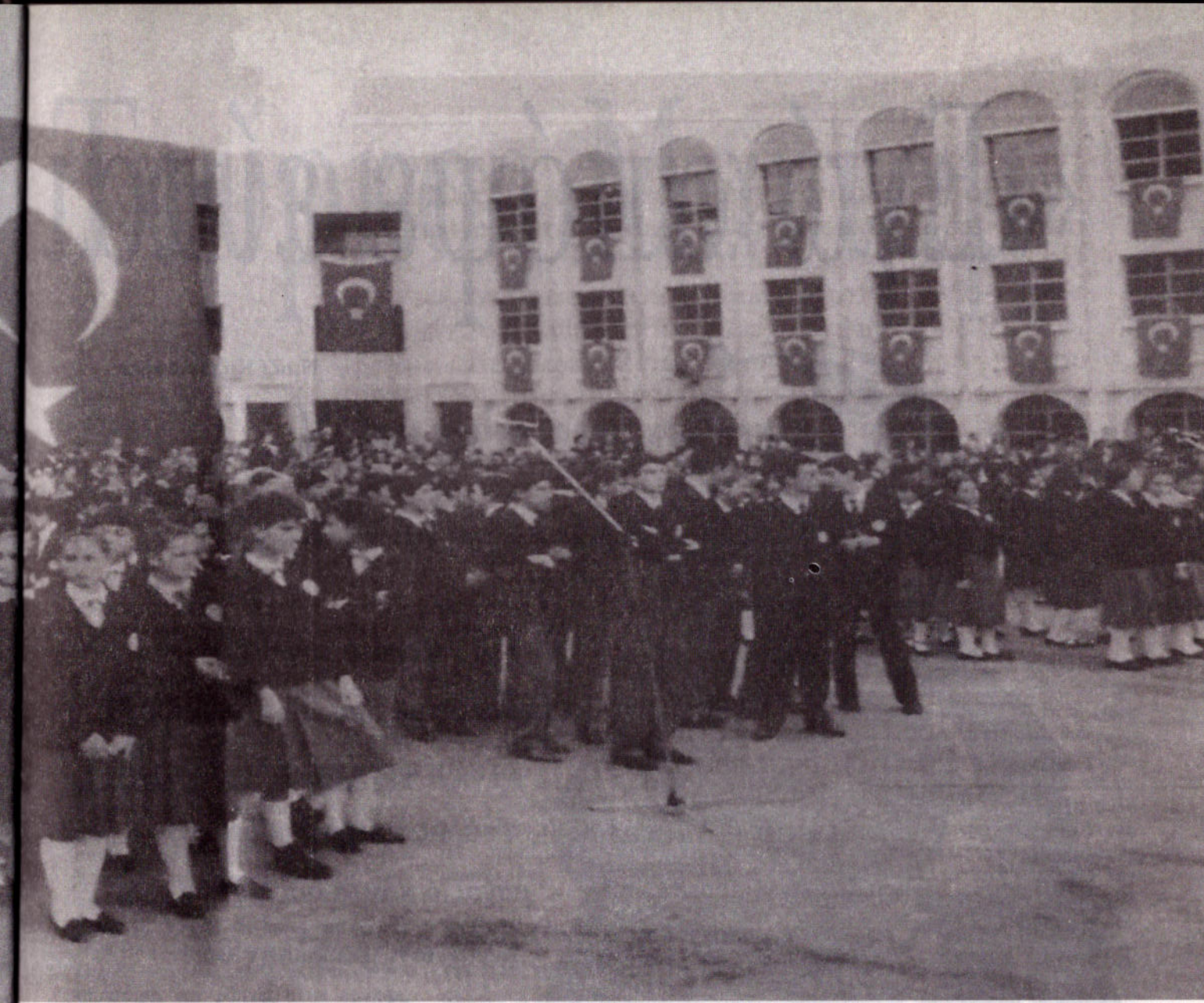
William Hale, «Η επανάσταση του Αττατούρκ άφησε τον Τουρκικό στρατό ως τον απόλυτο φύλακα της Δημοκρατίας».³

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια έκαμε ο στρατός το πραξικόπημα το 1960, 1971 και 1980. Με το Σύνταγμα του 1961, ο ρόλος του στρατού στην πολιτική αναβαθμίστηκε ακόμα περισσότερο. Πράγματι, με βάση το άρθρο 111 του Συντάγματος του 1961, ιδρύθηκε το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας της Τουρκίας, στο οποίο παρακάθονται οι αρχηγοί του Τουρκικού επιτελείου καθώς και ανώτατοι εκπρόσωποι της Κυβέρνησης. Έτσι η συμμετοχή του στρατού στην πολιτική γίνεται μέσα από ένα θεσμοθετημένο πλαίσιο. Στο πραξικόπημα το 1971 και ιδιαίτερα του 1980, οι εξουσίες του «Συμβουλίου» αναβαθμίστηκαν εκ νέου. Σήμερα το Συμβούλιο Εθνικής Ασ-

φάλειας, διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην πολιτική ζωή της Τουρκίας. Ως εκ τούτου, για να μπορέσει η Τουρκία να βαδίσει την πορεία της προς την εκδημοκρατικοποίηση της πολιτικής της ζωής, κι αυτή η παράδοση θα πρέπει να ξεπεραστεί.

Πολιτική Συμμετοχή

Στο σημερινό πολιτικό σύστημα της Τουρκίας, το επίπεδο συμμετοχής στα πολιτικά πράγματα είναι χαμηλό. Γενικά η πολιτική αποτελεί μονοπώλιο των πολιτικών αρχηγών. Επειδή η εσωκομματική δημοκρατία στα διάφορα κόμματα είναι σχετικά αδύνατη, οι πολιτικοί αρχηγοί διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο.

Αποφασίζουν ποιοι θα είναι οι υποψήφιοι και περίπου ποιοι βουλευτές θα εκλεγούν ενώ οι βουλευτές νιώθουν μάλλον υπόλογοι στον αρχηγό του κόμματος παρά στους ψηφοφόρους τους. Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι το όριο του 10%, που απαιτείται για να μπει κάποιο κόμμα στη Βουλή, έχει ως αποτέλεσμα μεγάλο μέρος του εκλογικού σώματος να μην εκπροσωπείται στη Βουλή. Όπως αντιλαμβάνεται κανείς, το 10% είναι ένα πολύ υψηλό ποσοστό που δεν υπάρχει σε άλλες χώρες. Εκτός από τα πολιτικά κόμματα, το σημερινό σύστημα δεν δίνει την ευκαιρία σε εξωκομματικές μαζικές οργανώσεις να συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική διαδικασία, κάτι που επίσης θα πρέπει να αλλάξει.

Το Κουρδικό Ζήτημα

Ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα, που επίσης βρίσκεται στο δρόμο προς την εκδημοκρατικοποίηση της πολιτικής ζωής στην Τουρκία, είναι ασφαλώς και το Κουρδικό. Χωρίς λύση αυτού του προβλήματος δεν είναι νοητό να προχωρήσει η Τουρκία προς την πλήρη εκδημοκρατικοποίηση. Γενική είναι σήμερα η εκτίμηση, ότι αυτή τη στιγμή υπάρχει μια ευκαιρία επίλυσης αυτού του προβλήματος και η ευκαιρία αυτή δεν πρέπει να χαθεί.

Συμπερασματικά, η παραμονή της νέας χιλιετηρίδας βρίσκει την Τουρκία μπροστά σε σημαντικές προκλήσεις. Μια απ' αυτές είναι να επιφέρει στο πολιτικό της σύστημα

τις αναγκαίες αλλαγές, ώστε να μπορέσει να ενταχθεί στο πλαίσιο των δυτικών δημοκρατικών χωρών. Το κατά πόσον θα καταφέρει η Τουρκία να επιφέρει αυτές τις αλλαγές ή όχι, θα επηρεάσει τις εξελίξεις όχι μόνο στο εσωτερικό αλλά και τις σχέσεις της με το εξωτερικό και ιδιαίτερα την Ευρώπη.

1. Metin Heper: *The State Tradition in Turkey* (The Eothen Press, 1975)

2. Feroz Ahmad: *The Making of Modern Turkey* (London, Routledge, 1993)

3. William Hale: *Turkish Politics and the Military* (Routledge, 1994)

«Εγώ απόψε είμαι Τούρκος Μαντάμ»

Νιαζί Κιζιλγιουρέκ

Στα γεγονότα της 6-7 Σεπτεμβρίου 1955 στην Πόλη, όταν η φανατισμένη μάζα των Τούρκων λεηλατούσε τα μαγαζιά και τα σπίτια των Ελλήνων, μια Ελληνίδα παρακάλεσε τον Χασάν μπέη, με τον οποίο διατηρούσε πολύ καλές σχέσεις και έπαιρναν τον καφέ τους μαζί σχεδόν κάθε μέρα, να τη βοηθήσει. Τότε ο Χασάν μπέη, για να δείξει το πόσο ανίκανος ήταν να βοηθήσει, δήλωσε: «Εγώ απόψε είμαι Τούρκος μαντάμ».

Εθνικές μειονότητες και η ιδιότητα του πολίτη

Απ' αυτό που εξέθεσα παραπάνω, μπορούμε να κάνουμε δυο διαπιστώσεις: 1) Οι άνθρωποι που υποστηρίζουν τα δικαιώματα των μειονοτήτων καταπιέζονται από το κράτος· 2) Ο Χασάν μπέη ο οποίος δεν είχε κανένα πρόβλημα συνύπαρξης με τη γειτόνισά του την Ελληνίδα, όταν εκφράζεται με την εθνική του ταυτότητα αντιδράει ως Τούρκος, δηλαδή ως Άλλος, ως εχθρός. Η εθνική συνείδηση του Χασάν μπέη, δηλαδή ο τρόπος που απέκτησε εθνική υπόσταση τον οδηγεί στην άρνηση. Στην ουσία, και στα δυο παραδείγματα αναδεικνύονται τα ίδια προβλήματα: αυτά του εθνοκράτους και της Δημοκρατίας.

Φανταστείτε μια πολιτεία, ένα πολιτικό σύστημα, μια κοινωνία ή ένα κράτος, που θα βασίζονταν σε μια συλλογική ταυτότητα, η οποία δεν θα ήταν άλλη απ' αυτή του πολίτη. Και όλα τα άλλα χαρακτηριστικά, εθνικά, θρησκευτικά, γλωσσικά, να ανήκαν στην ιδιωτική και όχι στη δημόσια σφαίρα. Σε ένα τέτοιο σύστημα, κανένας δεν θα ήταν μειονότητα, όλοι θα ήταν ίσοι πολίτες και η χώρα που θα ζούσαν θα ήταν για όλους η κοινή πατρίδα. Όμως, στην ιστορία των κρατών δεν συναντάμε ένα τέτοιο φαινόμενο. Δηλαδή καμιά συλλογική ταυτότητα δεν βασίζεται μονάχα στην έννοια του πολίτη. Πάντα, ο πολίτης προσδιορίζεται από στοιχεία εθνικά, θρησκευτικά, γλωσσικά, πολιτιστικά.

Από αυτή την άποψη, οι άνθρωποι που

ζούν σε μια χώρα δεν μοιράζονται πάντα κοινή κουλτούρα και εθνική ιστορία. Σε κάθε κράτος υπάρχει μια πλειοψηφία που μοιράζεται αυτά τα χαρακτηριστικά, ενώ οι υπόλοιποι ανήκουν στην κατηγορία της μειονότητας. Τούτο είναι ένα διαδεδομένο φαινόμενο. Το ουσιαστικό ερώτημα που τίθεται είναι πως συμπεριφέρεται το κράτος στις μειονότητες;

Ενώ ο εθνικισμός, από τη μια μεριά, βρίσκεται στην αρχή της δημιουργίας της έννοιας του πολίτη στη σύγχρονη πολιτεία, αυτός είναι, από την άλλη μεριά, που την περιορίζει

Το εθνοκράτος χρειάζεται να δημιουργήσει μια πολιτική κοινωνία από ανθρώπους της ίδιας καταγωγής και εθνικής κουλτούρας. Όπως είπαμε και πριν, τούτο δεν είναι δυνατόν, διότι πάντα θα υπάρχουν μειονότητες. Αν αυτό το εθνοκράτος έχει δημοκρατική δομή, πιθανόν να επιτρέψει σε μειονότητες να έχουν δικαιώματα πολιτών και ταυτόχρονα να αναπτύξουν την πολιτιστική συλλογική ταυτότητα τους. Όμως ακόμη κι αυτό είναι ένα σπάνιο φαινόμενο.

Αν εξετάσουμε το θέμα πιο αναλυτικά,

θα διαπιστώσουμε ότι υπάρχει άμεση σχέση ανάμεσα στα δικαιώματα του πολίτη και τον εθνικισμό. Αυτή η σχέση όμως είναι αρκετά περίπλοκη· διότι ενώ ο εθνικισμός, από τη μια μεριά, βρίσκεται στην αρχή της δημιουργίας της έννοιας του πολίτη στη σύγχρονη πολιτεία, αυτός είναι, από την άλλη μεριά, που την περιορίζει. Για τούτο, πρέπει να προσεγγίσουμε το θέμα μέσ από την ιστορική του εξέλιξη. Το δικαίωμα αυτοδιάθεσης και η εθνική κυριαρχία αποτέλεσαν τις θεμελιώδεις έννοιες πάνω στις οποίες βασίστηκε τόσο ο αγώνας κατά της φεουδαρχίας και των Αυτοκρατοριών, όσο και η απαίτηση δημιουργίας του μοντέρνου κράτους. Το κύριο ερώτημα που τίθεται είναι: ποιος ήταν, ποιος είναι αυτός ο κυρίαρχος λαός; Διότι δίκαιο το αίτημα κυριαρχίας, αλλά ποιος είναι ο κυρίαρχος λαός; Μ' αυτή την ερώτηση ήδη μπαίνουμε στο θέμα προσδιορισμού της ταυτότητας. Κάποιοι μίλησαν για την κοινή γλώσσα, κάποιοι για την κοινή ιστορική εμπειρία, άλλοι για το κοινό έδαφος, κλπ. Με λίγα λόγια ο εθνικισμός ανάλαβε να προσδιορίσει το έθνος. Βέβαια την εποχή όπου η αστική τάξη πήρε στο όνομα του έθνους την εξουσία από τους φεουδάρχες ή τους γραφειοκράτες των Αυτοκρατοριών είχε σημασία να οριστεί το έθνος. Με τον προσδιορισμό, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, των εθνών, γεννήθηκε και η σύγχρονη έννοια του πολίτη.

Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο τρόπος με τον οποίο προσδιορίστηκε το έθνος και καθορίστηκε η εθνική ταυτότητα έχει άμεση σχέση με τα δικαιώματα των πολιτών. Καταρχήν αξί-

ζει να σημειωθεί ότι όλοι οι εθνικισμοί έχουν ως στόχο την αυτονομία (δηλαδή ανεξαρτησία). Με τον όρο αυτονομία μπαίνουμε στον κόσμο της αυτοδιάθεσης του Καντ. Για τον Καντ η αυτονομία ήταν για το άτομο «ηθικό πρόσταγμα». Ξεκινώντας από δω ο Φίχτε και οι άλλοι ρομαντικοί Γερμανοί, χρησιμοποιώντας τον όρο αυτονομία για την κοινωνία υποστήριξαν την εθνική αυτοδιάθεση. Έτσι η αυτοδιάθεση εξέφραζε την αυθεντική εθνική βούληση. Σύμφωνα μ' αυτό, ο εθνικισμός βοηθάει το έθνος να δημιουργήσει την «αληθινή συλλογική ταυτότητα». Η δημιουργία της μοναδικής συλλογικής ταυτότητας είναι δυνατή μόνο όταν οι άνθρωποι συμμερίζονται τη μοναδική κουλτούρα. Η ανακάλυψη της μοναδικής κουλτούρας συνεπάγεται την ανακάλυψη του εαυτού μας, του αυθεντικού μας είναι. Η διαδικασία αυτοπροσδιορισμού και αυτοκαθορισμού είναι, σε πολλές περιπτώσεις, το κλειδί για την εθνική ταυτότητα. Έτσι

λοπόν, η αυτονομία, ενότητα και συλλογική ταυτότητα είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του εθνικισμού. Είναι ενδιαφέρον, σ' αυτό το σημείο να κάνουμε τη διάκριση ανάμεσα στο πολιτιστικό έθνος και το πολιτικό έθνος, όπως την έκανε ο γερμανός ιστορικός Friedrich Meineke. Κατ' αυτόν, το πολιτικό έθνος επικεντρώνεται γύρω από την ιδέα του ατομικού και συλλογικού αυτοπροσδιορισμού και πηγάζει από την ελεύθερη βούληση και την υποκειμενική δέσμευση του ατόμου στο έθνος. Σ' αυτή την περίπτωση, σύμφωνα με τη διατύπωση του Ernest Renan, «το έθνος είναι ένα καθημερινό δημιούργημα», και εξαρτάται από τη βούληση του ατόμου. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα ο πληθυσμός μιας δεδομένης περιοχής να αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως έθνος και η έννοια του πολίτη να ταυτίζεται με την εθνικότητα. Αυτό υποδεικνύει ότι ο,τιδήποτε και να εννοούμε με τον όρο εθνική ταυτότητα

εμπεριέχει, κατά κάποια έννοια, και την πολιτική κοινωνία. Μια πολιτική κοινωνία από την άλλη μεριά, επιβάλλει τουλάχιστον ορισμένους κοινούς θεσμούς και έναν μοναδικό κώδικα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων για όλα τα μέλη της κοινωνίας. Υποδεικνύει επίσης έναν ορισμένο κοινωνικό και οριοθετημένο γεωγραφικό χώρο, με τον οποίο τα μέλη ταυτίζονται και στον οποίο αισθάνονται ότι ανήκουν.

Αντιθέτως, το πνεύμα κοινότητας που επικρατεί σ' ένα πολιτιστικό έθνος βασίστηκε πάνω σε φαινομενικά αντικειμενικά κριτήρια, τέτοια όπως η κοινή κληρονομιά και γλώσσα, μια ξεχωριστή περιοχή εγκατάστασης (ο λεγόμενος ιστορικός χώρος), η θρησκεία, τα ήθη και έθιμα και η ιστορία, και δεν έχει την ανάγκη της διαμεσολάβησης του εθνοκράτους ή άλλου πολιτικού φορέα. Η συνειδηση της ενότητας και η αίσθηση του ανήκειν αναπτύσσεται ανεξαρτήτως του κράτους. Η πιο ουσιαστική διαφορά

μεταξύ των δυο εθνικισμών έγκειται στο γεγονός ότι στον ένα - πολιτιστικό - η έμφαση δίνεται στην καταγωγή, ενώ στον άλλο - πολιτικό - στο γεωγραφικό χώρο. Τελικά, ο εθνικισμός περιέχει και τις δυο αντιλήψεις, σε διαφορετικούς βαθμούς και μορφές. Ορισμένες φορές κυριαρχούν πολιτικο-γεωγραφικά στοιχεία, άλλες είναι τα εθνοπολιτιστικά στα οποία δίνεται έμφαση.

Ιδιαίτερα στο πολιτιστικό έθνος, το οποίο κατασκευάζει μια οργανική σχέση ανάμεσα στο κράτος και τον πολιτισμό και την ιστορία, ο προσδιορισμός της εθνικής ταυτότητας επισύρει μια πολιτική θέση: όσοι δεν εντάσσονται σ' αυτή την κατηγορία, δηλαδή του έθνους, αποκλείονται, εξοστρακίζονται και σε κάποιες περιπτώσεις εξαφανίζονται. Έτσι, όπως είδαμε και στο παράδειγμά μας, ο Χασάν μπέη ως άνθρωπος, περνούσε καλά με την Ελληνίδα, τη συμπαινούσε, πίνανε καφέ μαζί, όταν ήρθε όμως η ώρα να υποστηρίξει το δικαίωμα της στη

ζωή, ως εθνική μειονότητα, ο Χασάν μπέη δηλώνει ότι είναι Τούρκος. Με τη λέξη Τούρκος δηλώνει συγχρόνως και την ταυτότητα του, αλλά και την πολιτική του θέση. Τούτο σημαίνει πως η ταυτότητα και η πολιτική επικαλύπτονται. Και η άλλη πλευρά του νομίσματος δείχνει ότι, για τον Χασάν μπέη, οι Τούρκοι διανοούμενοι που υποστηρίζουν τα δικαιώματα των μειονοτήτων είναι προδότες, αφού δεν προστατεύουν την καθαρότητα του έθνους.

Το πολιτιστικό έθνος, το οποίο δημιουργεί μια οργανική σχέση ανάμεσα στο έθνος και το κράτος, ανάμεσα στο πνεύμα κοινότητας και τους θεσμούς και παραγνωρίζει την αυτονομία των κοινωνικών οντοτήτων, καταπιέζει όχι μόνο την εθνική, πολιτιστική ή θρησκευτική μειονότητα, αλλά και την πολιτική μειονότητα.

Αξίζει να τονίσουμε σ' αυτό το σημείο ότι τα δικαιώματα των μειονοτήτων και στις δυο μορφές εθνικισμού καταπιέζονται, πιθανόν με διαφορετικό τρόπο, αφού επικρατεί το εθνοκράτος. Για παράδειγμα, στη Γαλλία όλοι όσοι ζουν σ' αυτό το γεωγραφικό χώρο και είναι πολίτες του γαλλικού κράτους αποτελούν μέρος του γαλλικού έθνους. Δηλαδή, τα συνταγματικά δικαιώματα και η έννοια του πολίτη είναι τα θεμέλια του πολιτικού έθνους, με άλλα λόγια του γεωγραφικού κράτους. Ενώ στη Γερμανία, όπου επικράτησε το πολιτιστικό έθνος, τα δικαιώματα των πολιτών τα είχαν μόνο όσοι είχαν κοινή καταγωγή. Και στις δυο περιπτώσεις προκύπτει το ζήτημα των μειονοτήτων. Στην πρώτη, ανεξάρτητα από την καταγωγή τα δικαιώματα των πολιτών είναι εξασφαλισμένα, με την προϋπόθεση όμως της αφοσίωσης. Τούτο σημαίνει ότι τα άτομα διατηρούν τα πολιτικά τους δικαιώματα, ωστόσο είναι υποχρεωμένα να αρνηθούν τη συλλογική ταυτότητά τους. Στη δεύτερη το κράτος δεν αναγνωρίζει σε κανένα που είναι έξω από την εθνική ταυτότητα που συγκροτεί το έθνος, το δικαίωμα του πολίτη ούτε σε ατομικό, αλλά ούτε και σε συλλογικό επίπεδο. Έτσι, η μειονότητα που ζει μέσα στα όρια αυτού του κράτους, ακόμη κι αν θέλει, δεν της είναι δυνατή η αφομοίωση. Συνοπτικά, άλλοτε στο όνομα της έννοιας του πολίτη, άλλοτε στο όνομα της εθνικής ταυτότητας υπονομεύονται πάντα τα δικαιώματα των μειονοτήτων.

Ως εκ τούτου, το όλο ζήτημα πρέπει να προσεγγισθεί από την πλευρά της Δημοκρατίας. Ο Karl Popper έλεγε ότι η

επιστήμη και η Δημοκρατία έχουν την ίδια δομή, διότι η επιστήμη θέτει τους κανόνες ενός παιχνιδιού, όπου επιτρέπεται η σύγκριση διαφορετικών θεωριών και αντιλήψεων. Οι κανόνες του δημοκρατικού παιχνιδιού είναι βασικά ένα απλό τεχνητό μέσο που δεν περιέχει καμιά άλλη αλήθεια παρά αυτή της επιβίωσης της Δημοκρατίας. Στα θεμέλια της Δημοκρατίας δεν υπάρχει καμιά αξία και καμιά μοναδική και υπερβατική αλήθεια: το νόημα της Δημοκρατίας βρίσκεται στο γεγονός ότι επιτρέπεται να εκφράζονται και να συγκρούονται διαφορετικές πολιτικές πραγματικότητες στο πλαίσιο των κανόνων του παιχνιδιού. Η Δημοκρατία σεβεται την ατομικότητα και προστατεύει τη διαφορετικότητα μέσα από αρχές θεσμοθετημένες, ακόμη δε και τις διαφορετικότητες που παίρνουν τη μορφή της μειονότητας. Γι' αυτό δεν περιορίζεται μόνο στην άποψη της πλειοψηφίας: Αναγκαστικά στη Δημοκρατία εξυπακούεται το δικαίωμα της ζωής και της έκφρασης οποιασδήποτε μειονότητας. Απ' αυτή την άποψη, ένα δημοκρατικό σύστημα δεν πρέπει να είναι κρατοκεντρικό, άρα συνεπάγεται την ίδρυση της πολιτικής κοινωνίας. Δηλαδή αυτονόμηση από το κράτος. Όμως για να είναι ένα κοινωνικό κίνημα δημοκρατικό δεν αρκεί να είναι μόνο υπέρ της πολιτικής κοινωνίας, αλλά πρωτίστως να μην έχει φονταμενταλιστικό χαρακτήρα. Διότι ο φονταμενταλισμός προϋποθέτει την πίστη της μοναδικής αλήθειας. Αν η αλήθεια είναι μοναδική είναι υπερβατική και η υπερβατική αλήθεια συγκρούεται και αφήνει έξω την καθημερινότητα. Η καθημερινή ζωή δεν χιτίζεται πλέον πάνω σε συγκεκριμένες ανάγκες, αλλά ανάγεται σε μια αφηρημένη, υπερβατική αλήθεια, που αποκλείει το δικαίωμα αυτονομίας των κοινωνικών οντοτήτων.

Αν όμως η πολιτική κοινωνία προϋποθέτει ένα χώρο όπου οι άνθρωπινες ομάδες αυτοκαθορίζονται και κινούνται ελεύθερα, χωρίς καταπίεση, πως αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί σε ένα σύστημα όπου κυριαρχεί μια μοναδική, υπερβατική αλήθεια;

Ξεκινώντας από αυτό το ερώτημα μπορούμε να επιστρέψουμε εκ νέου στον αρχικό προβληματισμό μας περί του εθνοκράτους, της δημοκρατίας και των μειονοτήτων. Ένα κοινωνικό σύστημα δεν μπορεί να είναι δημοκρατικό, όταν το κράτος νομιμοποιείται από ένα και μοναδικό πράγμα, δηλαδή την εθνική ταυτότητα. Αυτό οδηγεί στο φοντα-

μενταλισμό του εθνοκράτους και φυλακίζει τους πολίτες σε μια συγκεκριμένη ταυτότητα. Όπως είπαμε και στην αρχή, κάθε πολίτης έχει και μια συλλογική ταυτότητα, η οποία οικοδομείται από στοιχεία θρησκευτικά, γλωσσικά, πολιτιστικά και άλλα. Γι' αυτό δεν μπορούμε να χειριστούμε την έννοια του πολίτη μόνο σαν ένα πολιτικό θεσμό ή να περιμένουμε να ικανοποιηθούν οι συλλογικές, ανθρώπινες ομάδες μονάχα με τα πολιτικά δικαιώματα. Άρα πρέπει να διευρυνθεί η έννοια του πολίτη, έτσι που να επιτρέπεται η αναπαραγωγή της συλλογικής ταυτότητας που ο πολίτης έχει. Τούτο επιβάλλει την αποεθνοκοποίηση του κράτους.

Ωστόσο η προστασία της διαφορετικότητας και των διαφορετικών ομάδων, δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να περιορίσει τα δικαιώματα των πολιτών. Δε σημαίνει διατήρηση των διαφορετικών ομάδων σαν μουσειακά εκθέματα αλλά αναγνώριση τους και αναπαραγωγή των στοιχείων της ταυτότητας τους. Η ταυτότητα δεν προστατεύεται σε μουσείο, αλλά βρίσκεται σε μια διαλογική σχέση με άλλες ταυτότητες και αναδιαμορφώνεται επηρεάζοντας και επηρεαζόμενη. Ήδη στην Αρχαία Ελλάδα, η έννοια του πολίτη γίνεται αντιληπτή ως εξασφάλιση της συμμετοχής του πολίτη στο πολιτικό γίγνεσθαι. Και στις μέρες μας η πρόκληση για τη Δημοκρατία είναι η διεύρυνση των δικαιωμάτων του πολίτη, μέσα από τη μεγαλύτερη συμμετοχή. Κάθε άτομο και κάθε πολίτης είναι αυτόνομος φορέας συγκεκριμένων χαρακτηριστικών και συμφερόντων, και όσο αυτόνομος άλλο τόσο διαφορετικός είναι.

Τα ολοκληρωτικά και ομοιογενή καθεστώτα δεν ανέχονται τις διαφορετικότητες. Στο όνομα της μοναδικής αλήθειας και μιας συγκεκριμένης κοινωνίας απορρίπτονται την διαφορετικότητα. Όμως μια δημοκρατική κοινωνία δεν μπορεί να οικοδομηθεί πάνω σε μια μονοδιάστατη και μονολιθική κυριαρχία. Μια πλουραλιστική κοινωνική δομή πρέπει να είναι ανοιχτή στη συμμετοχή των αυτόνομων κοινωνικών φορέων. Η νομιμοποίηση της πολιτικής πρέπει να απορρέει μόνο από κοινές σούσες, και αυτοί που δεν συμμετέχουν στο κοινόν σούσες αυτό να συμμετέχουν στην πολιτική ζωή με την ελεύθερη έκφραση της αντίθεσης τους. Μια πολιτική κοινωνία για να διασφαλίζει πραγματικά τη δημοκρατία και την αυτονομία, πρέπει να επιτρέπει την πολιτική ανυπακοή.

Περιμένουμε από την κυβέρνηση να ξεκαθαρίσει την θέση της σε θέματα όπως: (α) με ποια κριτήρια αποφασίζει ποιες εταιρείες και οργανισμούς θα αποποιηθεί, (β) μέχρι που σκοπεύει να φθάσει με την ιδιωτικοποίηση, (γ) ποιες μεθόδους θα χρησιμοποιήσουν για την ιδιωτικοποίηση, (γ) ποιες μεθόδους υπολογισμού της αξίας και της τιμής πώλησης θα χρησιμοποιήσουν (δ) αν θα επιτρέψουν σε ξένους επενδυτές να αποκτήσουν τον πλούτο αυτό, (ε) πως θα χρησιμοποιηθούν τα λεφτά που θα πάρουν

Το πρόσφατο πολύνεκρο δυστύχημα στα Τρένα του Λονδίνου επανέφερε στην βρετανική και ευρωπαϊκή κοινή γνώμη το θέμα της ασφάλειας και της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχουν οι ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις κοινής ωφελείας. Πρόκειται για παράγοντες οι οποίοι δεν πρέπει να διαφεύγουν της προσοχής μας, όταν συζητείται θέμα ιδιωτικοποιήσεων.

μετά από τα ΤΟ ΓΟΥΡΟΥΠΙΟ

ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ: ΠΥΡΟΤΕΧΝΗΜΑΤΑ

Με τις τελευταίες εξελίξεις στο χρηματιστήριο, στο Κυπριακό και τις καλοκαιρινές διακοπές ξεχάστηκε από το κοινό ένα πολύ σημαντικό θέμα, αυτό των ιδιωτικοποιήσεων. Είναι νομίζω καιρός να το εξετάσουμε προτού είναι πλέον πολύ αργά.

Η ιδιωτικοποίηση έγινε ιδιαίτερα γνωστή επί διακυβέρνησης της Μάργκαρετ Θάτσερ στο Ηνωμένο Βασίλειο. Το μεγάλο σχέδιο των ιδιωτικοποιήσεων της Θάτσερ φαίνεται να ζήλησαν αργότερα πολλοί και για διάφορους λόγους να επιχειρούν να το επιβάλουν διάφοροι. Ως σκοπός της ιδιωτικοποίησης στην Αγγλία παρουσιάστηκε η εξυ-

γίαση της οικονομίας και η εφαρμογή της πολιτικής και οικονομικής θεωρίας του κόμματος της Θάτσερ, δηλαδή του συντηρητισμού ή του καπιταλισμού ή της ελεύθερης οικονομίας όπως τους αρέσει να την ονομάζουν. Αντιμετωπίστηκε με πολύ σκεπτικισμό και τα αποτελέσματα, ακόμη και σήμερα, δεν είναι ξεκάθαρα. Όταν εφαρμόστηκε, προχώρησαν με πολύ αργά βήματα, μετά από πολλή προεργασία, διαβουλεύσεις με όλους του κοινωνικούς εταίρους και με διαφανείς, ισοδίκαιες διαδικασίες. Επίσης, στο ΗΒ υπήρχε ήδη ένα αυστηρό σύστημα επιτήρησης του ανταγωνισμού στον ιδιωτικό τομέα με ξεκάθαρους και αυστηρούς κανόνες και βαρύτατα πρόστιμα. Έτσι,

όταν οι διάφοροι οργανισμοί πέρασαν στον ιδιωτικό τομέα, οι καταναλωτές ένιωθαν και φαίνονταν να ήταν ασφαλισμένοι από τυχόν απόπειρες εκμετάλλευσής τους.

Στην Κύπρο τώρα, οι λόγοι τους οποίους επικαλούνται οι διάφοροι που προσπαθούν να προωθήσουν την ιδιωτικοποίηση είναι η εναρμόνιση με το ευρωπαϊκό κεκτημένο, η εξυγίανση της οικονομίας και η εξυγίανση των οικονομικών της κυβέρνησης.

Στην εξυγίανση της οικονομίας φαίνεται να συμπεριλαμβάνουν και την αύξηση της αποδοτικότητας και κερδοφορίας των οργανισμών αυτών. Δηλαδή, άμεσα παραδέχονται ότι για χρόνια τώρα στις

Στέλιου Ανδριανού

εταιρείες αυτές έχει επιτραπεί να λειτουργούν σε επίπεδα πολύ πιο χαμηλά από το μέγιστο της παραγωγικότητάς τους. Ταυτόχρονα το προσωπικό έπαιρνε μισθούς πολύ πιο ψηλούς από την αξία του έργου του και απολάμβανε και πολλά επιπρόσθετα οφέλη, όπως συντάξεις, εφάπαξ, προνομιακή μεταχείριση από την κυβέρνηση για τους ιδίους και την οικογένειά τους, υποτροφίες για τα παιδιά τους, χαμηλότοκα δάνεια κ.ο.κ. Σε αυτούς τους υπάλληλους και διοικητικά στελέχη είναι που θέλουν να δώσουν προτεραιότητα με την ιδιωτικοποίηση. Δηλαδή, «καλοπέρασαν» για χρόνια και τώρα θέλουν να τους δοθεί και προτεραιότητα στο private placement.

Όσο για τους κρατούντες, αυτοί δεν έλεγαν τίποτα και το επέτρεπαν διότι συμμετείχαν και επίσης ανταμείβονταν με ποικίλα μέσα, όπως με την παραμονή τους στα υψηλά διαζώματα της κοινωνίας και της εξουσίας. Και φυσικά το βρίσκουμε γελοίο, υποκριτικό και δύσκολο να πιστέψουμε ότι οι άνθρωποι αυτοί τώρα κόπτονται για την αποδοτικότητα των δημοσίων οργανισμών και το δημόσιο συμφέρον.

Παράλληλα, δεν είναι απαραίτητο ότι τέτοιες εταιρείες θα είναι οπωσδήποτε αποδοτικότερες στα χέρια των ιδιωτών, ειδικά όταν δεν υπάρχει η σχετική δομή για υγιή ανταγωνισμό και απόδοση δικαιοσύνης, ακόμα και όταν οι ένοχοι είναι μεγάλες εταιρείες. Επιπρόσθετα, και πάλι σε τέτοιες περιπτώσεις «για λόγους δημοσίου συμφέροντος» τα σπασμένα θα κληθεί να πληρώσει το κοινωνικό σύνολο. Ας θυμηθούμε τις Ελληνικές Χημικές Βιομηχανίες, το μεταλλείο Αμιάντου καθώς και την προσπάθεια να βοηθήσει το δημόσιο το Γιώρκειο μέγαρο.

Φαίνεται ότι το κλειδί για τη βελτίωση της αποδοτικότητας και της εξυγίανσης βρίσκεται στην ύπαρξη υγιούς ανταγωνισμού. Τέτοιου είδους ανταγωνισμός πρέπει να έχει ως κύρια χαρακτηριστικά τη μείωση των τιμών και τη βελτίωση της ποιότητας τα μοναδικά όπλα που επιτρέπεται να χρησιμοποιήσουν οι ανταγωνιζόμενες εταιρείες.

Φυσικά, στην Κύπρο, λόγω έλλειψης ύπαρξης της σχετικής υποδομής, των νόμων και της νοοτροπίας δεν μπορεί να υπάρχουν πολλές ελπίδες. Όμως και στην περίπτωση που υπάρχουν δεν εφαρμόζονται σωστά, π.χ. ΧΑΚ, (καθυστέρηση στην εφαρμογή κανονισμών για τα ποσοστά συμμετοχής ατιμωρησία για τα λάθη, ασυνέπεια και καθυστερήσεις από τους Χρηματιστές, αδικαιολόγητο κλείσιμο), Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, (κανένας έλεγχος και καμιά τιμωρία στην όλη ακαταστασία που υπήρξε τον τελευταίο καιρό στο χρηματιστήριο), Αρχή Ραδιοτηλεόρασης (π.χ. δεν έχουν εφαρμοστεί οι κανονισμοί περί ιδιοκτησίας από ξένους, διαφημίσεις παιδικών παιχνιδιών σε μη επιτρεπόμενες ώρες) κ.ο.κ.

Επιπρόσθετα, φαίνεται ότι κάποιες μεγάλες εταιρείες έχουν αντιληφθεί τα μεγάλα κέρδη που μπορούν να προκύψουν, αν όλοι ακολουθούν την ίδια πρακτική αντί να ανταγωνίζονται μεταξύ τους. Ως τελευταίο παράδειγμα θα ανέφερα το γεγονός ότι, ενώ έχει επιτραπεί στον ιδιωτικό τομέα να επεκταθεί στην ραδιοτηλεόραση, καμιά αισθητή βελτίωση δεν έχει σημειωθεί στο κρατικό Ρ.Ι.Κ., ούτε φυσικά και μας ικανοποιεί η ποιότητα και η πολυφωνική μονοφωνία που έχει επικρατήσει. Μόνη πηγή δροσιάς σε αυτή την έρημο είναι η ελληνική Ν.Ε.Τ., (την οποία λαμβάνουμε στην Κύπρο αποσπασματικά) όπου η διαφορά φαίνεται να βρίσκεται στο όραμα που έχουν οι άνθρωποι αυτοί.

Δυστυχώς, ακόμα και αν σημειωθεί

η βελτίωση αυτή τα σπασμένα θα τα πληρώσουν οι εργαζόμενοι και το κοινωνικό σύνολο. Εφόσον υπάρχει προσωπικό μη παραγωγικό θα πρέπει να απολυθεί, με αποτέλεσμα να «στραγγίσουν» τα ταμεία ανεργίας και κοινωνικών ασφαλίσεων.

Τουναντίον, πολύς κόσμος θα βρεθεί να υποφέρει, διότι οι σχετικές παροχές στην Κύπρο είναι βραχύβιες και πολύ μικρές για να καλύψουν τις βασικές ανάγκες. Ακόμα και τα σχετικά σχέδια επανεκπαίδευσης προσωπικού έχουν ψηλό κόστος και φυσικά και αυτά θα πληρωθούν από το κοινωνικό σύνολο.

Για τους επιχειρηματίες η ιδιωτικοποίηση είναι ιδιαίτερα αποδοτική, διότι τις πλείστες φορές τέτοιες επενδύσεις τυγχάνει να εμπί-

πτουν στα πλαίσια κρατικών χορηγιών και φοροαπαλλαγών. Με λίγα λόγια, θα πάρουν τα λεφτά από την κυβέρνηση για να αγοράσουν δημόσια περιουσία παίρνοντας ταυτόχρονα φοροαπαλλαγές. Αυτό κι αν είναι αναμφισβήτητα αποδοτική επένδυση και ελεύθερη οικονομία.

Ένας άλλος κίνδυνος που υπάρχει είναι να περάσουν κάποιες στρατηγικές εταιρείες στα χέρια ξένων. Όπως ήδη το 20% της Λαϊκής Τράπεζας ανήκει σε αγγλική εταιρεία, με την ίδια ευκολία θα περάσουν και άλλες εταιρείες στα χέρια ξένων, με δυο σοβαρούς κινδύνους να προκύπτουν: το πρώτο είναι ότι σημαντικό εισόδημα θα φεύγει κάθε χρόνο από την Κύπρο μειώνοντας έτσι το βιοτικό μας επίπεδο. Το δεύτερο είναι ότι υπάρχει ο κίνδυνος θέσεις κλειδιά να ελέγχονται

από ξένους, υποθηκεύοντας έτσι την οικονομική μας βιωσιμότητα και ευρωστία καθώς ίσως και την ασφάλειά μας.

Ένα επιχείρημα που υποστηρίχθηκε τελευταία είναι ότι με την μέθοδο της ιδιωτικοποίησης ο λαός θα γίνει ιδιοκτήτης των οργανισμών αυτών. Φυσικά, ένα τέτοιο επιχείρημα είναι γελοίο και καταρρίπτεται πολύ εύκολα.

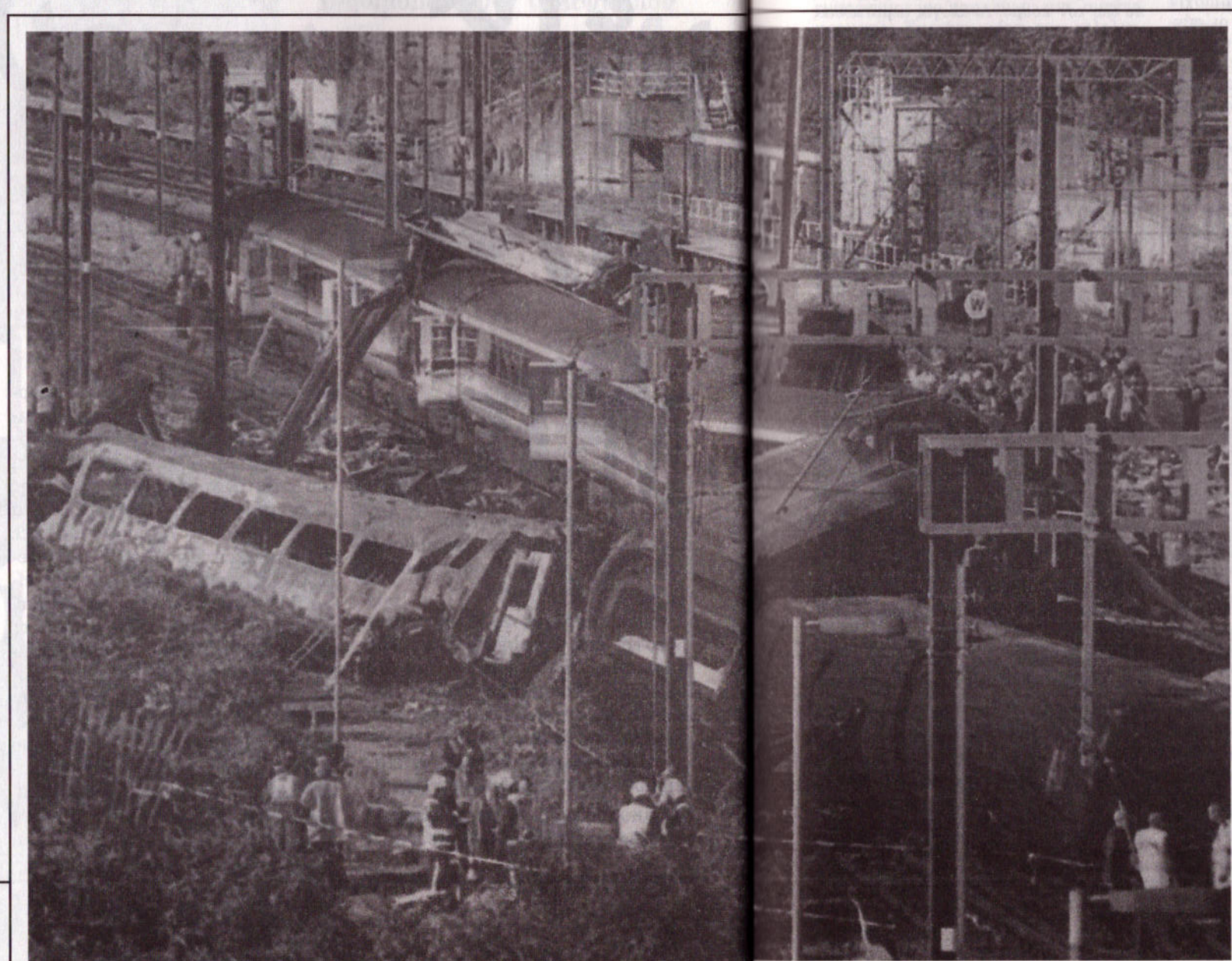
Πρώτα από όλα ένα μεγάλο ποσοστό του λαού δεν έχει το απαραίτητο ποσό για να το αφήσει μακροχρόνια σε μια τέτοια επένδυση. Δεύτερο, τα συνολικά ποσά που θα επενδύσουν διάφοροι μικροί επενδυτές είναι πολύ μικρά σε σχέση με τα ποσά που θα επενδύσουν οι μεγάλοι, θεσμικοί επενδυτές. Το παράδειγμα της εταιρείας «Λούης» είναι ενδεικτικό. Ένας μικρός επενδυτής που αιτήθηκε 1000 μετοχές, πληρώνοντας £400, πήρε μόνο 17 μετοχές. Το υπόλοιπο και επιστράφηκε. Κά-

ποιο θεσμικοί επενδυτές βρέθηκαν να έχουν δεκάδες ή και εκατοντάδες χιλιάδες μετοχές. Παρόλο που και ο πρώτος και ο δεύτερος είναι συνιδιοκτήτες της εταιρείας, αντιλαμβανόμαστε όλοι ότι το επιχείρημα της μαζικής ιδιοκτησίας είναι σκέτη κοροϊδία. Εξάλλου, τα στοιχεία από τις ιδιωτικοποιήσεις στην Αγγλία επαληθεύουν ότι, παρά τη μαζική συμμετοχή και ενθουσιασμό που έδειξε το κοινό, με την παρέλευση του χρόνου οι μετοχές αυτές πέρασαν στα χέρια των λίγων.

Η έλλειψη ξεκάθαρης πολιτικής της κυβέρνησης στο θέμα αυτό καθώς και οι αντιφατικές δηλώσεις και τακτικές που βλέπουμε ενισχύουν περισσότερο την καχυποψία μας. Περιμένουμε από την κυβέρνηση να ξεκαθαρίσει την θέση της σε θέματα όπως: (α) με ποια κριτήρια αποφασίζει ποιες εταιρείες και οργανισμούς θα αποποιηθεί, (β) μέχρι που σκοπεύει να φθάσει με την ιδιωτικοποίηση, (γ) ποιες μεθόδους θα χρησιμοποιήσουν για την ιδιωτικοποίηση, (δ) ποιες μεθόδους υπολογισμού της αξίας και της τιμής πώλησης θα χρησιμοποιήσουν (ε) αν θα επιτρέψουν σε ξένους επενδυτές να αποκτήσουν τον πλούτο αυτό, (ε) πως θα χρησιμοποιηθούν τα λεφτά που θα πάρουν κ.ο.κ.

Με τα πιο πάνω πιστεύω ότι καταρρίπτονται όλα τα επιχειρήματα των προωθητών της ιδιωτικοποίησης. Αυτό που μένει τώρα είναι να αφεθούν τέτοιες απόψεις να φθάσουν στο ευρύ κοινό, ούτως ώστε να μπορέσει ο κόσμος να κρίνει τα πράγματα πιο σωστά.

Το άλλο που απομένει είναι να συνειδητοποιήσουν οι διάφοροι ότι είναι προς το συμφέρον όλων μας να προστατεύσουμε τα επιτεύγματα του κυπριακού λαού και το κοινωνικό πλαίσιο μέσα από το οποίο έχουν επιτευχθεί. Η άλλη επιλογή είναι να επιστρέψουμε σε ένα οικονομικό σύστημα χωρίς καμιά ασφάλεια και προστασία για το κοινό, ένα σύστημα που θα παρέχει ασφάλεια και προστασία μόνο για αυτούς που ελέγχουν την κοινωνία και έχουν τους οικονομικούς πόρους για να παραμείνουν εκεί.

Θα υπάρξει σεισμός συνειδητήσεων;

Για άλλη μια φορά, με τον πρόσφατο σεισμό στην Αθήνα, και πιο πριν στην Νικομήδεια, δεν σκοτώθηκαν μόνο άνθρωποι, δεν κατέρρευσαν μόνον κτίρια, αλλά κατέρρευσε και η από τον Διαφωτισμό εδραιωμένη πεποίθηση, ότι ο άνθρωπος μπορεί να κυριαρχήσει στη φύση. Ορισμένοι μάλιστα, πριν μερικά χρόνια ισχυρίζονταν και ισχυρίζονται ακόμα, πως έχει ήδη κυριαρχήσει.

Γεράσιμου Σκλαβούνου*

Κι όμως αυτή η κυριαρχία αποδεικνύεται φανερή, οι σύγχρονες περιβαλλοντικές ανατροπές το αποδεικνύουν. Ανατροπές και διασάλευση της ισορροπίας της «βιόσφαιρας που είναι αποτέλεσμα της αλόγιστης αναπτυξιακής ιδεολογίας και πρακτικής του καπιταλισμού, που ξεκίνησε με την βιομηχανική επανάσταση και τα τελευταία 50 χρόνια κυριάρχησε, επιταχύνθηκε και έσυρε και το αντίπαλο σύστημα στη λογική της. Με την παγκοσμιοποίηση του νεοφιλελευθερισμού, εξαπλώνεται και στις πιο απόμακρες γωνιές της γης, θυσιάζοντας ανθρώπους και φυσικό περιβάλλον στο βωμό του κέρδους. Ο άνθρωπος πρέπει να συμβιώσει αρμονικά με τη φύση, να τη σεβαστεί, να ανιχνεύσει με τη βοήθεια της επιστήμης της ανεξλεκτικής δυνάμεις της και να προσαρμοστεί σταδιακά σ' αυτές. Τα άλματα αποδεικνύονται άλματα από κενό. Η επιστήμη μπορεί να μελετήσει και ως ένα βαθμό να προβλέψει τα φαινόμενα, αλλά πάντα υπάρχουν κενά και απρόβλεπτοι παράγοντες και επιπλέον υπάρχει ο απρόβλεπτος άνθρωπος παράγοντας, με τις ατελείες του, ιδιαίτερα σε ένα ατομικιστικό και κερδοσκοπικό σύστημα.

Με αυτά τα δεδομένα, οι σώφρονες άνθρωποι και οι συνετές κοινωνικές δεν θα επέτρεπαν ποτέ να συγκεντρωθεί το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού σε τεράστιες πόλεις. Ιδιαίτερα σε μια χώρα σαν την Ελλάδα, που κατατάσσεται 6η σε σεισμικότητα στον κόσμο και ελκύει το 30% της σεισμικής ενέργειας στην Ευρώπη. Στη megάπολη της Αθήνας, έχει συγκεντρωθεί το 45% του πληθυσμού της Ελλάδας μοναδική περίπτωση στην

Ευρώπη και μια από τις προεξάρχουσες σε όλο τον κόσμο. Ανάλογες περιπτώσεις συναντά κανείς μόνο στις χώρες του νότου, της Νότιας Αμερικής (Αργεντινή, Ουρουγουάη, Χιλή), χώρες με ανάλογο επίπεδο εξάρτημένης ανάπτυξης.

Τι κι αν η επιστήμη θεωρούσε την Αθήνα μικρής σεισμικότητας. Αποδείχτηκε ότι έσφαλε (αν και υπήρχαν ενδείξεις για το αντίθετο). Ο σεισμός της Τρίτης ήταν ο φονικότερος μετά το 1953 μετά τους σεισμούς της Κεφαλονιάς.

Οι συνετές κοινωνίες δεν θα επέτρεπαν ακόμα να κτισθούν τόσο ψηλά κτίρια και μάλιστα σε στενούς δρόμους ενός παλιού σχεδίου με ελάχιστους ελεύθερους χώρους ή σε καινούργια σχέδια το ίδιο μέγεθος με τα παλιά ή χωρίς καθόλου σχέδια σε περιοχές αυθαίρετων. Δεν θα επέτρεπαν αυτοί οι ελάχιστοι ελεύθεροι χώροι να απομειώνονται, να καταπατούνται και να οικοδομούνται, στερώντας τις διεξόδους διαφυγής και ασφαλούς παραμονής του πληθυσμού.

Δεν θα επέτρεπαν να μπαζώνονται και να οικοδομούνται ρέματα, δεν θα επέτρεπαν τα ίδια τα αυθαίρετα και τις εκ των υστέρων νομιμοποιήσεις τους χωρίς ή με υποτυπώδη έλεγχο στατικής επιβλεψής. Δεν θα επέτρεπαν μελέτες και κατασκευές χωρίς εδαφοτεχνική μελέτη, θα είχαν αυστηρούς και αποτελεσματικούς δημόσιους ελέγχους σε όλη τη διάρκεια της κατασκευής, τόσο των υλικών όσο και της πιστής εφαρμογής της μελέτης, θα καταπολεμούσαν την διαφθορά σε όλους τους αρμούς της δημόσιας διοίκησης και ειδικά στις πολεοδομικές υπηρεσίες.

Αλλά ποιος θα ισχυριζόταν πως η ελληνική κοινωνία, που αποπνέει από

όλους τους πόρους κερδοσκοπία και εμπορευματοποίηση είναι μια συνετή κοινωνία; Επιμένει μέσω της εκλελεγεμένης κυβέρνησής της, αλλά και της αξιωματικής αντιπολίτευσης, να συγκεντρώνει πληθυσμούς, έργα και επενδύσεις στην πρωτεύουσα για να την καταστήσει διεθνώς «ανταγωνιστική». Επιμένει να διεξαχθεί η Ολυμπιάδα του 2004 στο ασφυκτικό λεκανοπέδιο, επιμένει να απομειώνει τους ελεύθερους χώρους της πρωτεύουσας, να τους οικοδομεί και να τους εμπορευματοποιεί, επιμένει να ανέχεται και να νομιμοποιεί αυθαίρετα, επιμένει να κολυμπάει στη διαφθορά και στη νεοφιλελεύθερη αποδυνάμωση των δημοσίων μηχανισμών ελέγχου.

Πρέπει να επισημάνουμε όμως πως και η Αριστερά δεν είναι άμοιρη ευθυνών. Πολλές φορές εθυγραμμίστηκε με την αναπτυξιακή λογική και το δόγμα της «ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων», πολλές φορές συμβιβάστηκε με το φαινόμενο των αυθαίρετων, και όταν είχαν παρέλθει οι εποχές της έσοχτης φτώχειας, όταν οι προλετάριοι για να στεγαστούν έχτιζαν τις ευτελείς (και μάλλον ακίνδυνες) κατασκευές τους. Υπήρξαν και αριστεροί δήμαρχοι που θεωρούσαν επίτευγμα της θητείας τους, ότι κάλυψαν τα ρέματα της περιοχής τους.

Και μέσα σ' αυτήν την παραφροσύνη, τι ειρωνεία της τύχης! Το επίκεντρο του σεισμού - «έκπληξη» ήταν μεταξύ Μενιδίου και Πάρνηθας, δηλαδή ακριβώς στο χώρο του μελλοντικού Ολυμπιακού χώρου, το οποίο μάλιστα αρχικά προβλεπόταν να γίνει με έως πενταόροφα κτίρια.. Ωραία διαφήμιση για τη χώρα και την Ολυμπιάδα του 2004!

Όταν εμείς που είμαστε αντίθετοι στην Ολυμπιάδα, λέγαμε ότι αυτός ο χώρος πρέπει να μείνει ελεύθερος δεν είχαμε βέβαια υπόψη μας τα συγκεκριμένα σεισμικά δεδομένα της περιοχής. Αλλά υποστηρίζαμε ότι το λεκανοπέδιο τέλος πάντων, είναι περιβαλλοντικά κορεσμένο, ότι έχει εξαντλήσει τη φέρουσα ικανότητά του, ότι πρέπει να προστατευθούν και να αυξηθούν οι ελεύθεροι χώροι, ότι ειδικά η περιοχή που περιβάλλει την Πάρνηθα, το μοναδικό αυτόν εθνικό δρυμό (στην οποία, πρέπει να προσθέσουμε, έχει αποφασισθεί να μεταφερθούν όλες οι κεραιές του Υμητού!) πρέπει να προστατευθεί, ότι πρέπει να προστατευθεί και ο Κηφισός από την άλλη μεριά.

Έστω και τώρα, και εξ' αιτίας αυτού του φονικού σεισμού, αν δεν μπορεί αυτή η κοινωνία να αποποιηθεί το «κεκτημένο» του 2004, πρέπει τουλάχιστον να αλλάξει τον σχεδιασμό των Ολυμπιακών έργων, να υπάρξει, στο πλαίσιο μιας γενικότερης αποκέντρωσης, αποκέντρωση των έργων στην επαρχία, εκτός λεκανοπεδίου, αλλά και μέσα σ' αυτό, να υπάρξει μείωση των μεγεθών τους και προσαρμογή στις πραγματικές κοινωνικές και αθλητικές ανάγκες των κατοίκων. Πρέπει να υπάρξει ένα σχέδιο ανάπλασης της ευρύτερης περιοχής που έχει πληγεί από το σεισμό, με ανάσχεση των επεκτάσεων του σχεδίου πόλης, με έλεγχο και ενίσχυση των οικοδομημάτων, με πρόβλεψη μεγάλων ελευθέρων και πράσινων χώρων, με ευρείς ζώνες προστασίας της Πάρνηθας και του Κηφισού. Γιατί όλα δείχνουν πως αυτό το «απόρροιο» επίκεντρο του σεισμού έχει για τα καλά ενεργοποιηθεί.

Πέραν όμως από τη βοήθεια προς τους σεισμοπαθείς και την οργάνωση της διαβίωσής τους για όσο χρονικό διάστημα χρειαστεί να μείνουν σε καταυλισμούς, θα πρέπει να υπάρξει και ο καταλογισμός ευθυνών, ποινικών και πολιτικών, για τις καταρρεύσεις και τα ανθρώπινα θύματα.

Για τις ποινικές ευθύνες αρμόδιες είναι οι εισαγγελικές αρχές, και μακάρι να βρουν άκρη ανάμεσα στις «μαφίες» των πολεοδομικών γραφείων και τους νομικούς σκοπέλους. Για τις πολιτικές ευθύνες όμως, αρμόδιοι είναι οι πολίτες ψηφοφόροι.

Χθες αποκαλύφθηκε πως το κτίριο της ΡΙΚΟΜΕΞ ήταν αυθαίρετο και είχε κριθεί καταφερισμένο από το 1993. Αφέθηκε να καταδαφιστεί από τον σεισμό! Δεν υπάρχει πολιτική ευθύνη εδώ. Δεν υπάρχει πολιτική ευθύνη στο γεγονός ότι και περίοι το καλοκαίρι (λίγο πριν από τις δημοτικές εκλογές) και φέτος το καλοκαίρι (εν όψει των βουλευτικών εκλογών), εκδόθηκαν υπουργικές αποφάσεις και εγκύκλιοι για αλλαγή του τρόπου επιβολής προστίμων και καταδάφισης αυθαίρετων, που στην πράξη ανέστειλαν όλες τις σχετικές διαδικασίες. Μεταξύ των άλλων, και τα αυθαίρετα του Πανελληνίου Γ.Σ. παραμένουν προκλητικά μέσα στο Άλσος του Πεδίου του Άρεως και περιπαίζουν κάθε νομιμότητα. Ο Δήμος Αθηναίων ισχυρίζεται πως δεν διαθέτει συνεργεία να τα καταδαφίσει!

* Πολιτικός Μηχανικός

ΒΙΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Μετάβαση από την Ανθρωποκεντρική στην Βιοκεντρική Αντίληψη

Παντελή Σοφοκλέους

Η παγκόσμια φιλευθεροποίηση της οικονομίας κατάργησε τα οικονομικά σύνορα μεταξύ των κρατών. Ταυτόχρονα, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος συντελείται σε διεθνή κλίμακα. Ο αείμνηστος συμπατριώτης μας Γιάννος Κρανιδιώτης υποστήριζε ότι «τα σημερινά σύνορα πρέπει να μετατραπούν από σημεία σύγκρουσης σε γέφυρες επικοινωνίας». Επομένως τα κράτη χρειάζεται να συνειδητοποιήσουν τη σχέση αλληλεξάρτησης τους, που οφείλεται στο γεγονός ότι οι οικονομικές και περιβαλλοντικές επιλογές κάθε κράτους επιδρούν στο σύνολο της ανθρωπότητας. Η παγκόσμια ισορροπία στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων αποτελεί θέμα διεθνούς συνεργασίας για το Βιο-Περιβάλλον. Επομένως, το στρατηγικό δόγμα κάθε Εθνικής Αμυντικής Πολιτικής θα πρέπει να είναι η άμυνα (διάσωση) του βίου.

Για να μπορέσουμε να αντεπεξέλθουμε στις απαιτήσεις της σημερινής αστικής κοινωνίας και να προσφέρουμε ταυτόχρονα την ίδια δυνατότητα στις επόμενες γενεές, απαιτείται η μετάβαση από την Ανθρωποκεντρική στην Βιοκεντρική Αντίληψη. Τη δημιουργία ενός νέου πολιτισμού που θα βασίζεται σε βιο-κεντρικές αξίες. Οι άνθρωποι στο μέλλον θα αποκαλούν τον 21ο αιώνα, εποχή σεβασμού του βιο-περιβάλλοντος και της βιο-πνευματικής καλλιέργειας. Με την αποδοχή των απόψεων της βιο-περιβαλλοντικής καλλιέργειας σε ατομικό επίπεδο μπορεί να θεωρηθεί, ότι έχει βιο-πνευματική καλλιέργεια αυτός που υιοθετεί τις αξίες του βίου και τις εφαρμόζει τόσο στην επαγγελματική, όσο και στην καθημερινή του ζωή.

Η υιοθέτηση των αξιών του βίου, ιδιαίτερα στις πολιτικές αποφάσεις, όπως είναι η περιφρούρηση και η φροντίδα του βιο-περιβάλλοντος, θα συμβάλει στην ενθάρρυνση της συνεργασίας, έτσι ώστε να δημιουργηθεί μια ατμόσφαιρα που να ευνοεί την ειρήνη. Υπό

αυτή την έννοια, ο βιο-πολιτισμός προσφέρει τα θεμέλια για τη Βιο-Πολιτική. Η Βιο-Πολιτική θα μπορούσε σήμερα να παρουσιάζεται δια μέσων των ραδιοφωνικών, και τηλεοπτικών προγραμμάτων. Όπως μεταδίδονται τα δελτία καιρού και των μετοχών του χρηματιστηρίου θα μπορούσαν να μεταδίδαν και ένα δελτίο βιο-περιβάλλοντος.

Η ποιότητα ζωής και η ίδια η επιβίωσή μας, εξαρτάται άμεσα από την ικανότητά μας να αφομοιώσουμε την εκρηκτική πρόοδο της τεχνολογίας και να αντικρίσουμε το μέλλον με μία προοπτική. Αυτή της Βιώσιμης Ανάπτυξης που στοχεύει στη «Βελτίωση της Οικονομικής, Κοινωνικής και Οικολογικής Απόδοσης»: 3 στόχοι, 1 δρόμος.

Μπαίνουμε στο 2000 και διαπιστώνουμε, ότι σε μια αστική κοινωνία η τεχνολογική πρόοδος προσφέρει δυνατότητες για ριζική βελτίωση της ποιότητας της ζωής και η ανεξέλεγκτη χρήση της τεχνολογίας οδηγούν:

- στην υπερκατανάλωση των φυσικών πόρων και

- στην αυξανόμενη ρύπανση του περιβάλλοντος

Ο στόχος της προσπάθειάς μας πρέπει να είναι η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ανάκτηση και επαναχρησιμοποίηση των πρώτων υλών, ούτως ώστε να ελαχιστοποιηθεί η κατανάλωση νέων φυσικών πόρων. Στη φιλοσοφία αυτή προτείνεται η Ανακύκλωση ως εναλλακτική λύση, η οποία είναι μία πολυσύνθετη διαδικασία που προϋποθέτει μία σειρά από αλλαγές:

α) στην τεχνολογία

β) στη νοοτροπία και συμπεριφορά και

γ) στον τρόπο λήψης των αποφάσεων

α) Οι τεχνολογικές αλλαγές σχετίζονται:

- με την εφαρμογή μεθόδων Καθαρότερης Παραγωγής που αποβλέπουν στην ελαχιστοποίηση των αποβλήτων στην πηγή, καθώς και με την παραγωγή

πρόϊόντων με όσο το δυνατόν περισσότερα ανακυκλώσιμα μέρη

- με την αναζήτηση νέων πρακτικών εφαρμογών τεχνολογίας που θα επιτρέψουν την ανακύκλωση περισσότερων υλικών (εκτός από τα κλασσικά ανακυκλώσιμα υλικά: χαρτί, γυαλί, πλαστικό, μέταλλο)

- με την αναζήτηση νέων πρακτικών εφαρμογών τεχνολογίας για την αποκατάσταση του εδάφους, της ατμόσφαιρας, των υδάτινων πόρων, το διαχωρισμό των ουσιών και την ανακύκλωση υγρών και αερίων

Η αναζήτηση νέων τεχνολογιών μπορεί να εμπνέεται από τις βιολογικές διεργασίες που συντελούνται στη φύση. π.χ. ο τεχνητός βιολογικός καθαρισμός των υγρών αποβλήτων: ορισμένα βακτήρια έχουν την ιδιότητα της αποτελεσματικής εξουδετέρωσης και του μεταβολισμού ορισμένων οργανικών και θρεπτικών ουσιών από τα βλαβερά λύματα.

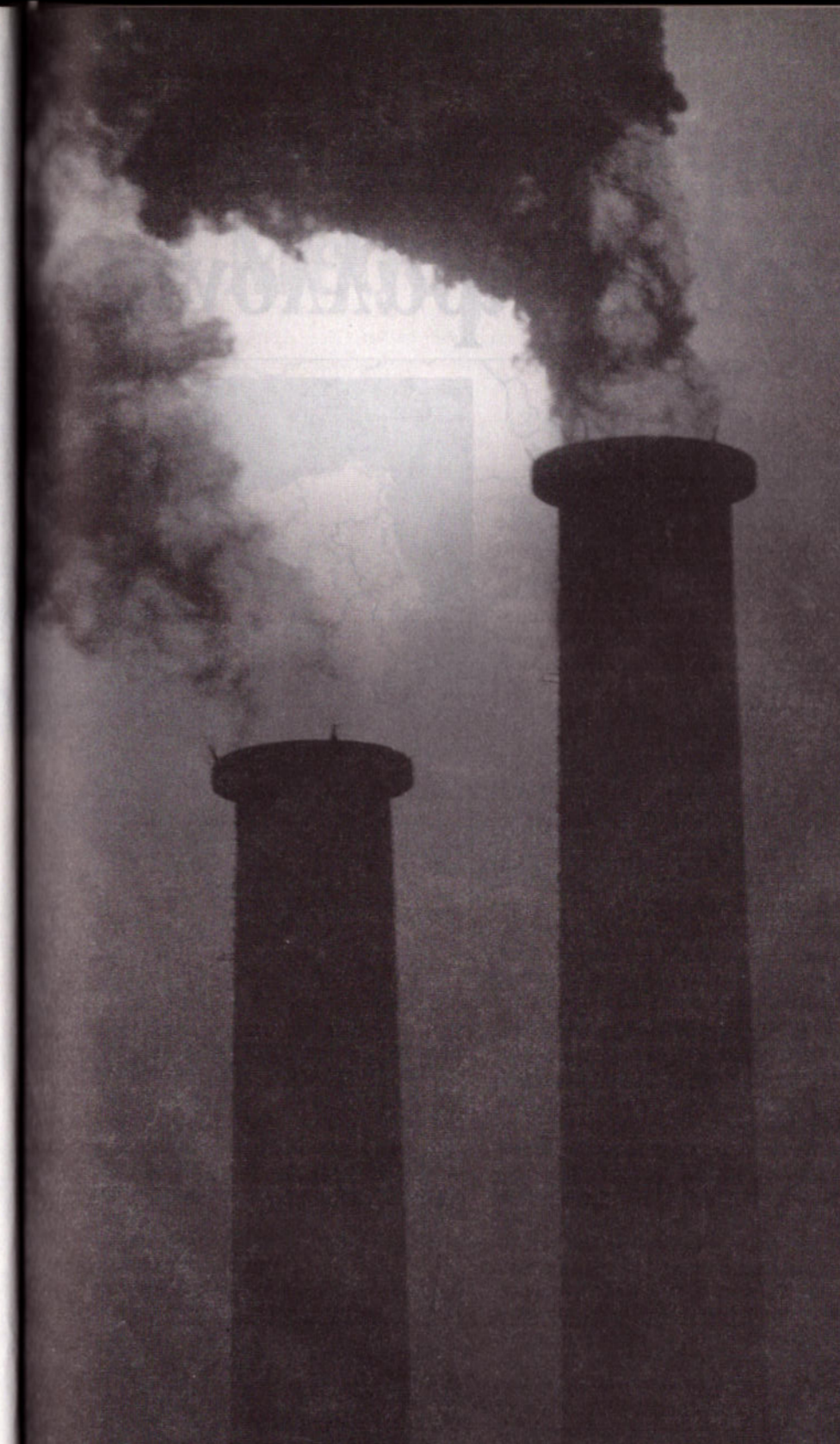
β) Οι αλλαγές στη Νοοτροπία και Συμπεριφορά εξαρτώνται:

- από την αποδοχή της ανάγκης ανακύκλωσης (εκ μέρους των καταναλωτών) και

- από την τεχνική γνώση και ενημέρωση

γ) Οι αλλαγές στον Τρόπο Λήψης των Αποφάσεων εκπληρώνονται, όταν:

- εγκαταλειφθεί η κοντόφθαλμη πολιτική σε όλους τους τομείς διαχείρισης που στοχεύει μόνο στην απόκτηση μέγιστων βραχοπρόθεσμων κερδών (πολιτικών ή/και οικονομικών)

γ) τη χρήση ανανεώσιμων πηγών και την αποσύνδεση της βιομηχανικής ανάπτυξης από εισροές βλαβερές για το περιβάλλον.

Η Αρχή «Ο Ρυπαίνων πληρώνει» συνδέεται με

α) την επιβολή φορολογίας σε επιχειρήσεις που ρυπαίνουν

β) την επιβολή φορολογίας σε επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν φυσικούς πόρους, περιβαλλοντικά επικίνδυνες και/ή ανανεώσιμες ουσίες

Ο στόχος αυτής της φορολογίας είναι η «ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού κόστους στις τιμές των προϊόντων», ούτως ώστε τα μη φιλικά εχθρικά προς το περιβάλλον προϊόντα να γίνονται λιγότερο ανταγωνιστικά. Η δαπάνη που χρειάζεται για τη μείωση της ρύπανσης πρέπει να υπολογίζεται με όρους λογιστικής του περιβάλλοντος (Βιο-Λογιστικής = «Οικο-Εθνικό-Προϊόν»)

Η Μελέτη Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΕΠΕ) μπορεί να βοηθήσει σε αλλαγές προτάσεων εκτέλεσης μεγάλων έργων και επενδύσεων.

Το καθεστώς αντικειμενικής Ευθύνης είναι αναγκαίο διότι, όσες εταιρείες με τη δραστηριότητά τους, ή λόγω ατυχήματος προκαλούν βλάβη στο περιβάλλον, καλούνται να αναλάβουν το κόστος αποκατάστασης του περιβάλλοντος.

Η εφαρμογή της Πράσινης Διαφήμισης και Οικοσήμανσης είναι αποτελεσματική, όταν η προστασία του περιβάλλοντος θα εξελιχθεί σε μία δραστηριότητα που θα δημιουργεί κέρδη. Η εισαγωγή οικολογικής ετικέτας θα είναι ένα κίνητρο για Καθαρότερη Παραγωγή, ενώ η δημιουργία μίας περιβαλλοντικής εικόνας από μέρους των εταιρειών θα αυξήσει τους ενδιαφερόμενους για τις δραστηριότητές της.

Η δημιουργία και ανάπτυξη μιας Βιο-Πολιτικής στην Κύπρο θα μας προσφέρει μια νέα δυναμική προετοιμασίας στην επανένωση της πατρίδας μας. Η εγκατάσταση μιας Τράπεζας Ιδεών μέσω του Ίντερνετ με τη βοήθεια της πληροφορικής όπου επιστήμονες, ακαδημαϊκοί, φιλόσοφοι και το κάθε άτομο θα μπορούσαμε να καταθέτουμε τις ιδέες μας έτσι ώστε να εμπλουτίζεται διαρκώς σε θέματα γνώσεων και ιδεών για το Βιο-Περιβάλλον.

Στο επόμενο τεύχος θα κάνω μια προσπάθεια προσέγγισης βάσει της Βιο-Πολιτικής αντίληψης με θέμα «Η ανάπτυξη ενιαίας υδατικής στρατηγικής προσφέρει μια νέα δυναμική στην ιδέα της επανένωσης της πατρίδας μας».

- εξεταστούν, αναλυθούν και εφαρμοστούν μακροπρόθεσμοι στόχοι στην ρεαλιστική αντιμετώπιση των μελλοντικών επιπτώσεων από τις σημερινές (ακόμη και μελλοντικές προβλεπόμενες) δραστηριότητες

Η φιλική προς το περιβάλλον παραγωγή (Καθαρότερη Παραγωγή) μας δίνει τέτοιες δυνατότητες για την εφαρμογή μακροπρόθεσμων στόχων και μπορεί να προωθηθεί:

α) με την εισαγωγή φόρων ρύπανσης και

β) με την εισαγωγή φόρων χρήσης φυσικών πόρων

Μία Καθαρότερη Παραγωγή στοχεύει:

α) στην ελαχιστοποίηση των βιομηχανικών αποβλήτων,

β) την εισαγωγή καθαρότερων Αυτοτροφοδοτούμενων κύκλων παραγωγής.

Η σύμβαση των Ηνωμένων του φυσικού περιβάλλοντος

Ειρήνη Κωνσταντίνου*

Η Μεσόγειος θάλασσα τυγχάνει φρικτής εκμετάλλευσης για δεκαετίες. Βιομηχανικά απόβλητα χύνονται κατευθείαν στη θάλασσα, αστικά υδάτινα απορρίματα εκβάλλονται χωρίς επεξεργασία και πετρελαιοφόρα πλοία αφήνουν πίσω τα σημάδια τους με ίχνη μόλυνσης. Οι περιοχές ψαρέματος απομυζούνται ανηλεώς καθώς ζωντανά όπως οι φώκιες, θαλάσσιες χελώνες και δελφίνια είναι μπροστά σ' πραγματικό κίνδυνο εξαφάνισης.

Η μόλυνση φτάνει όλες τις γωνίες της θάλασσας. Ανευρίσκονται νεκρά ψάρια σε περιοχές όπως η Κύπρος και η Αλγερία. Βαρέλια από τοξικά απόβλητα πολύ επικίνδυνα για να απορριφθούν σε δυτικές χώρες έχουν κινικά απορριφθεί στις ακτές του Λιβάνου. Βιομηχανίες χαρτιού στην Τουρκία χρησιμοποιούν τεχνολογίες με χλωρίνη οι οποίες έχουν εγκαταλειφθεί από καιρό από τις ανεπτυγμένες χώρες. Στο Ισραήλ η βιομηχανία πλαστικού PVC EIL έχει σωλήνα απόβλητων αποβλήτων κατευθείαν πάνω σε δημόσια παράλια.

Οι κυβερνήσεις των παραλιακών κρατών της Μεσογείου υποσχονται για πάνω από δυο δεκαετίες ότι θα καταπολεμήσουν την καταστροφή της θάλασσας. Το 1975, όλα τα κράτη που βρέχονται από τη Μεσόγειο θάλασσα (εκτός από την Αλβανία, την Αλγερία και την Συρία) συναντήθηκαν στην Βαρκελώνη και υποσχέθηκαν να «πάρουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να εμποδίσουν, να ελαττώσουν και να πολεμήσουν την μόλυνση στη Μεσόγειο θάλασσα και να προστατεύσουν και βελτιώσουν το θαλάσσιο περιβάλλον της περιοχής». Αυτό ονομάστηκε Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης και προωθήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη για να γίνει αυτό που είναι γνωστό σήμερα ως η Σύμβαση της Βαρκελώνης.

Η Σύμβαση της Βαρκελώνης περιέχει έξι πρωτόκολλα, τα οποία αν εφαρμοστούν, θα οδηγήσουν στην σωστή προστασία της Μεσογείου θάλασσας. Σήμερα, όλες οι χώρες της Μεσογείου, συμπεριλαμβανομένης και της Ευρω-

παϊκής Ένωσης, είναι μέλη της Σύμβασης της Βαρκελώνης. Δυστυχώς αυτό δεν υπονοεί ότι η Σύμβαση ακολουθείται. Η Σύμβαση κινδυνεύει να γίνει ένας πολιτικός στόχος τον οποίο υποσχονται τα κράτη-μέλη να εφαρμόσουν στο μακρινό μέλλον. Για περισσότερο από είκοσι χρόνια, η Σύμβαση έχει γραφτεί και ξαναγραφτεί και αρχηγοί χωρών έχουν προσθέσει κομμάτια, αλλά χωρίς να έχουν έρθει ένα βήμα πιο κοντά στην πραγματική επικύρωση της. Μόνο με την επικύρωση θα μπορέσει η Σύμβαση να ισχύσει νομικά και να γίνει ένας πραγματικός περιβαλλοντικός φύλακας που τόσο έχει ανάγκη η περιοχή αυτή.

Μέχρι σήμερα μόνο η Τυνησία έχουν επικυρώσει όλα τα πρωτόκολλα ενώ το Μονακό, η Ιταλία και η Ισπανία έχουν επικυρώσει όλα τα πρωτόκολλα εκτός το πρωτόκολλο σχετικά με τα επικίνδυνα απόβλητα και το παράκτιο πρωτόκολλο.

Η Greenpeace συνεργάζεται συνεχώς με την Γραμματεία της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την βελτίωση της. Παρόλο που μερικά από τα άρθρα χρειάζονται ενδυνάμωση, η Greenpeace γενικά υποστηρίζει την σημερινή διατύπωση της Σύμβασης. Η σκληρή δουλειά που έγινε για να ετοιμαστούν τα έξι πρωτόκολλα θα πάει άδικα εκτός αν όλα αυτά τα πρωτόκολλα της Σύμβασης της Βαρκελώνης επικυρωθούν και εφαρμοστούν από όλα κράτη-μέλη. Σήμερα, τα μέλη αυτά κρύβονται πίσω από το ότι υπέγραψαν την Σύμβαση, αλλά η πραγματικότητα είναι ότι λειτουργούν ως κράτη-μέλη μόνο για να δώσουν την εντύπωση ότι οι προθέσεις τους είναι γνήσιες.

Η Greenpeace καλεί όλα τα συμβαλλόμενα μέλη της Σύμβασης της Βαρκελώνης που δεν έχουν ακόμη επικυρώσει τα σχετικά πρωτόκολλα να το κάνουν επειγόντως. Καθώς ξημερώνει η καινούργια χιλιετηρίδα, όλες οι Μεσογειακές χώρες μοιράζονται την ενοχή της καταστροφής της Μεσογείου. Το μοναδικό της οικοσύστημα κινδυνεύει από εκτεταμένη μόλυνση. Όλες οι χώρες θα πρέπει να εφαρμόσουν σχετι-

Εθνών για τη διάσωση της Μεσογείου Θάλασσας

κές νομοθεσίες σε κρατικό επίπεδο για να εξασφαλίσουν ένα καθαρό περιβάλλον για την περιοχή.

Περίληψη της Σύμβασης της Βαρκελώνης

Με την πρωτοβουλία του Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Environmental Program-UNEP), εκπρόσωποι από όλες τις παράλιες Μεσογειακές χώρες (εκτός από την Συρία και την Αλβανία) και η Ευρωπαϊκή Ένωση (η τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα) συναντήθηκαν στην Βαρκελώνη το 1975 για να διαμορφώσουν ένα πλαίσιο που ονομάστηκε Σχέδιο Δράσης της Μεσογείου (Mediterranean Action Plan-MAP). Ο στόχος του UNEP ήταν να σταματήσει την ραγδαία καταστροφή της θάλασσας που είναι ένα σημαντικό βήμα για επιβίωση της κληρονομιάς της Μεσογείου. Το Σχέδιο Δράσης λειτουργεί ως το κέντρο διεθνών προσπαθειών για προστασία της Μεσογείου. Το νομοθετικό πλαίσιο διαμορφώθηκε ένα χρόνο

αργότερα με την εγκαθίδρυση της Σύμβασης της Βαρκελώνης. Η Σύμβαση της Βαρκελώνης καθορίζει σε γενικές γραμμές τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν για την διασφάλιση της προστασίας της θάλασσας. Τα έξι πρωτόκολλα που συμπεριλαμβάνονται στο πλαίσιο αυτό παρέχουν ένα λεπτομερές περίγραμμα μέτρων που πρέπει να ληφθούν για να εκπληρωθεί ο στόχος τους.

Η Σύμβαση της Βαρκελώνης υιοθετήθηκε το 1976 και επικυρώθηκε από τα μέλη το 1978. Όμως η αρχική Σύμβαση είναι πολύ αδύνατη για να δημιουργήσει το αναγκαίο προστατευτικό καθεστώς που χρειάζεται η Μεσόγειος. Αυτό ήταν ήδη ξεκάθαρο το 1985, όταν τα κράτη-μέλη του Σχεδίου Δράσης συναντήθηκαν στην Γένοβα για να εκτιμήσουν την πρόοδο μετά την πρώτη δεκαετία του σχεδίου. Τίποτα δεν είχε γίνει που να διαβεβαίωνε ότι οι χώρες που επικύρωσαν την Σύμβαση άρχισαν να εφαρμόζουν αυτό που επικύρωσαν και το πρόγραμμα για την προστασία της θάλασσας δεν είχε ακολουθήσει το χρονοδιάγραμμα του.

Το 1995, στην Συνθήκη της Βαρκελώνης προσθέται η Αρχή της Πρόληψης

με νέο και τελικό στόχο την πλήρη εξάλειψη των πηγών μόλυνσης. Η Αρχή της Πρόληψης σημαίνει ότι θα παίρνονται προληπτικά μέτρα όπου πιστεύεται ότι κάποια ενέργεια μπορεί να βλάψει το περιβάλλον έστω κι αν δεν θα υπάρχουν αδιαμφισβήτητες αποδείξεις ότι αυτό πράγματι γίνεται. Επίσης, τροποποιήσεις εκτείνουν την επιρροή της Σύμβασης για την κάλυψη των παράκτιων περιοχών. Για να μπορέσουν να εφαρμοστούν αυτές οι τροποποιήσεις, τα τρία-τέταρτα των συμβαλλόμενων χωρών θα πρέπει να υποβάλουν την αποδοχή τους στην Γραμματεία της Σύμβασης. Αυτή η αναδιοργάνωση του Σχεδίου Δράσης και της Σύμβασης είναι σήμερα γνωστό ως το Σχέδιο Δράσης Φάση II. (MAP Phase II).

Σήμερα, 20 Μεσογειακές χώρες και η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελούν τα συμβαλλόμενα μέλη της Σύμβασης της Βαρκελώνης. Όμως μόνο η Τυνησία έχουν επικυρώσει όλα τα πρωτόκολλα. Το Μονακό, η Ιταλία και η Ισπανία έχει επικυρώσει όλα τα πρωτόκολλα εκτός το πρωτόκολλο σχετικά με τα επικίνδυνα απόβλητα και το παράκτιο πρωτόκολλο. Η επικύρωση είναι απαραίτητη για να μπορέσει η Σύμβαση

αυτή να αποτελέσει τον φύλακα της Μεσογείου ακριβώς όπως ήταν και ο αρχικός της στόχος.

Η υπάρχουσα Σύμβαση της Βαρκελώνης αποτελείται από έξι νομικά πρωτόκολλα τα οποία αν επικυρωθούν και εφαρμοστούν θα δώσουν στην Μεσόγειο την προστασία που τόσο χρειάζεται. Για να νομιμοποιηθούν δηλαδή για να μπουν σε εφαρμογή, ένας αριθμός των μελών θα πρέπει να τα επικυρώσει. Για ορισμένα πρωτόκολλα χρειάζεται η επικύρωση των τριών-τετάρτων του αριθμού των μελών, ενώ για άλλα, χρειάζεται το λιγότερο έξι μέλη (βλέπε ξεχωριστό κεφάλαιο για κάθε πρωτόκολλο). Το προσχέδιο των πρωτοκόλλων έγινε από μια ομάδα ειδικών με συντονισμό του τμήματος συντονισμού του Σχεδίου Δράσης.

Τα Πρωτόκολλα της Σύμβασης της Βαρκελώνης

Πρωτόκολλο για την πόντιση Αποβλήτων στην θάλασσα: Το πρωτόκολλο αυτό έχει ως σκοπό την σταδιακή κατάργηση της απόρριψης αποβλήτων στην θάλασσα (με μερικές εξαιρέσεις). Καλύπτει όλα τα είδη απόρριψης στις ίδιες γραμμές με την Σύμβαση του Λονδίνου για τις απορρίψεις. Απαγορεύει την απόρριψη από πλοία και αεροπλάνα και συμπεριλαμβάνει επίσης την αποτέφρωση στη θάλασσα. Η περιοχή στην οποία απαγορεύεται η απόρριψη καλύπτει τον βυθό της θάλασσας και το θαλάσσιο υπεδαφός.

Πρωτόκολλο για Επικίνδυνα Απόβλητα: Το πρωτόκολλο αυτό απαγορεύει την εισαγωγή, εξαγωγή και/ή μεταφορά επικίνδυνων, τοξικών και ραδιενεργών αποβλήτων από ανεπτυγμένες χώρες και την Ευρωπαϊκή Ένωση σε χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρωτόκολλο για τις χερσαίες Πηγές ρύπανσης (LBS): Το πρωτόκολλο αυτό έχει ως σκοπό την εξάλειψη της μόλυνσης που παράγεται από πηγές και δραστηριότητες στη ξηρά. Δίνει ξεχωριστή έμφαση στην μείωση ουσιών που είναι τοξικές και

ικανές να συσσωρευτούν στην τροφική αλυσίδα.

Πρωτόκολλο για Ειδικά Προστατευόμενες Περιοχές: Το πρωτόκολλο αυτό έχει ως σκοπό την προστασία της θαλάσσιας βιοποικιλότητας ή των ειδών που κινδυνεύουν με αφανισμό από την χλωρίδα και πανίδα της Μεσογείου με την ανακήρυξη και την διαχείριση προστατευόμενων περιοχών.

Πρωτόκολλο για τις υπεράκτιες περιοχές: Το πρωτόκολλο αυτό ρυθμίζει τις δραστηριότητες εξερεύνησης και εκμετάλλευσης του ηπειρωτικού φλοιού, του υπεδάφους και του βυθού. Επίσης καθιερώνει κανονισμούς για την παραχώρηση αδειών για αυτού του είδους τις δραστηριότητες. Παρόλο που είναι προοδευτικό, αφήνει αρκετά κενά όπως αυτό της τοποθέτησης πλατφόρμων.

Πρωτόκολλο για καταστάσεις έκτακτης ανάγκης: Το πρωτόκολλο αυτό καθορίζει ότι τα συμβαλλόμενα μέλη θα πρέπει να συνεργαστούν για να προστατεύσουν την Μεσόγειο σε περίπτωση ατυχήματος που περιλαμβάνει διαρροή πετρελαίου ή άλλων βλαβερών ουσιών.

Η οργάνωση του σχεδίου δράσης της Μεσογείου και της Σύμβασης της Βαρκελώνης

Ο Εκτελεστικός Διευθυντής του UNEP έχει την συνολική ευθύνη για την διαχείριση του Σχεδίου Δράσης της Μεσογείου. Επίσης τα συμβαλλόμενα μέλη της Σύμβασης της Βαρκελώνης (τα κράτη της Μεσογείου και η Ευρωπαϊκή Ένωση) συναντώνται κάθε δυο χρόνια σε Υπουργικό επίπεδο

για συζήτηση σχετικά με την γενική πολιτική, στρατηγική και πολιτικά θέματα αναφορικά με την συνεργασία των μελών όπως επίσης και για αποφάσεις, προγράμματα και προϋπολογισμούς του σχεδίου δράσης.

Οι λειτουργίες του Σχεδίου Δράσης (MAP) σε τρία επίπεδα:

- **Το νομικό επίπεδο:** Η Σύμβαση της Βαρκελώνης και τα πρωτόκολλα της είναι σχεδιασμένα για την εγγύηση της διακυβερνητικής νομιμότητας για τις Μεσογειακές χώρες και διεθνή ιδρύματα. Για να γίνει νομικό όργανο, η Σύμβαση θα πρέπει να επικυρωθεί από τα μέλη της.
- **Το επιστημονικό επίπεδο:** Το Σχέδιο Δράσης MAP εγγυάται την κατανόηση, τον έλεγχο και την εκτίμηση της κατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος. Στοχεύει επίσης στην εγκαθίδρυση μιας κοινής επιστημονικής γλώσσας ανάμεσα στα Μεσογειακά κράτη.
- **Το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο:** Οι σκοποί του Σχεδίου Δράσης MAP είναι η προώθηση διεθνών στρατηγικών για βιώσιμη ανάπτυξη μέσα σε ένα πλαίσιο τοπικής προσέγγισης.

Το Σχέδιο Δράσης MAP και η Σύμβαση της Βαρκελώνης συντονίζονται από την Γραμματεία της Σύμβασης της Βαρκελώνης που ονομάζεται το Συντονιστικό Τμήμα (Co-ordinating Unit-MEDU) και έχει έδρα την Αθήνα.

Οι πιο λεπτομερείς εργασίες χωρίζονται ανάμεσα σε ένα αριθμό τμημάτων που συντονίζονται από το MEDU. Υπάρχουν έξι τοπικά κέντρα δραστηριοτήτων (Regional Activity Centres-RACs), και το MED POL πρόγραμμα που είναι υπεύθυνο για την εφαρμογή των αντίστοιχων τμημάτων του Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης και της

Σύμβασης της Βαρκελώνης. Αυτά τα όργανα εργάζονται σε μακροχρόνιο πλαίσιο και έχουν σαν βάση όλη την περιοχή της Μεσογείου. Αυτές οι δραστηριότητες χρηματοδοτούνται από την Μεσογειακή Επιτροπή, στην οποία συνεισφέρει το UNEP και τα μέλη του.

Πρόγραμμα Δραστηριοτήτων

Εκτίμηση και Έλεγχος Μόλυνσης

Μέσα στο Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης οργανώνονται και συντονίζονται οι δραστηριότητες αναφορικά με την εκτίμηση και τον έλεγχο της θαλάσσιας μόλυνσης από το πρόγραμμα MED POL. Το βασικό καθήκον του είναι να βοηθάει τα συμβαλλόμενα μέλη να σχηματίσουν προγράμματα και μέτρα για τον έλεγχο και την εξάλειψη της θαλάσσιας μόλυνσης. Μέσω του MED POL, τα συμβαλλόμενα μέλη σχηματίζουν και εφαρμόζουν προοπτικές και έλεγχο μόλυνσης όπως και ερευνητικές δραστηριότητες που θα χρησιμοποιούνται ως βασικά στοιχεία για σωστή παραλιακή διαχείριση. Το MED POL είναι το όργανο που δίνεται στα συμβαλλόμενα μέλη από το Σχέδιο Δράσης MAP για την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου LBS, του Πρωτοκόλλου Απόρριψης στην θάλασσα, και του Πρωτοκόλλου για Επικίνδυνα Απόβλητα. Δεν εφαρμόζει άμεσα πειράματα και αναλύσεις, αλλά απλώς συντονίζει επιχειρήσεις και παίρνει αποτελέσματα από ειδικούς από τα συμβαλλόμενα κράτη.

Θαλάσσια Διατήρηση

Τον Ιούνιο του 1995 τα συμβαλλόμενα μέλη έχουν υιοθετήσει ένα νέο πρωτόκολλο για ειδικά προστατευόμενες περιοχές και την βιολογική ποικιλότητα στην Μεσόγειο για την εγκαθί-

δρυση ειδικά προστατευόμενων περιοχών και για την εξασφάλιση της βιοποικιλότητας στην περιοχή. Το Πρωτόκολλο αυτό ζητά την δημιουργία μιας λίστας από ειδικά προστατευόμενες περιοχές (Specially Protected Areas of Mediterranean Importance-SPAMI) με σκοπό την διατήρηση της βιοποικιλότητας Μεσογειακά οικοσυστήματα. Σχετικά μέτρα περιλαμβάνουν προστασία και διατήρηση ειδών, έλεγχο στην εισαγωγή ξένων ή γενετικά μεταλλαγμένων ειδών και βελτίωση της έρευνας στον επιστημονικό, τεχνικό και διαχειριστικό τομέα των ειδικά προστατευόμενων περιοχών.

Βιώσιμη Ανάπτυξη - CAMP

Το Πρόγραμμα Διαχείρισης Παραλιακών Περιοχών της MAP (Coastal Areas Management Programme -CAMP) είναι ένα είδος προχωρημένης συνεργασίας ανάμεσα στο Σχέδιο Δράσης και εθνικές, τοπικές αρχές, ιδρύματα όπως και οικονομικούς οργανισμούς. Βασίζεται στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, οργανωμένου σχεδιασμού και διαχείρισης των παραλιακών Μεσογειακών περιοχών (Mediterranean coastal areas-ICAM). Από το 1989, 13 σχέδια για παραλιακές Μεσογειακές περιοχές (CAMP) έχουν εφαρμοστεί σε διάφορα σημεία της Μεσογείου.

MEDO

Το Μεσογειακό Περιβαλλοντικό και Αναπτυξιακό Παρατηρητήριο (Mediterranean Environment and Development Observatory -MEDO) έχει ως βασικούς στόχους:

- Την συνεργασία για καλύτερη κατανόηση της σχέσης μεταξύ φυσικού περιβάλλοντος και ανάπτυξης
- Την παροχή κέντρων αποφάσεων με αντικειμενικές πληροφορίες και στοιχεία για στήριξη της βιώσιμης ανάπτυξης.

Λεπτομερείς περιγραφή των στοιχείων αναφοράς

Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης (Mediterranean Action Plan -MAP)

Σχεδιασμένο από το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών, το Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης είναι μια διακήρυξη πρόθεσης διάσωσης της Μεσογείου και δεν έχει από μόνο του νομικές υποχρεώσεις. Υιοθετήθηκε από 16 Μεσογειακές χώρες και την Ευρωπαϊκή Ένωση στην Βαρκελώνη της Ισπανίας το 1975 και ήταν η αρχή της ανάπτυξης της Σύμβασης της Βαρκελώνης.

Σύμβαση της Βαρκελώνης

Η Σύμβαση της Βαρκελώνης θεωρείται

ως το ινστιτούτο για την διάσωση της Μεσογείου. Αρχικά προσχεδιάστηκε στην Βαρκελώνη το 1976 και επικυρώθηκε, δηλαδή κατοχυρώθηκε νομικά το 1978. Όμως η αρχική Σύμβαση ήταν τόσο ασαφής που δεν είχε οδηγήσει σε καμία βελτίωση της κατάστασης της Μεσογείου. Το 1995, η Σύμβαση τροποποιήθηκε με μια σειρά από αναγκαίες προσθήκες για να γίνει ένα χρήσιμο εργαλείο για προστασία του περιβάλλοντος. Έγινε εισαγωγή της Αρχής της Πρόληψης, στην οποία καμία ενέργεια δεν γίνεται αν υπάρχει κίνδυνος για αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Η τελευταία έκδοση που λέγεται Σχέδιο Δράσης 2η Φάση, και στηρίζεται πλήρως από την Greenpeace έχει επικυρωθεί μόνο από δυο μέλη, το Μονακό και την Τυνησία και έτσι δεν έχει εφαρμοστεί.

Η Σύμβαση της Βαρκελώνης	
Αρχικός Τίτλος	Σύμβαση για την Προστασία της Μεσογείου ενάντια της μόλυνσης.
Υιοθετήθηκε	Βαρκελώνη, Ισπανία, 16 Φεβρουαρίου 1976.
Επικυρώθηκε	12 Φεβρουαρίου 1978.
Τροποποιήθηκε	Βαρκελώνη, Ισπανία, 9 10 Ιουνίου 1995.
Νέος Τίτλος	Σύμβαση για την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος και των Παραλιακών Περιοχών της Μεσογείου.
Επικυρώσεις που χρειάζονται για να υιοθετηθεί	Αναφορικά με το Άρθρο 22 της Σύμβασης, οι τροποποιήσεις της Σύμβασης της Βαρκελώνης θα υιοθετηθούν από τα συμβαλλόμενα μέλη όταν αποδεχτούν τις τροποποιήσεις αυτές την 13η μέρα μετά την αποδοχή από τουλάχιστον τα 3/4 των συμβαλλόμενων μελών. Κατάσταση την 31η Μαρτίου 1999, μόνο δυο μέλη έχουν επικυρώσει τις τροποποιήσεις (Μονακό και Τυνησία).
Κατάσταση επικύρωσης	Μονακό, Τυνησία, Ισπανία, Ιταλία
Μέλη της Σύμβασης: Αλβανία, Αλγερία, Βοσνία, Ερζεγοβίνη, Κροατία, Κύπρος, Αίγυπτος, Ευρωπαϊκή Ένωση, Γαλλία, Ελλάδα, Ισραήλ, Ιταλία, Λίβανος, Λιβύη, Μάλτα, Μονακό, Μαρόκο, Σλοβενία, Ισπανία, Συρία, Τυνησία, Τουρκία.	

Τα Πρωτόκολλα της Σύμβασης της Βαρκελώνης

Το πιο σημαντικό σημείο της Σύμβασης της Βαρκελώνης και του Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης είναι τα έξι πρωτόκολλα: συγκεκριμένα όργανα για θέματα που προσφέρουν μια λεπτομερή επεξήγηση των μέτρων που θα πρέπει να παρθούν για προστασία της θάλασσας. Όταν συγκεντρωθεί η απαι-

τούμενη απαρτία, αυτά τα πρωτόκολλα είναι δεσμευτικά σε επίπεδο Διεθνούς Νομοθεσίας. Τότε θα είναι καθήκον όλων των μελών να πάρουν τα απαραίτητα μέτρα για να ενσωματώσουν στην εθνική τους νομοθεσία.

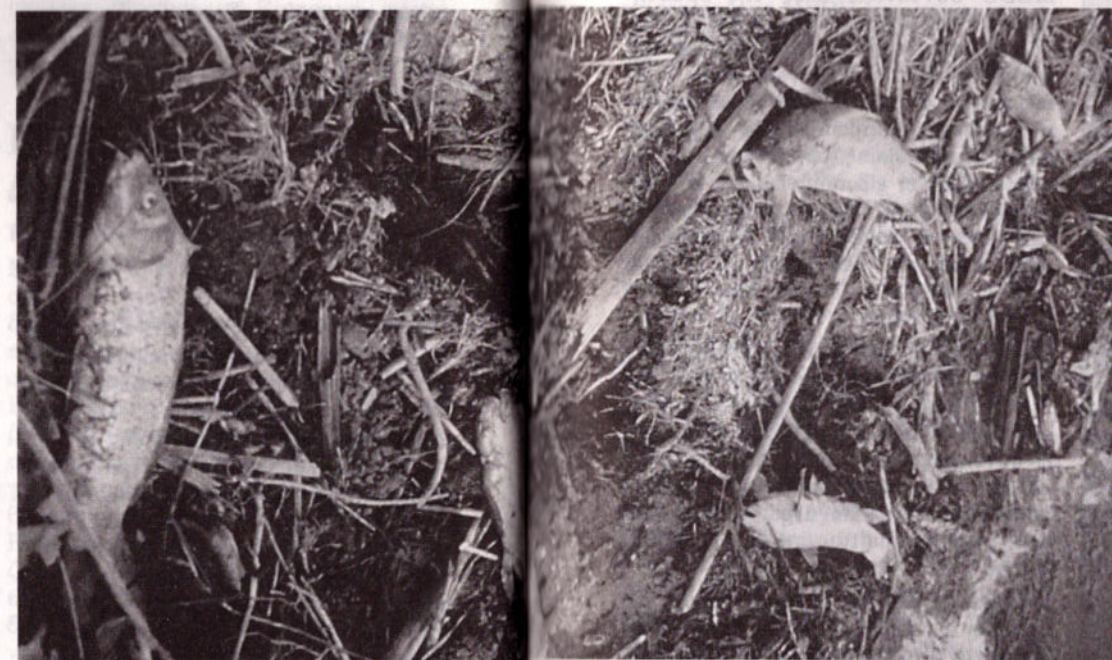
Ορισμένα πρωτόκολλα πρέπει να επικυρωθούν από τα τρία-τέταρτα των μελών για να εφαρμοστούν, ενώ άλλα χρειάζονται την επικύρωση από τουλάχιστον

χιστον έξι κράτη-μέλη. Σε αυτό το στάδιο, όλα τα μέλη είναι υποχρεωμένα να υπακούουν τα πρωτόκολλα ακόμα και αυτά που έχουν υπογράψει αλλά δεν έχουν επικυρώσει. Σήμερα, τα περισσότερα μέλη που έχουν σχέση με την Σύμβαση έχουν μόνο υπογράψει τα πρωτόκολλα, που πρακτικά σημαίνει ότι απλώς έχουν αναγνωρίσει την ύπαρξη τους. Οι εξαιρέσεις είναι το Μονακό, η Τυνησία, η Ισπανία και η Ιταλία που έχουν επικυρώσει τα πρωτόκολλα (το Μονακό, η Ιταλία και η Ισπανία δεν έχουν ακόμη επικυρώσει το πρώτο πρωτόκολλο για τα επικίνδυνα αποβλήτα και το παράκτιο πρωτόκολλο).

Τα περισσότερα από τα αρχικά πρωτόκολλα έχουν επικυρωθεί. Όμως αυτά τα πρωτόκολλα έχουν τροποποιηθεί αργότερα επειδή ήταν πολύ αδύνατα στην αρχική τους διατύπωση. Κανένα από αυτά τα έξι πρωτόκολλα όπως είναι σήμερα δεν έχει επικυρωθεί από τα μέλη για να εφαρμοστεί.

Πρωτόκολλο για Πηγές Μόλυνσης στη Ξηρά (LBS)	
Πλήρης αρχικός τίτλος	Πρωτόκολλο για την προστασία της Μεσογείου θάλασσας εναντίον της μόλυνσης από πηγές στη ξηρά
Υιοθετήθηκε	Αθήνα, Ελλάδα, 17 Μαΐου 1980
Εφαρμόστηκε	17 Ιουνίου 1983
Τροποποιήθηκε	Συρακούσες, Ιταλία, 6 - 7 Μαρτίου 1996
Νέος τίτλος	Πρωτόκολλο για την προστασία της Μεσογείου θάλασσας εναντίον της μόλυνσης από πηγές και ενέργειες στη ξηρά
Επικυρώσεις που χρειάζονται για να εφαρμοστεί	3/4 των συμβαλλόμενων μελών
Κατάσταση επικύρωσης	Μονακό, Τυνησία, Ιταλία, Ισπανία
Περιγραφή	<p>Το αρχικό πρωτόκολλο τροποποιήθηκε με τις αλλαγές που υιοθετήθηκαν στις Συρακούσες της 7ης Μαρτίου 1996. Το τροποποιημένο πρωτόκολλο δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί. Το άρθρο 15 του πρωτοκόλλου LBS καλεί τα μέλη να υιοθετήσουν ένα σχέδιο δράσης και πρόγραμμα που να περιλαμβάνει μέτρα και χρονοδιαγράμματα για την εφαρμογή σύμφωνα με το άρθρο 5 (Γενικές Οδηγίες / Άρθρο 5 Παράγραφος 1 που καθορίζει: Τα μέλη που αναλαμβάνουν να εξαλείψουν την μόλυνση από πηγές και δραστηριότητες στη ξηρά και συγκεκριμένα την εξάλειψη τοξικών ουσιών οι οποίες είναι υπεύθυνες να συσσωρευτούν όπως στο παράρτημα I).</p> <p>Τον Νοέμβριο του 1997 τα συμβαλλόμενα μέλη υιοθέτησαν το Στρατηγικό Πρόγραμμα Δράσης για να αντιμετωπίσουν την μόλυνση από δραστηριότητες στη ξηρά το οποίο καθορίζει χρονοδιαγράμματα για την εξάλειψη όλων των επικίνδυνων ουσιών που απειλούν το φυσικό περιβάλλον σύμφωνα με το πρωτόκολλο LBS. Μέχρι το 2025, απορρίψεις από πηγές στη ξηρά και εκπομπές αερίων από βιομηχανικές μονάδες θα είναι σύμφωνα με τις προδιαγραφές του πρωτοκόλλου του 1996. Εν τω μεταξύ "σε μια περίοδο 10 ετών", απορρίψεις, εκπομπές και απώλειες ουσιών που είναι τοξικές και υπεύθυνες να συσσωρευτούν από βιομηχανικές μονάδες πρέπει να μειωθούν στο 50%.</p> <p>Οι γενικοί όροι του πρωτοκόλλου LBS που τροποποιήθηκε το 1996 καθορίζουν την εξάλειψη ουσιών που είναι τοξικές και συσσωρευτικές. Τα μέλη θα πρέπει να υιοθετήσουν παρόμοιο εθνικό σχέδιο δράσης "μέσα σε πέντε χρόνια". Για να είναι αποτελεσματικό το χρονοδιάγραμμα, το πρωτόκολλο LBS θα πρέπει να εφαρμοστεί και αυτό χρειάζεται την επικύρωση τουλάχιστον 15 μελών. Προς το παρόν, μόνο η Τυνησία, το Μονακό, η Ιταλία και η Ισπανία έχουν επικυρώσει τις τελευταίες τροποποιήσεις στις 10 Ιουνίου, 1995.</p>

Πρωτόκολλο για Επικίνδυνα Αποβλήτα	
Πλήρης Αρχικός Τίτλος	Πρωτόκολλο για την πρόληψη της μόλυνσης στη Μεσόγειο από διασυνοριακές κινήσεις επικίνδυνων αποβλήτων και την διάθεση τους
Υιοθετήθηκε	Σμύρνη, Τουρκία, 1η Οκτωβρίου 1996
Εφαρμόστηκε	Όχι
Επικυρώσεις που χρειάζονται για να εφαρμοστεί	6 μέλη
Κατάσταση επικύρωσης	Τυνησία
Περιγραφή	<p>Ένα νέο πρωτόκολλο υιοθετήθηκε στην Σμύρνη το 1996 που καθορίζει την απαγόρευση της εισαγωγής σε μη-OECD χώρες και την εξαγωγή και μεταφορά επικίνδυνων, τοξικών και ραδιενεργών αποβλήτων από χώρες που ανήκουν στο OECD σε χώρες που δεν ανήκουν. Έτσι προστατεύει τις αναπτυσσόμενες χώρες της περιοχής από το να γίνουν σκουπιδοτόποι των αναπτυγμένων χωρών.</p> <p>Το πρωτόκολλο αυτό προωθεί τα μέλη να κινηθούν προς μεθόδους καθαρής παραγωγής και να εξαλείψουν για πάντα το πρόβλημα της παραγωγής και διάθεσης επικίνδυνων αποβλήτων. Σε αντίθεση με το ίδιο θέμα σε άλλες διεθνείς συνθήκες (όπως την Συνθήκη της Βασιλείας) το πρωτόκολλο αυτό έχει το προτέρημα της απαγόρευσης του εμπορίου ραδιενεργών αποβλήτων ανάμεσα στις αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες το οποίο προφυλάσσει τους πληθυσμούς αυτών των χωρών από τον χειρισμό τέτοιων επικίνδυνων αποβλήτων.</p>

Πρωτόκολλο Απορρίψης στη θάλασσα	
Πλήρης Αρχικός Τίτλος	Πρωτόκολλο για την πρόληψη της μόλυνσης της Μεσογείου από απόρριψη από πλοία και αεροπλάνα
Υιοθετήθηκε	Βαρκελώνη, Ισπανία, 16 Φεβρουαρίου 1976.
Εφαρμόστηκε	12 Φεβρουαρίου 1978.
Τροποποιήθηκε	Βαρκελώνη, Ισπανία, 9 10 Ιουνίου 1995.
Νέος Τίτλος	Πρωτόκολλο για την πρόληψη και εξάλειψη της μόλυνσης της Μεσογείου από απόρριψη από πλοία και αεροπλάνα ή αποτέφρωση στην θάλασσα
Επικυρώσεις που χρειάζονται για να εφαρμοστεί	3/4 των συμβαλλόμενων μελών
Κατάσταση επικύρωσης	Μονακό, Τυνησία, Ισπανία, Ιταλία
Περιγραφή	<p>Τροποποιήθηκε την ίδια εποχή με την Σύμβαση το 1995. Οι νέες τροποποιήσεις έχουν εισάξει την εξάλειψη της μόλυνσης στη θάλασσα από απορρίψεις αποβλήτων από πλοία και αεροπλάνα στα ίδια πλαίσια με την Σύμβαση Απορρίψης του Λονδίνου. Οι όροι αυτοί καλύπτουν όλες τις κατηγορίες αποβλήτων εκτός μια λίστα που χρειάζονται ειδική άδεια. Όταν δίνονται τέτοιες άδειες πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η επίδραση αυτών των ουσιών στη θαλάσσια ζωή και τη χρήση της θάλασσας. Πρέπει επίσης να υιοθετηθούν οδηγίες και κριτήρια για απόρριψη τέτοιων αποβλήτων από τα συμβαλλόμενα μέλη. Το πρωτόκολλο θα πρέπει να επικυρωθεί κάτω από αυτούς τους όρους για να είναι αποτελεσματικό.</p> <p>Η περιοχή απαγόρευσης απορρίψεων τώρα καλύπτει τον βυθό, το θαλάσσιο υπέδαφος όπως επίσης την αποτέφρωση στη θάλασσα ως μέρος της απορρίψης.</p>

Το στραβοπάτημα της τελευταίας αυτοκράτειρας

Πολύβιος Νικολάου

Σε προηγούμενη ευκαιρία⁽¹⁾ είχα επισημάνει την αξία της «νέας αγγλικής σχολής» στη νεότερη κυπριακή ιστοριογραφία⁽²⁾ ότι χάρη στους συγγραφείς της σχολής αυτής έχουμε μια αναθεώρηση στην καταγραφή και ερμηνεία των γεγονότων της 100ετίας από τα τέλη της τουρκοκρατίας μέχρι την ανεξαρτησία. Αυτά τα κείμενα αξιοποιούν ένα εκτεταμένο, μη προσιτό μέχρι πρόσφατα, υλικό από δημόσια και ιδιωτικά αρχεία κι άλλες πηγές και κλονίζουν αρκετά στερεότυπα της δικής μας και ξένης ιστορικής και πολιτικής φιλολογίας. Πριν λίγες μέρες φιλοξενήσαμε στην Κύπρο τον καθηγητή του Πανεπιστημίου του Λονδίνου κ.

Robert Holland, ο οποίος συνέγραψε το αξιόλογο από πολλές πλευρές «Britain and the Revolt in Cyprus, 1954-1959», Clarendon Press, Oxford, 1998.

Στο βιβλίο αυτό ασκείται κριτική για τις πολλές αμαρτίες της βρετανικής πολιτικής ενώ σε ό,τι αφορά στη δική μας πλευρά παραθέτει αρκετά στοιχεία για όποιον θέλει να επισημάνει τις στραβοτιμονιές των ηγετών μας. Σε μια αποτίμηση των κερδοζημιών των μερών κάνει την ενδιαφέρουσα (γιατί γίνεται από Άγγλο) παρατήρηση ότι οι συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου έφεραν τους Τούρκους πολύ πιο κοντά στη de facto διχοτόμηση παρά τους Ελληνοκυπρίους στην αυτοδιάθεση, ένας άλλος τρόπος για να πει ότι από τις

συμφωνίες κερδισμένη βγήκε τελικά η Τουρκία⁽³⁾. Η κυπριακή εξέγερση και η αδυναμία της βρετανικής πολιτικής να την προλάβει, κι όταν ξεκίνησε να την κατανοήσει και να την ελέγξει χρωμάτισε με το δικό της αίμα το τέλος της Βρετανικής Αυτοκρατορίας⁽⁴⁾. Συνέβη ό,τι και με άλλες αυτοκρατορίες όπου το ρούχο της αλαζονίας δε μπόρεσε να κρύψει την ασχήμια της αναπόφευκτης παρακμής. Από το βιβλίο βγαίνει επίσης καθαρά ότι η ελληνική πλευρά (δηλαδή ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και το υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας) γνώριζαν πολύ λίγα (πιο ακριβές θα ήταν να πούμε ότι «έκαναν μεσάνυχτα») για τις «πραγματικότητες» της βρετανικής πολιτικής που διαμόρφωναν ό,τι

φαινόταν στο προσκήνιο σαν αποφάσεις και συμπεριφορές.

Το γόητρο της Αυτοκρατορίας, οι πραγματικές στρατιωτικές ανάγκες σ' ένα πλέγμα καθαρά βρετανικών αλλά και ευρύτερα δυτικών συμφερόντων στο κορύφωμα του ψυχρού πολέμου, οι ευαισθησίες προς την Τουρκία παρά προς τους Τουρκοκύπριους, οι ισορροπίες ανάμεσα στους πολιτικούς, το στρατιωτικό και το αποικιακό κατεστημένο λειτουργούσαν καθοριστικά στη διαμόρφωση της βρετανικής πολιτικής. Μπορεί να λεχθεί ότι στην κυπριακή πολιτική του Λονδίνου επενεργούσαν πολύ περισσότεροι παράγοντες από ό,τι συνέβηκε με άλλες αποικίες. Αυτή η άγνοια ή καλύτερα η απροθυμία για γνώση δεν ήταν κάτι καινούργιο στην ελληνική διαχείριση του Κυπριακού, με τη μόνη διαφορά ότι όσοι ακολούθησαν χρεώνονται επιπρόσθετα με την απροθυμία να διδαχτούν από τα λάθη των προηγούμενων. Αντίθετα η Τουρκία, κληρονόμος η ίδια μιας καταρρευσάσας αυτοκρατορίας, ήταν σε θέση να καταλαβαίνει καλύτερα τη διπλωματία των ηγετών της Βρετανικής Αυτοκρατορίας και να οργανώνει πιο αποτελεσματικά την τακτική και τους στόχους της.

Οι καινοτομίες του βιβλίου ξεκινούν από τον τίτλο: Το ξεκίνημα της εξέγερσης στην Κύπρο ορθά χρονολογείται το 1954 (που άρχισε η προετοιμασία της ΕΟΚΑ με την άφιξη του συνταγματάρχη Γ. Γρίβα και τη σύλληψη του πλοιαρίου «Άγιος Γεώργιος» με το φορτίο των όπλων από την Ελλάδα). Ο καθορισμός του τέλους στο έτος 1959 μπορεί να γίνει χωρίς διαφωνίες. Η πρωτοτυπία του έργου δεν περιορίζεται στις χρονολογίες και τα τυπικά κι αποκαλύπτεται ότι τα παρασκήνια του κυπριακού αγώνα ήταν πολύ περισσότερα και πολύ πιο καθοριστικά από όσα ζήσαμε στο προσκήνιο. Η δραματικότητα, οι θυσίες και το αίμα του αγωνιστικού προσκηνίου στο νησί λίγο επηρέαζαν το κέντρο των αποφάσεων που παρέμεινε σ' όλη την περίοδο στη μακρινή πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας στη βόρεια Ευρώπη. Κι όταν αργότερα ανεδείχθη ο τουρκικός παράγοντας, ό,τι συνέβαινε στην Κύπρο αποφασιζόταν και σχεδιζόταν στην Αγκυρα⁽⁵⁾.

Μιλώντας για την ποιότητα της γραφής του Holland παρατηρώ ότι το έρ-

γο διακρίνεται από ένα δραματικό ξετύλιγμα που βοηθάει να βγει στην επιφάνεια η διπλωματική, πολιτική και στρατιωτική διαπλοκή ως αποτέλεσμα συμπεριφορών ανθρώπων που δεν ήταν αναγκασμένοι να ενεργήσουν με τον τρόπο που ενήργησαν αλλά μπορούσαν να κάμουν και άλλες επιλογές. Το τραγικό στη ζωή και την τέχνη που το καταγράφει πηγάζει ακριβώς από αυτή την ελευθερία να κάνουμε ανεπανόρθωτα σφάλματα. Ταυτόχρονα δε χάνει την επαφή με τη λεπτομέρεια όπου κάποτε αντανακλώνται μεγάλες συμπυκνώσεις γεγονότων, πολιτικής, νοοτροπιών και στάσεων. Τα δυο μαζί συνιστούν ένα αξιοπρόσεκτο ύφος που θα ονόμαζα δραματική ιστορική αφήγηση. Παρόλο που οι προσωπικότητες της εποχής είχαν πολύ πιο διογκωμένο και κεντρικό ρόλο από ό,τι μπορούμε να φανταστούμε σήμερα, στο ιστορικό προσκήνιο εμφανίζονται μόνο ως πόλοι δραματικής διαπλοκής. Η μόνη προσωπογραφία που έχουμε στο έργο είναι ενός αποικιακού υπαλλήλου καριέρας, του Administrative Secretary John Reddaway του οποίου οι υποβαθμισμένες προσκησιακές εμφανίσεις θα μπορούσαν να τον κρατήσουν μακριά από την προσοχή του αναγνώστη.

Η παρακολούθηση των κινήσεων των προσώπων εξελίσσεται σ' ένα οιονεί σκηνικό περιβάλλον κ' ένα πιο τολμηρό αντίκρισμα θα μπορούσε να δει αντιστοιχίες των κεφαλαίων του βιβλίου με σκηνές τραγωδίας του Σαίξπηρ ή του Σοφοκλή. Οι πρωταγωνιστές κινούνται μέσα στις σελίδες του βιβλίου σαν δραματικοί χαρακτήρες με τις επίσημες στολές και συμπεριφορές τους όπως θα τους βλέπαμε σ' ένα κλασικό ιστορικό δράμα. Τίποτε δεν αφήνεται να καταπέσει στο ευτελές, το ιδιωτικό και το προσωπικό. Όταν αποτυγχάνει η συνάντηση του υπουργού Αποικιών Lennox-Boyd με το Μακάριο το Μάρτη του 1956 στη Λευκωσία ο Βρετανός υπουργός αποχαιρετά το Μακάριο με τη φράση: «Ο Θεός σώζει τον λαόν Σας!». Όταν ο Reddaway πληροφορεί την Ελληνοκύπρια σύζυγό του ότι και οι δυο είναι στη λίστα προγραφών της ΕΟΚΑ αυτή απαντά: «'Η ταν ή επί τας!».

Μετά από μια πυκνή εξιστόρηση των προηγηθέντων (1878-1950) όπου αξιοποιούνται τα ευρήματα των

François Crouzet⁽⁶⁾, Γ. Σ. Γεωργαλίδη⁽⁷⁾, Ρ. Κατσιαούνη⁽⁸⁾ κι άλλων, περνούμε στην αρχαϊκή και κάπως naïf περίοδο της κυπριακής εξέγερσης όπου παρελαύνουν όλες οι προειδοποιήσεις για τα χειρότερα εναλλασόμενες με εφησυχασμό και άκρατη σιγουριά από όλους για το δίκιο τους και την τελική αίσια έκβαση της πολιτικής τους, ένα κλίμα που προηγείται πάσης στρατιωτικής εμπλοκής.

Ο ιστορικός πυρήνας από βρετανικής σκοπιάς μπορεί να οριοθετηθεί ανάμεσα στις 4 Οκτωβρίου 1955 που φθάνει ο νέος κυβερνήτης στρατάρχης Harding, κορυφώνεται στις 9 Μαρτίου 1956 που οδηγείται στην εξορία ο Μακάριος και στις 4 Νοεμβρίου 1957 που τερματίζεται αδόξως και του Harding η καριέρα στην Κύπρο. Όλα τα άλλα αποτελούν «τα πριν» και «τα μετά» της κεντρικής δράσης. Δε λείπει κ' ένα τελικό κεφάλαιο «προφητειών», όπου «προβλέπονται» ως από μηχανής οι τελικές καταλήξεις των προσώπων ως προέκταση του ρόλου τους στην περίοδο αυτή και που με ελάχιστες εξαιρέσεις δεν είχαν ευτυχές τέλος.

Διάφορα στοιχεία δείχνουν ότι στο πρώτο στάδιο η Βρετανική κυβέρνηση αντιμετώπισε την εξέγερση της ΕΟΚΑ σα μια επανάληψη των Οκτωβριανών του 1931 και ανάλογο ήταν το γιατροσόφι που πρόβλεψε για την αντιμετώπισή της. Είναι αξιοσημείωτο ότι στην επιλογή διαδόχου του κυβερνήτη Sir Robert Armitage δε λήφθηκαν υπόψη πολιτικοί υπολογισμοί⁽⁹⁾. Αυτή έγινε με τις προδιαγραφές της επιλογής ενός Ρωμαίου ανθύπατου από τις δοξασμένες λεγεώνες για να σταλεί στη μακρινή ταραγμένη αποικία⁽¹⁰⁾. Ακόμη δεν λήφθηκαν υπόψη οι προειδοποιήσεις του Armitage ότι «στην Κύπρο, μια κοιτίδα του πολιτισμού με χριστιανική Εκκλησία δε μπορούσε να επαναληφθεί η πολιτική που εφαρμόστηκε σε μακρινές φυλές κινδύνων και μαύρων»⁽¹¹⁾. Στο ίδιο αεροπλάνο που έφερε το Harding στην Κύπρο έφθασε αθόρυβα κ' ένας νομικός, που θα «κοπάνιζε» τα μέτρα Έκτακτης Ανάγκης. Συμπληρωματικός είχε προνοηθεί η εξάντληση όλων των προσχημάτων «καλής θέλησης» για τα μάτια της διεθνούς κοινής γνώμης. Έτσι η πρώτη δουλειά του Harding μόλις έφτασε στη Λευκωσία ήταν να συναντήσει το

Μακάριο το ίδιο κιόλας βράδυ στο Λήδρα Πάλας. Σε 3 μέρες ακολουθεί δεύτερη συνάντηση ενώ στις 11 Οκτωβρίου ο Harding κάνει την πρώτη χρήση της απ' ευθείας τηλεγραφικής γραμμής του με το πρωθυπουργικό γραφείο στο Λονδίνο για να ζητήσει εξουσιοδότηση για την κήρυξη κατάστασης Έκτακτης Ανάγκης και για εξορία Κυπρίων ιεραρχών κατά την κρίση του. Το σχέδιο του εκπομπισμού που αρχικά προοριζόταν για την πιο αδιάλλακτη ενωτική πτέρυγα του μητροπολίτη Κερύνειας Κυπριανού και τελικά περιέλαβε και το Μακάριο είχε την κακόγουστη κωδική επωνυμία «Operation Apollo». Αργότερα κι όταν τα πράγματα πήραν άσχημη τροπή άλλαξε στο άχρωμο «Operation Airborne». Οι Σευχέλλες ως τόπος εξορίας ήταν προσωπική επιλογή του πρωθυπουργού Anthony Eden.

Σε λιγότερο από μια βδομάδα είχε ολοκληρωθεί η νομική προετοιμασία κι αν δώσουμε σημασία στις ημερομηνίες⁽¹²⁾ βλέπουμε τους ταχύτατους ρυθμούς με τους οποίους εκινείτο η βρετανική πολιτική για την Κύπρο εκείνες τις μέρες. Στο σημείο αυτό τελειώνει το στάδιο αμοιβαίας όσφρησης και αναγνώρισης του εδάφους και η σκηνή του Holland δέχεται το βάρος της διαλεκτικής σύγκρουσης των δυο προσωπικοτήτων όπου πλέον γνωρίζει ο ένας τα όρια της ψυχικής ανταπόκρισης του άλλου. Τα πρόσωπα έχουν επίγνωση των φορτισμένων ιστορικά ρόλων τους. Ο ένας είναι ο προκαθήμενος μιας (πλούσιας) αυτόνομης αρχαίας ανατολικής εκκλησίας κι ο εθνάρχης ενός λαού στόν οποίο η μόνη επιτρεπόμενη από αιώνων ταυτότητα είναι η θρησκευτική. Επιπρόσθετα ο Μακάριος είχε την αποστολή να αποκαταστήσει τον ηγετικό ρόλο της Εκκλησίας που είχε διαταραχθεί από τον αντικληρικό χαρακτήρα του αποικιακού καθεστώτος και την άνοδο της Αριστεράς. Ο άλλος είναι ο απαστράπτων στρατάρχης που δε θα άφηνε μύγα να καθήσει στο σπαθί του. Που έζησε όλο το μεγαλείο μιας σύγχρονης αυτοκρατορίας, όπου οι ζηλευτές δημοκρατικές ελευθερίες στη μητρόπολη δεν ήταν ασυμβίβαστες μ' ένα οικουμενικό σύστημα αποικιακής υποταγής.

Ο Harding δε χρειάστηκε πολλές μέ-

ρες για να καταλάβει ότι εξοπλισμένος μόνο με τις οδηγίες που του έδωσαν στο Λονδίνο δε θα μπορούσε να προχωρήσει στις διαπραγματεύσεις του με το Μακάριο αν δεν ήταν σε θέση να του προσφέρει κάτι χειροπιαστό προς την κατεύθυνση της αυτοδιάθεσης. Το μήνυμα αυτό έστειλε στο Λονδίνο στις 16.10.1955. Ο στρατάρχης δεν ήταν διπλωμάτης ούτε είχε σε πολλή υπόληψη το είδος. Ως διαπραγματευτής⁽¹³⁾ εργαζόταν με τους κανόνες του «πάρε-δώσε» και ήταν ενάντια στον κώδικα τιμής του να περιμένει να πάρει χωρίς να έχει δώσει. Όταν στο τέλος του Οκτώβρη του 1955 ο Harding αναχωρούσε για κρίσιμες συνομιλίες στο Λονδίνο έστειλε τον Στέλιο Παυλιδη⁽¹⁴⁾ «to let Archbishop know that on my return [from London] I may have something to say to him... and that I hoped that he may have something to say to me».

Κάτω από τις πιεστικές απαιτήσεις του Harding στις 19.10.55 η «Επιτροπή του Υπουργικού Συμβουλίου (Cabinet Committee) για τη χάραξη της αποικιακής πολιτικής» ανέθεσε στους «ονοματοποιούς» της βρετανικής διπλωματίας να κόψουν τις «χρυσές λέξεις» που χρειαζόταν ο Harding για να πείσει το Μακάριο. Αυτό ήταν η αρχή του τέλους της πολιτικής του «Ουδέποτε» που εκδηλώθηκε τον Ιούλη του 1954 τόσο επιπόλαια αλλά τόσο χαρακτηριστικά για τον τρόπο που αντιμετώπιζαν την Κύπρο οι Βρετανοί. Ωστόσο εκείνο που κατάλαβαν οι «ονοματοποιοί» ήταν ότι τους ζήτησαν να βρουν ορολογία που θα κατάφερνε να ξεγελάσει τον αποδέκτη (Μακάριο) και ενδεχομένως τον αγγελιαφόρο (Harding). Η βρετανική διπλωματία δεν είχε καμιά πρόθεση μετακίνησης επί της ουσίας. Ένα άρθρο των «Times» του Λονδίνου στις 23.10.55 συνοψίζει τη σκληρή πραγματικότητα ακόμη και στον τίτλο «Η πόρτα [για την αυτοδιάθεση] δεν είναι κλειστή είναι όμως πραγματικά ανοικτή;»

Οι Βρετανοί πιστοί στο δόγμα της ακεραιότητας της Αυτοκρατορίας, όπου η αυτοκυβέρνηση (προς Θεού όχι αυτοδιάθεση!) των μερών είναι προνόμιο της Αυτοκράτειρας δε θεωρούσαν αναγκαίο να δίνουν λόγο σε κανένα για την πολιτική τους στο Κυπριακό. Κυριότερο επιχείρημα ήταν οι ευθύνες της Βρετανίας για την ασφάλεια της περιοχής και του

κόσμου. Όμως ποτέ δεν είχαν μια καθαρή πολιτική ασφαλείας ή καλύτερα μια πολιτική που να εξετάζει τις υπαλλακτικές επιλογές μιας τέτοιας πολιτικής σε όλες τις περιστάσεις. Διότι αν η διατήρηση της στρατηγικής παρουσίας στην περιοχή ήταν το μόνο ενδιαφέρον των Βρετανών, κανένας δεν τους εμποδίζει να το πετύχουν αφού τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία ήταν μέλη του Νάτο κι αφού η Ελλάδα προσεφέρθη ήδη να παραχωρήσει πέραν των βάσεων στην Κύπρο και βάσεις στην Ελλάδα που θα επέτρεπαν στη Βρετανία να παίζει πιο αποτελεσματικά ένα βαλκανικό ρόλο όταν θα προέκυπε η ανάγκη και που τελικά προέκυψε⁽¹⁵⁾.

Ωστόσο η υπόθεση της Κύπρου, μιας χριστιανικής ευρωπαϊκής χώρας με αρχαίο ελληνικό πολιτισμό⁽¹⁶⁾ και τόσο κοντά τις ανθρωπιστικές αξίες των λαών του Ηνωμένου Βασιλείου ήταν επόμενο να βρει υποστήριξη στη βρετανική κοινωνία, όπως είχε υποδείξει ο Βασίλης Μιχαηλίδης ήδη από τις αρχές του αιώνα. Ο Αρχιεπίσκοπος του Canterbury δρ. Fisher εκφράστηκε με βαριούς χαρακτηρισμούς για την εξορία του Μακαρίου και για την πολιτική έναντι της Κύπρου⁽¹⁷⁾.

Το βιβλίο του Holland αποκτά μεγάλο ιστορικό βάθος γιατί παράλληλα με τις φανερές και αφανείς εξελίξεις της διπλωματίας εξετάζει τα ίδια τα γεγονότα στη Κύπρο κι όπου αλλού. Οι «τρομοκρατικές» δραστηριότητες της ΕΟΚΑ χρονογραφούνται όπως και οι βιαιότητες και η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις «δυνάμεις ασφαλείας». Οι απαγχονισμοί των νέων αγωνιστών είναι ένα θλιβερό κεφάλαιο που αγγίζει τις ανθρωπιστικές χορδές του ιστορικού και σε αρκετές περιπτώσεις η διήγησή του δηλώνει διαφωνία προς την άτεγκτη και εκδικητική στάση που τήρησε το βρετανικό στρατιωτικό κατεστημένο έναντι των αντιπάλων του στην Κύπρο. Εκεί που παρίσταται ανάγκη μιας επιστροφής σε μη απαντηθέντα ιστορικά ερωτήματα ή μιας νέας «δικαστικής αναψηλάφησης» όπου το αίμα του άδικου φόνου ζητά ακόμα το όνομα του φονιά ο Holland δεν κάνει πίσω έστω κι αν οι ελπίδες της αλήθειας είναι ελάχιστες μπροστά στο αδιάρρηκτο τείχος της omerta που αποτελεί στοιχείο της κοινής κουλτούρας Ελληνοκυπρίων

και Τουρκοκυπρίων. Καταγράφοντας τις αλυσιδωτές αντιδράσεις που έχουν κάποτε τα γεγονότα και που οδηγούν εκεί που δεν το περιμένεις κάνει μια εκτενή αναφορά στη δίκη-καταδίκη-απαγχονισμό του Μιχαλάκη Καραολή που έδωσε το έναυσμα του ξεσηκωμού των μαθητών των γυμνασίων στα τέλη του Οκτώβρη του 1955. Κεντρικό σημείο της υπόθεσης Καραολή ήταν η καταδίκη του που αποτέλεσε «πολιτικοδικανική εργολαβία» του εισαγγελέα Ραούφ Ντενκτάς και των μοναδικών (τελικά) 3 Τούρκων μαρτύρων του. Αν η υπόθεση Καραολή θεωρηθεί σαν ένα pattern των κυπριακών εξελίξεων τότε μπορεί να λεχθεί πως στη διαμόρφωσή τους επενεργούσαν πολύ περισσότεροι και αντικρουόμενοι παράγοντες και συμφέροντα παρά όσα καταγράφουν αξιολογήσεις της εποχής.

Μια άλλη παρατήρηση που μπορεί να γίνει είναι ότι σε κρίσιμες στιγμές υπήρχε μια αναντιστοιχία μεταξύ της δράσης της ΕΟΚΑ και των πολιτικών ενεργειών, που εξηγείται εν μέρει από τις εγγενείς δυσκολίες συντονισμού ενός πολιτικοστρατιωτικού μετώπου. Όμως οι διαφωνίες και διαφορετικές αντικρίσεις ήταν υπαρκτές ενώ κάποτε επικρατούσαν στους αγωνιστικούς κύκλους φανατισμοί που δεν είχαν σχέση με την κυρίως πορεία του αγώνα, όπως οι αρνητικές εξάρσεις του χειρισμού των αριστερών από τον αντικομμουνιστή αρχηγό και τους πιο φανατικούς εκ των τομεαρχών. Γενικά μιλώντας παραμένει γεγονός ότι σε αρκετές περιπτώσεις που αναμενόταν από τις πλευρές να επιδείξουν μέγιστη αυτοσυγκράτηση για τη διευκόλυνση των πολιτικών και διπλωματικών προσπαθειών αφηνόταν να δουλεύει ανεξέλεγκτη η λογική της βιαιότητας.

Στο βιβλίο υπάρχει ένα ολόκληρο σώμα πληροφοριών κι αναλύσεων που καταδεικνύουν ότι οι διακοινοτικές συγκρούσεις στην Κύπρο ξεκίνησαν με οργανωμένες απρόκλητες επιθέσεις Τουρκοκυπρίων που κατευθύνονταν από την Τουρκία κι ότι ευθύνη για την κατάσταση αυτή φέρει και το βρετανικό αποικιακό καθεστώς που έδειξε (τουλάχιστον) ανοχή. Ανοχή έδειξαν οι Βρετανοί επίσημοι κι όταν ακόμη είχαν από πρώτο χέρι παραδοχές κι άλλα στοιχεία ότι στην Κύπρο εφαρμόζονταν σχέδιο του

τουρκικού επιτελείου με στόχο το βίαιο διαχωρισμό των αστικών πληθυσμών και τη διχοτόμηση σε βαθμό που συνιστούσε σοβαρή ανάμιξη στα εσωτερικά συμμαχού χώρας. Ενώ δηλαδή η βρετανική κυβέρνηση ξόδεψε πολλή ενέργεια για να βρει στοιχεία για την ανάμιξη της Ελλάδας στην εξέγερση της ΕΟΚΑ όταν είχε στοιχεία για την ανάμιξη της Τουρκίας δεν έκανε τίποτε.

Μέσα από το βιβλίο βγαίνει ο καθοριστικός ρόλος του Reddaway, Αρχιγραμματέα⁽¹⁸⁾ και ex officio πολιτικού συμβούλου του εκάστοτε Κυβερνήτη. Ο Reddaway φαίνεται ότι διακατεχόταν από ένα μεγαλοϊδεατικό μυστικισμό για την αποστολή της Βρετανίας (και τον αδιάρρηκτα δεμένο μαζί της δικό του ρόλο) στην Κύπρο. Ο αυτοδραματοποιημένος ρόλος του στις κυπριακές εξελίξεις φαίνεται κι από τον τίτλο του βιβλίου που εξέδωσε με τη σεφερική χροιά του⁽¹⁹⁾. Ο Reddaway ήταν ένας μοιραίος άνθρωπος για την Κύπρο, με δραστήρια παρασκηνακή παρουσία σε κρίσιμες στιγμές και ίσως ο βίος και η πολιτεία του να προσφέρονται για μια πιπεράτη μονογραφία, όπως αυτή που έγραψε ο κ. Γιώργος Σ. Γεωργαλλίδης για τον Sir Ronald Storrs. Ο Reddaway ως ένα βαθμό αποτελεί μια συντομευμένη επανέκδοση του πρωταγωνιστή των Οκτωβριανών του 1931. Πάντως οι εξελίξεις στην Κύπρο τερμάτισαν τις φιλοδοξίες και των δυο στο βρετανικό αποικιακό κατεστημένο. Έφτασε στην Κύπρο το 1938 για να ανακαλύψει σ' αυτή τον ιδανικό τόπο για να ζήσει. Έμαθε ελληνικά, παντρεύτηκε Ελληνοκυπρία (στην εκκλησία της Φανερωμένης) και τελικά εγκαταστάθηκε στην Κύπρο· αγάπησε το θυμάρι μας, τα γίδια και τους ανθούς των πορτοκαλιών, πρόσεξε τις χαρακτηριστικές κυπριακές οσμές, άφησε το μουστάκι του να πάρει κυπριακές διαστάσεις και γενικά πρόβαλλε ένα κυπριακό παρά βρετανικό outlook, όμως εδώ εκπνέει η οποιαδήποτε φιλοκυπριακή του διάθεση. Μεταξύ εκείνων που τον γνώρισαν και δεν αποκόμισαν τις καλύτερες εντυπώσεις για τον άνθρωπο και το πολιτικό του κριτήριο ήταν ο καλά πληροφορημένος και αντικειμενικός στις κρίσεις του Αμερικανός πρόξενος στη Λευκωσία Courtney. Καθ' υπερβολήν αντιπάθησε το Reddaway ο Holland και όντως τον ανάδειξε ως το αντιπαθέστερο πρόσωπο της συγ-

γραφής του. Αντιπροσωπεύει ένα «ελάσσονα Ιάγο» που δε σταματά να παροτρύνει τους «Οθέλλους» που του έστελλε η σύγχρονη «Γαληνοτάτη» να πνίξουν την «άπιστη» Δεισδαιμόνα-Κύπρο.

Στο μνημόνιο με το οποίο ο Reddaway υποδέχτηκε το νεο κυβερνήτη Hugh Foot⁽²⁰⁾ στις 12.12.57 φοράει την πιο απαισιόδοξη του διάθεση και τον προειδοποιεί για τη «ματαιότητα» οποιασδήποτε προσπάθειας συνδιαλλαγής με τους Ελληνοκυπρίους. Ο μακιαβελικός ρόλος του φαίνεται ακόμη πιο καθαρά σ' ένα μνημόνιο (6.5.58) όταν η διακοινοτική διαμάχη έμοιαζε πυρκαγιά που μαινόταν εκτός ελέγχου κι όταν ο Foot προσπαθούσε να πετύχει τους απαραίτητους συμβιβασμούς στο πλαίσιο ενός «Συνεταιρισμού» (Partnership) προκειμένου να αποφευχθεί η ολοκληρωτική καταστροφή. Στο μνημόνιο του ο Reddaway επιδιώκει ακριβώς το αντίθετο. Προειδοποιεί ότι πρέπει να εγκαταλειφθεί κάθε ελπίδα μιας συμφωνίας μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων στην Κύπρο και προτείνει να πάρουν οι Βρετανοί το μέρος της μιας ή της άλλης πλευράς πάνω στη βάση της επιλογής μεταξύ δυο κακών! Πρέπει να λεχθεί ωστόσο ότι οι απόψεις του Reddaway δεν ήταν τόσο προσωπικές όσο μπορεί να νομίσει ο σημερινός αναγνώστης αλλά ήταν στο κλίμα της νέας άτεγκτης κυπριακής πολιτικής που εγκαινίασε ο διάδοχος του Eden στην πρωθυπουργία Harold Macmillan. Για την επιβολή του «σχεδίου [λύσης του Κυπριακού] Macmillan» εφαρμόστηκε μια τέτοια γραμμή εντατικής προπαγάνδας που έκαμε πολλούς Ελληνοκυπρίους να το βλέπουν σαν εφιάλη, με την μεταφορική και την πραγματική σημασία της λέξης. Ποια θα ήταν η κατάληξη αν δε μεσολαβούσε η ψυχροπολεμική ένταση στην Ευρώπη που επέτρεψε την προσέγγιση Τουρκίας-Ελλάδας και που οδήγησε στη λύση του κυπριακού⁽²¹⁾ κανείς δε μπορεί να προβλέψει.

Μερικές μικρές πληροφορίες έχουν κάποτε πολλαπλάσιο ιστορικό βάρος. Από ένα πρακτικό του Foreign Office (24.2.1959) μαθαίνουμε ότι παρά τις εντυπώσεις περί δισταγμών και υπαναχωρήσεων του Μακαρίου για την αποδοχή της τελικής συμφωνίας, εκείνοι που ήθελαν να διατηρούν τον τελευταίο λόγο ακόμη και στην περί-

πτωση που οι Βρετανοί διπλωμάτες θα συμφωνούσαν ήταν το βρετανικό υπουργείο Άμυνας: «...[they] were insisting that they could not be altogether sure that they would accept whatever conclusions were finally come to»!

Οι Εγγλέζοι στρατοκράτες στην Κύπρο ακόμα κι όταν είχε βρεθεί λύση και υπήρχε ένα κλίμα συνδιαλλαγής και λήθης του κακού παρελθόντος σε καμιά περίπτωση δεν ήταν πρόθυμοι να συγχωρήσουν το Γρίβα για τη ζημιά που προκάλεσε στο συλλογικό εγωισμό τους. Έτσι όταν προέκυψε η αδήριτη ανάγκη να παρίσταται κατά την αναχώρησή του στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας ένας Βρετανός στρατιωτικός έστειλαν για το σκοπό αυτό ένα πανύψηλο αντισυνταγματάρχη τον "Bill" Gore-Langton (ύψος 1.92μ.) που του έλειπε το δεξί χέρι και που έμεινε στην ιστορία για τον άχαρο ρόλο του σ' αυτό το κουτσομπολιό περιστατικό. Μια σκηνοθεσία που επιδίωξε «να μειώσει» το μικρόσωμο Γρίβα ενώ εξασφάλιζε ότι δε θα βρισκόταν στο αεροδρόμιο Λευκωσία κανένα βρετανικό χέρι να αποδώσει το νενομισμένο στρατιωτικό χαιρετισμό!

Αν υπάρχει ένας βαθύτερος συμβολισμός σ' αυτό το περιστατικό είναι ότι η Βρετανική Αυτοκρατορία ακόμη και χωρίς την παλιά «μεγαλοσωματική της ακεραιότητα» ή ίσως ακριβώς για το λόγο αυτό ακόμη και την ύστατη ώρα δε μπόρεσε να κάμει μια χειρονομία σεβασμού προς ένα μικρό αλλά ιστορικό λαό της Ευρώπης που πλήρωσε ακριβά τα συναπαντήματά του με το βρετανικό ιμπεριαλισμό.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- (1) «Εξ υπαρχής», Σεπτ. 1999.
- (2) «Νέα αγγλική σχολή» σε αντιδιαστολή με τους ιστορικούς-απολογητές της αποικιοκρατίας (George Hill κά.). Ωστόσο δεν έλειψαν Βρετανοί ιστορικοί με ευρύτερο έργο όπως ο Arnold J. Toynbee που παρόλον ότι δεν έγραψαν ειδικά κυπριακή ιστορία, άσκησαν κριτική στη βρετανική πολιτική για την Κύπρο και προσπάθησαν να την επηρεάσουν θετικά (Βλ. Γ. Σ. Γεωργαλλίδη, «Ο ιστορικός Arnold J. Toynbee και η Κύπρος», στο «Διαλέξεις, Ομιλίες, Εκδηλώσεις», τόμ. 1, Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', Λευκωσία 1994).
- (3) Μπορεί να προστεθεί ότι ο χρόνος έχει μεγιστοποιήσει και τα κέρδη της Βρετανίας. Οι κυρίαρχες και μεγαλούτσικες στρατιωτικές βάσεις κά. διευκολύνει

που απόκτησε στην Κύπρο με τις συμφωνίες του 1960, ενώ αρχικά μπορούσαν να θεωρηθούν επισημολογημένα, στην πορεία του χρόνου δείχνουν τη μεγάλη αξία τους σαν το «παλιό κρασί». Μόνο μια ριζική βελτίωση στις σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στους Βρετανούς.

- (4) «Αιματηρή» έξοδο από τη Βρετανική Αυτοκρατορία είχαμε στις περιπτώσεις της Παλαιστίνης, της Ινδίας, της Μαλαισίας και της Κένυας.
- (5) Εξακολουθεί να λείπει μια ικανοποιητική αξιοποίηση των ελληνικών αρχείων κά. πηγών. Επίσης ελάχιστα είναι γνωστά από τα τουρκικά αρχεία.
- (6) «Le Conflit de Chypre, 1946-1959», 2 vols. Brussels, 1973.
- (7) G. S. Georgallides, «A Political and Administrative History of Cyprus, 1918-1926», Nicosia 1979 και «Cyprus and the Governorship of Sir Ronald Storrs: The Causes of the 1931 Crisis», Nicosia 1985 κά. δημοσιεύματα.
- (8) Rolandos Katsiaounis, «Labour, Society and Politics in Cyprus during the Second Half of the Nineteenth Century», Nicosia 1996.
- (9) Προτού γίνει σκέψη για την αποστολή του Harding στην Κύπρο αυτός είχε απορριφθεί σα νέος Υπάτος Αρμοστής της Μαλαισίας κατά τη διάρκεια του κομμουνιστικού κινήματος λόγω έλλειψης πολιτικότητας εκ μέρους του.
- (10) Το θέμα προσφέρεται για μια κυπριακή παραλλαγή της κωμικής σειράς «Αστεριξ».
- (11) Εννοεί κυρίως τους Μαλαισίους και τους Κενυάτες. (Ο Armitage προς τον υπουργό Αποικιών Lennox-Boyd, 23.8.1955).
- (12) Ο πρώτος ιστορικός που επεσήμανε τη σημασία των ημερομηνιών στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τη βρετανική πολιτική είναι ο A. J. P. Taylor στη μελέτη του για τη βρετανική στάση στις άδοξες συνομιλίες με τη Σοβιετική Ένωση για τη σύναψη συμφώνου στρατιωτικής συνεργασίας εναντίον του Χίτλερ στις παραμονές του Β' Παγκόσμιου Πολέμου.
- (13) Φαίνεται ότι εκείνο που βάρυνε στο διαπραγματευτικό του κύρος ήταν η συναίσθηση της στραταρχικής του ιδιότητας (που είχε ουσιαστικό περιεχόμενο) καθότι ήταν ex Chief of the Imperial General Staff.
- (14) Σημαίνων δικηγόρος, πρώην Γενικός Εισαγγελέας και μέλος του Εκτελεστικού Συμβουλίου [παρά τω Κυβερνήτη]. Στα απόρρητη αλληλογραφία μεταξύ Κύπρου-Λονδίνου γίνεται συχνή αναφορά σ' αυτόν κάτω από την ανωνυμία «Third Man», (Τρίτος Άνθρωπος) για το ρόλο του ως μυστικός μεσάζων στις διαπραγματεύσεις Harding-Μακαρίου.
- (15) Μια λογική εξήγηση είναι ότι Βρετανοί έβλεπαν ότι μια διαφοροποίηση της διακυβέρνησης που θα τους αποξένωνε από την κυριαρχία της Κύπρου θα έθετε σε κίνδυνο τις στρατιωτικές βάσεις τους ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη το ποσοστό της κομμουνι-

στικής αριστεράς στο νησί και μιας (προβλεπτικής) αλλαγής του πολιτικού σκηνικού στην Ελλάδα του τέλους της δεκαετίας του '50. Αν γίνονταν τέτοιοι υπολογισμοί και προβλέψεις δε φαίνεται σε κανένα έγγραφο από όσα έχουν δημοσιευτεί. Για να είμαστε δίκαιοι και μιλώντας εκ των υστέρων πρέπει να παραδεκτούμε ωστόσο ότι τέτοιες επιφυλάξεις δε θα ήταν εκτός λογικής αν σκεφτούμε ότι οι βρετανικές βάσεις στο νησί επιβίωσαν με σχέσεις ικανοποιητικής «καλής γειτονίας» με τους άλλους νόμιμους και παράνομους φορείς της κυριαρχίας στο νησί για το λόγο ότι οι «γείτονες» δεν είχαν ποτέ την πολυτέλεια «να μην είναι καλοί». Πόσο έχουν αλλάξει τα πράγματα τις τελευταίες δεκαετίες φαίνεται και από το ότι οι Ελληνοκύπριοι θεωρούν σαν πηγή μιας νέας τραγωδίας το ενδεχόμενο αποχώρησης των Βρετανών από τις βάσεις τους στην Κύπρο προτού βρεθεί λύση του Κυπριακού.

- (16) Βλ. πιο πάνω σημ. 2, Γ. Σ. Γεωργαλλίδη, «Ο ιστορικός Arnold J. Toynbee και η Κύπρος».
- (17) Παρόμοια στάση είχε τηρήσει κι ο προκατόχος του Αρχιεπίσκοπος Cosmo Lang στην κρίση των Οκτωβριανών του 1931 και τις εξορίες ιεραρχών που ακολούθησαν. Για την εμπλοκή του Cosmo Lang στη σύγκρουση του Κυβερνήτη Storrs με την Εκκλησία της Κύπρου γράφει εκτενώς ο Γ. Σ. Γεωργαλλίδης, «Church and State in Cyprus, October 1931 to November 1932: "A systematic humiliation of the Autocephalous Church of Cyprus"», Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, XIX, Λευκωσία 1992.
- (18) Το γραφείο του, γνωστό σαν «Αρχιγραμματεία», από ό,τι γνωρίζω αποτελεί το μόνο τοπωνυμικό κατάλοιπο της βρετανικής αποικιοκρατίας στην Κύπρο. Σήμερα γίνεται πολλή συζήτηση αν θα πρέπει να διατηρηθεί ή να κατεδαφιστεί.
- (19) «Burdened with Cyprus», Λονδίνο, 1986. Πέθανε το 1991.
- (20) Ο Hugh Foot ήταν «παλιά караβάνα» της αποικιακής διακυβέρνησης στην Κύπρο, όπου υπηρέτησε (στην Αρχιγραμματεία) κατά τη διάρκεια του τελευταίου Πολέμου. Δεν ήταν ο άνθρωπος που θα μπορούσε να παρασύρει εύκολα ο Reddaway. Το φιλοτουρκικό «tilt» του βρετανικού στρατού και της αστυνομίας κατά τη διάρκεια των διακοινοτικών ταραχών δεν ξεκινούσε από τον Foot. Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο τότε η τουρκική κυβέρνηση δε θα εκδηλωνόταν τόσο προσβλητικά προς το πρόσωπό του.
- (21) Η κρίση του Βερολίνου στις αρχές Δεκεμβρίου 1958 που έφερε τις υπερδυνάμεις αντιμέτωπες προκάλεσε μεγάλες ανησυχίες στην Τουρκία που διατηρούσε το μακρύτερο σύνορο έναντι της Σοβιετικής Ένωσης σε σύγκριση με τις άλλες χώρες του NATO. Μέσα στο κλίμα αυτό η συνδιαλλαγή με την Ελλάδα (και η απόκτηση στρατιωτικού εφεδρικού στην Κύπρο) κατέστη επείγουσα προτεραιότητα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής.

Η εξέλιξη της Συνεργασίας

Συγγραφέας: Robert Axelrod

Μετάφραση: Στάθης Στασίνο

Επιμέλεια μετάφρασης: Αλεξάνδρα Παπαθανασοπούλου

Εκδόσεις: Καστανιώτης 1998 - Αθήνα, σελ. 252

Ο τίτλος του βιβλίου «Η εξέλιξη της Συνεργασίας» (The evolution of cooperation στην αμερικάνικη έκδοση του 1984) παραπέμπει, μ' ένα λογοπαίγνιο, στο διάσημο βιβλίο του Δαρβίνου «Η εξέλιξη των Ειδών» (The evolution of species). Και παρόλο που ο συγγραφέας υπογραμμίζει επανειλημμένα, πως η προσέγγιση του είναι περισσότερο στρατηγική παρά γενετική, αφιερώνει ένα ολόκληρο κεφάλαιο, γραμμένο από κοινού με τον Άγγλο εξελικτικό βιολόγο και Δαρβινιστή William Hamilton, με τίτλο «Η συνεργασία, στα βιολογικά συστήματα», στο οποίο δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε παραδείγματα αλτρουισμού μεταξύ ζώων. Πέρα όμως απ' αυτά, πρόκειται για ένα συναρπαστικό αμάλγαμα πολιτικής επιστήμης, (ο συγγραφέας εξάλλου είναι Αμερικανός καθηγητής - πολιτειολόγος) κοινωνικής ψυχολογίας και θεωρίας των παιγνίων. Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά το τελευταίο, χρησιμοποιώντας το κλασικό πα «Δίλημμα του Φυλακισμένου» (σχ. 1) προσαρμοσμένο σε προγράμματα

ηλεκτρονικών υπολογιστών, ο συγγραφέας διοργάνωσε δύο διαγωνισμούς, τα αποτελέσματα των οποίων μας παρουσιάζει, συνθέτοντας στην βάση τους όλα τα συμπεράσματα και τις συμβουλές του.

Και πρώτα - πρώτα τι είναι αυτό το περίφημο «Δίλημμα του Φυλακισμένου»; Ας υποθέσουμε λοιπόν, ότι δύο άτομα (ή κράτη ή ακόμα και μικροοργανισμοί) αλληλοεπιδρούν, καλούνται δηλ. να χειριστούν από κοινού κάποιο θέμα, έχοντας ο καθένας ξεχωριστά το δικαίωμα να επιλέξει μεταξύ «συνεργασίας» και «προδοσίας» δίχως να γνωρίζει τι θα πράξει ο άλλος, εξ' ου και το «φυλακισμένο».

Αν και οι δύο «συνεργαστούν», κερδίζουν από τρεις πόντους, το οποίο δυνατόν να αντιστοιχεί σε κάποια χρήματα ή ηθική αμοιβή. Αν και οι δύο «προδώσουν», η αμοιβή τους πέφτει στον ένα πόντο, με βάση την ίδια κλίμακα.

Τί γίνεται όμως αν ο ένας «προδώσει» ενώ ο άλλος συνεργάζεται; Στην περίπτωση αυτή, έχουμε ανατροπή των ισορροπιών: Πέντε πόντους για τον «προδότη» και μηδέν για το «κορόιδο!».

Σύμφωνα με αυτό το σενάριο, η λογικότερη επιλογή για τον καθένα ξεχωριστά και σε μία και μόνη παρτίδα είναι η προδοσία, ανεξάρτητα από την επιλογή του άλλου, σπτηριγμένη στην απλή υπόθεση πως αν ο άλλος «συνεργάζεται» και κάνουμε το ίδιο, θα πάρουμε λιγότερους βαθμούς παρά αν τον «προδώσουμε» (τρεις αντί πέντε), ενώ αν προδώσει και κάνουμε το ίδιο, θα πάρουμε περισσότερους παρά αν συνεργαστούμε (ένα αντί μηδέν). Το δίλημμα λοιπόν δεν βρίσκεται στο συνεργασία - προδοσία, αλλά στο ότι τα οφέλη από την ταυτόχρονη επιλογή συνεργασίας είναι πολύ περισσότερα και για τους δύο, από εκείνα της προδοσίας.

Μ' άλλα λόγια η ατομική - εγωιστική λογική αντιπαραβάλλεται στην λογική της συνεργασίας, η οποία σε μακροχρόνια βάση, μπορεί να 'ναι πολύ συμφέρουσα.

Έτσι βρισκόμαστε ήδη στην καρδιά του ζητήματος. Η επιλογή την οποία κάποιος μπορεί να κάνει όταν προβλέπει ότι θα ξανασυναντηθεί με αυτόν που βρίσκεται απέναντι του μπορεί, νάναι εντελώς διαφορετική απ' αυτή που θα 'κανε αν ήξερε πως δεν θα τον ξαναδεί μπροστά του. Μια επιχείρηση λ.χ. η οποία χρεοκοπεί ή φαίνεται να χρεοκοπεί, δυσκολεύεται να πάρει παραγγελίες, να προμηθευτεί πρώτες ύλες αλλά και να εισπράξει όσα τις οφείλουν, απλούστατα διότι ο κύκλος αλληλοεπίδρασης της με πελάτες και προμηθευτές πάει να κλείσει και έτσι όλοι αυτοί ανεξάρτητα από τις προηγούμενες σχέσεις τους, προσπαθούν να αποσπάσουν όσα περισσότερα μπορούν ή να ζημιώσουν όσο το δυνατό λιγότερα από αυτή την εξέλιξη.

Σχ. 1: Το Δίλημμα του Φυλακισμένου

		2ος παίκτης	
		Συνεργασία	Προδοσία
1ος παίκτης	Συνεργασία	Από 3 πόντους κέρδος αμοιβαίας συνεργασίας	0 πόντοι ο 1ος 5 » ο 2ος
	Προδοσία	5 πόντοι ο 1ος 0 » ο 2ος	Από 1 πόντο τιμωρία αμοιβαίας προδοσίας

βιβλιοπαρουσίαση: η εξέλιξη της συνεργασίας

Η προϋπόθεση αυτή βέβαια, της προοπτικής δηλ. μελλοντικής επαναλαμβανόμενης αλληλοεπίδρασης, είναι απαραίτητη για την επίτευξη συνεργασίας, όχι όμως και αρκετή, αφού ποτέ δεν ξέρουμε τι θα κάνει ο απέναντι μας, παρά υπολογίζουμε σύμφωνα με τις προηγούμενες εμπειρίες.

Ο Axelrod στην προσπάθειά του να δει το ζήτημα καθαρά από στρατηγική άποψη, ζήτησε από διάφορους ειδικούς στον κλάδο τους, Μαθηματικούς, Ψυχολόγους, Πολιτικούς Επιστήμονες, Οικονομολόγους, Βιολόγους, Φυσικούς, Κοινωνιολόγους και Επιστήμονες Υπολογιστών, να δημιουργήσει ο καθένας ένα ή περισσότερα προγράμματα υπολογιστή, τα οποία με βάση το σύστημα αμοιβών που περιγράψαμε πιο πάνω, θα λάμβαναν μέρος σ' ένα διαγωνισμό, όπου όλοι θα αντιμετώπιζαν όλους και τον εαυτό τους. Το πείραμα αυτό που έγινε δύο φορές - την πρώτη με δεκατέσσερις και τη δεύτερη με εξήντα δύο συμμετοχές - ανδείξει ως νικητή και τις δύο φορές, ένα απλούστατο προγραμματάκι, το απλούστερο του διαγωνισμού, το λεγόμενο «Μια σου και μια μου» ή MKM. Αυτό το πέτυχε, απέναντι σε πολύπλοκα προγράμματα ανάλυσης των προηγούμενων αποφάσεων του αντιπάλου, επιλέγοντας συνεργασία την πρώτη φορά και στη συνέχεια ότι έκανε ο άλλος στην προηγούμενη κίνηση. Κι' ενώ κανέναν δεν νίκησε ατομικά, τερμάτισε πρώτο σε μέσο όρο βαθμών, εκπλησσοντας με την δυναμικότητα του! Το μυστικό της επιτυχίας του σύμφωνα με τον Axelrod έγκειται στο ότι συγκεντρώνει όλες τις αρετές ενός καλού παίκτη: Ευγένεια - ποτέ δεν «προδίδει» πρώτο, εκδικητικότητα - άμεση τιμωρία της προδοτικής συμπεριφοράς, επείκεια - τάση συνεργασίας και όχι αντεκδίκησης στις κινήσεις συνεργασίας, που ακολουθούν μια «προδοσία» του αντιπάλου και διαφάνεια - πάντοτε ο υποψήφιος συνεργάτης αντιλαμβάνεται μετά από ένα αριθμό κινήσεων τη στρατηγική MKM και έτσι επιλέγει κατά κανόνα, συνεργασία, προς όφελος και των δύο.

Όλα αυτά βέβαια, μπορεί ν' ακούγονται θεωρητικά ή και ακαταλαβίστικα. Στο 4ο κεφάλαιο όμως «Το σύστημα «Ζήσε κι' άσε τους άλλους να ζήσουν» στα χαρακώματα του 1ου παγκόσμιου πολέμου», όλες οι απορίες και οι αμφιβολίες διαλύονται.

Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφεται η εκπληκτική πραγματική ιστορία που διαδραματίστηκε στα χαρακώματα του δυτικού μετώπου κατά τον 1ο Π.Π. μεταξύ αντιπάλων (στρατιωτών και

χαμηλόβαθμων αξιωματικών), οι οποίοι μπροστά στο φάσμα του αφανισμού, επέλεξαν τη «συνεργασία» με τον εχθρό, παρακάμπτοντας τις διαταγές των πολεμοδάρων επιτελείων τους, που τους ήθελαν «να σκοτώνουν για να μη σκοτωθούν». Αντιμετώπισαν δηλ. «Το δίλημμα του φυλακισμένου» στην πιο φονική εκδοχή του, όταν η επιλογή συνεργασίας - προδοσία, σημαίνει ζωή - θάνατος. Αδιάφευστες μαρτυρίες και από τις δύο πλευρές (Γερμανοί και Αγγλο - Γάλλοι) τα ημερολόγια, τα γράμματα και τα απομνημονεύματα ανθρώπων που έλαβαν μέρος στον πόλεμο αυτό.

Το σχετικό υλικό έχει συγκεντρωθεί και εκδοθεί από ένα Άγγλο κοινωνιολόγο τον Tony Ashworth, υπολογίζοντας μάλιστα πως κατά τη διάρκεια του 1/3 του πολέμου οι Άγγλοι εφαρμόζαν αυτό το σύστημα. Συγκεκριμένα, από τις πρώτες μέρες του πολέμου, όταν οι διάφορες μονάδες σταθεροποιήθηκαν στις θέσεις τους, αντιμετώπιζαν με τις αντίστοιχες εχθρικές, φάνηκε πως το κακό δεν θα τελείωνε σύντομα. Και οι δύο πλευρές ήταν σχεδόν ισοδύναμες και μπορούσαν να προκαλούν, σχετικά εύκολα, μεγάλες απώλειες στους αντιπάλους, ρίχνοντας π.χ. βόμβες μέσα στα χαρακώματα τους ή πυροβολώντας τον καθένα που βρίσκονταν στο οπτικό τους πεδίο. Αντί αυτού, κάποια πλευρά κάποια στιγμή, πιθανόν την ώρα του φαγητού ή όταν υπήρχε κακοκαιρία, έδωσε δείγματα καλής θέλησης, με κάποιους στρατιώτες να πυροβολούν στον αέρα ή ρίχνοντας βόμβες σ' ένα μόνο σημείο, μακριά από τις εχθρικές θέσεις. Αυτό ήταν αρκετό για να δημιουργήσει τις συνθήκες εκδίωξης μιας ανάλογης πρακτικής από τους αντιπάλους, φτάνοντας εν τέλει σ' ένα πολύπλοκο σύστημα κανόνων και ισορροπιών, που μείωναν το ρίσκο εκτεταμένων φονικών μαχών. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια ενός στρατιώτη, το καλοκαίρι του 1915: «Ήταν παιγνίδι για μας να βομβαρδίσουμε τον δρόμο πίσω από τα εχθρικά χαρακώματα την ώρα που γέμιζε με κάρα που κουβαλούσαν τρόφιμα και νερό και να κάνουμε έτσι το χειρότερο μακελειό ... κι' όμως όλα ήταν σχετικά ήρεμα. Διότι, εδώ που τα λέμε, αν προσπαθήσεις να εμποδίσεις τον αντίπαλο σου να γεμίσει την καρβάνια του, το αντιδοτο που έχει στη διάθεση του είναι απλό: Θα σ' εμποδίσει κι' εκείνος να γεμίσεις τη δική σου» (σελ. 95).

Την ίδια ώρα, τα επιτελεία οργανωμένα, έστειλαν απανταχούσες, τιμωρώντας ολόκληρα τάγματα. Ή ακόμα πιο πρακτικά, τα μετακινούσαν σ' άλλο σημείο

του μετώπου και τα αντικαθιστούσαν με άλλα. Οι μονάδες όμως έβρισκαν τρόπους να παρουσιάζουν «έργο» όπως π.χ. το εχθρικό συρματόπλεγμα που στέλνονταν στο επιτελείο για ν' αποδείξει ότι τα περίπολα βγαίνουν στην ουδέτερη ζώνη, ήταν κομμάτι μιας μεγαλύτερης ποσότητας που μαζεύτηκε προηγουμένως. Συγχρόνως κατά τη διάρκεια της αντικατάστασης έπαιρναν οι νέοι από τους παλιούς, πληροφορίες σχετικά με τις ώρες, τα συνθήματα και γενικά την συμπεριφορά εκατέρωθεν, συντηρώντας τις άτυπες αυτές εκχειρίσεις.

Δυστυχώς το «ζήσε κι' άσε τους άλλους να ζήσουν», ενώ άντεξε και ευδοκίμησε κάτω από πολύ αντίξοες συνθήκες, κατέρρευσε, όταν τα επιτελεία καθιέρωσαν μια νέα επαναληπτική επιθετική στρατηγική, την οποία μπορούσαν να ελέγχουν απόλυτα: Την αιφνιδιαστική επιδρομή δέκα μέχρι διακόσιων ανδρών στα εχθρικά χαρακώματα, με εντολή να σκοτώσουν ή να αιχμαλωτίσουν τους αντιπάλους. Η επιτυχία σήμαινε αιχμαλώτους. Η αποτυχία απώλειες. Έτσι, δεν υπήρχε αποτελεσματικός τρόπος παραπλάνησης του επιτελείου.

Η ειρωνεία, όπως ο συγγραφέας σημειώνει, είναι πως, οι Βρετανοί πήραν την απόφαση αυτή για καθαρά πολιτικούς λόγους, για να δείξουν δηλ. στους Γάλλους πως κάνουν ότι μπορούν για τη νίκη, καταστρέφοντας ουσιαστικά δίχως να το συνειδητοποιήσουν, όλα όσα έχτισαν οι στρατιώτες και προσπαθούσαν να καταστειλουν χωρίς επιτυχία.

Το παράδειγμα, βέβαια, του πολέμου των χαρακωμάτων, είναι αρκετά ακραίο στην τραγικότητα του. Υπάρχουν στην πραγματικότητα άπειρα άλλα παραδείγματα στην καθημερινή ζωή, τόσο στο ανθρώπινο, όσο και στο ζωικό βασίλειο (βλ. κεφ. 5, σελ. 104) όπου η συνεργασία αναδεικνύεται ως η κυρίαρχη στάση, κόντρα στους ανέμους του εγωισμού. Το 5ο κεφάλαιο είναι στηριγμένο στη μονογραφία που έγραψαν οι Hamilton και Axelrod το 1981 και το οποίο αποδεικνύει ότι ο αλτρουϊσμός και η συνεργασία στα ζώα και τους μικροοργανισμούς, μπορεί να αποτελέσει «εξελικτικά σταθερή στρατηγική», μπορεί δηλ. να οδηγεί στην διάδοση εκείνων των ατομικών χαρακτηριστικών που κάνουν τα είδη να βελτιώνονται και να επικρατούν.

Το δεδομένο όμως αυτό, ότι δηλ. μη νοήμονα όντα συνεργάζονται κάτω από κάποιες συνθήκες, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η διορατικότητα δεν είναι αναγκαία για να επιτευχθεί η συνεργασία. Αυτό το τελευταίο, σε συνδυασμό με τα

αποτελέσματα των δύο τουρνουά, αναλυμένα υπό το φως της επιτυχίας του MKM έδωσαν το έναυσμα κωδικοποίησης συμβολών για πιο αποτελεσματικές επιλογές, καθώς και τρόπους προώθησης της συνεργασίας. Όσον αφορά το πρώτο οι συμβουλές πήραν τη μορφή τεσσάρων υποδείξεων:

1. Μην φθονείτε.
2. Μην προδίδετε ποτέ πρώτοι.
3. Ανταποδώστε τόσο τη συνεργασία, όσο και την προδοσία.
4. Μην το παρακάνετε σε εξυπνάδα (πολυπλοκότητα στρατηγικών), ενώ στο δεύτερο οι υποδείξεις έγιναν πέντε:
 1. Μεγεθύνετε τη σκιά του μέλλοντος (καταστήστε δηλ. σαφές στον αντίπαλο σας, ότι αν σας προδώσει, στο μέλλον δυνατό να το πληρώσει).
 2. Αλλάξτε τις αμοιβές (κάνοντας το μακροπρόθεσμο κίνητρο της αμοιβαίας συνεργασίας μεγαλύτερο από το βραχυπρόθεσμο κίνητρο της προδοσίας).
 3. Διδάξτε τους ανθρώπους να νοιάζονται ο ένας για τον άλλο.
 4. Διδάξτε την αμοιβαιότητα (MKM).
 5. Βελτιώστε την ικανότητα αναγνώρισης (μνήμη).

Μ' αυτά και μ' αυτά και με πολλά άλλα που δεν χωρούν σε μια βιβλιοπαρουσίαση «Η εξέλιξη της συνεργασίας» παρά τα δεκαπέντε χρόνια που μεσολάβησαν από την πρώτη έκδοσή της στα Αγγλικά το 1984, διατηρεί ανέγγιχτες, τόσο τη φρεσκάδα, όσο και τη χρησιμότητα της. Και θα πρέπει να ευχαριστήσουμε ειλικρινά τις εκδόσεις Καστανιώτη, για την αξιόπαινη προσπάθειά τους να αναλάβουν το εγχείρημα της κυκλοφορίας στα ελληνικά ενός τέτοιου βιβλίου, καθώς επίσης και τη μεταφραστική ομάδα, για την άψογη απόδοση του κειμένου στη γλώσσα μας. Εκείνο που απομένει, είναι να διαβαστεί το βιβλίο από όσο το δυνατό περισσότερους πολίτες, αλλά πολύ περισσότερο από τους πολιτικούς μας. Ο Richard Dawkins, ο Άγγλος διάσημος καθηγητής με τις ανατρεπτικές ιδέες, σημειώνει στο τέλος του προλόγου του: «Τίσος θα έπρεπε να κλειδώσουμε όλους τους ηγέτες του κόσμου σ' ένα άδειο δωμάτιο με αυτό το βιβλίο, και να μην τους ανοίξουμε παρά μόνο όταν θα το έχουν διαβάσει. Οι ίδιοι θα το ευχαριστηθούν πολύ και ίσως να σώσει κι' εμάς τους υπόλοιπους. Η εξέλιξη της συνεργασίας αξίζει να αντικαταστήσει τη «Βίβλο του Γεδεών».

Δεν ξέρει κανένας αν ο R. Dawkins είχε υπόψη του και τους δικούς μας πολιτικούς, όταν έγραφε αυτά τα λόγια πριν

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ
Ρόμπερτ Άξελροντ

ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ Κοινωνικές Επιστήμες
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

από τόσα χρόνια. Το πιθανότερο είναι πως σκεφτόταν τους ηγέτες των πυρηνικών υπερδυνάμεων, αφού το κείμενο του γράφτηκε ενώ ο ψυχρός πόλεμος σκίαζε ακόμα τον κόσμο. Δεν θα μπορούσε να διανοηθεί, όσο οξυμένη φαντασία κι' αν διαθέτει, το σημερινό σκληρό της απόλυτης Αμερικανοκρατίας, ούτε, πολύ περισσότερο, πως σ' αυτή την άκρη της Ευρώπης, γύρω από το μικρό μας νησάκι, θα παίζονταν ακόμη ψυχροπολεμικά παιγνίδια, από

πολιτικούς απρόθυμους για συνεργασία. Ως κατακλειδα αυτής της παρουσίασης και εν όψη των νέων διαπραγματεύσεων για το κυπριακό, που, όπως πληροφορούμαστε, η έναρξη τους θα γίνει προσεχώς θα συστήσουμε θερμά στους πολιτικούς μας ηγέτες να μελετήσουν προσεκτικά την «Εξέλιξη της Συνεργασίας». Έχουν πολλά να ωφεληθούν, ενώ μπορεί να ωφεληθούμε κι' εμείς οι υπόλοιποι ...

Ο «Σχολιαστής της τελευταίας σελίδας» αναλαμβάνει αυτή τη φορά έργο θεάρεστο και εθνικώς αναγκαίο. Προς τούτο παίρνει ύφος ελαφρώς διδαχτικό και δημιουργεί το κατάλληλο κλίμα: φορά τα άρβυλα του και είναι γυμνός από την μέση και άνω. Αυτοβούλως κάντε αμέσως το ίδιο και εσείς. Εφ' όσον δεν έχουμε στη διάθεση μας ούτε στρατιωτικό στίβο ούτε αθλητικό πάρτε θέσεις γύρω από το τραπέζι της κουζίνας, ο ένας πίσω από τον άλλο ή την άλλη. Παραμείνατε χαλαροί/ες και φέρτε στην μνήμη σας, οποιαδήποτε αμερικανική ταινία η οποία ασχολείται με την εκπαίδευση πεζοναυτών. Από τις σκηνές όπου ένας λοχίας τρέχει δίπλα από μια διμοιρία επίδοξων ηρώων θυμηθείτε τη μουσική. Εισπνεύσατε και αρχίσατε τροχάδην με το περιοδικό μπροστά στα μάτια σας. Με τη βοήθεια της μουσικής που ασφαλώς ενθυμηθήκατε, τραγουδείστε τους στίχους που ακολουθούν:

*Νίκη, δόξα, στρατός
εκπαίδευση, θυσία, ηθικό
Όρκος απaráβατος Λευτεριά ή Θάνατος
θάνατος, θάνατος στα Μεχμετζίκ.*

*Με τα άρματα στην πόλη
θα μπούμε μια βραδιά
παρέλαση να κάνουμε μπρος
στην Αγιά Σοφιά*

*Αίμα να 'ναι κι ότι νά 'ναι
τα G3 να βαράνε*

*Τούρκοι Τούρκοι θα πεθάνετε
μπροστά στη γαλανόλευκη θα γονατίσετε*

*Χωρίς νερό
χωρίς φαΐ
Μόνο αίμα
Μόνο αίμα
Και τί αίμα;
Του-ρκι-κό*

*Το τρενάκι ξεκινάει
στην Τουρκία για να πάει
κι όποιος δεν το ακολουθάει
μαύρο φίδι θα τον φάει*

*Θα μας γράφουνε τα νέα
που θα λάβουμε σημαία
θάνατι κόκκινη μεγάλη
θα την πάρω θα την σκίσω
Γαλανόλευκη θα στήσω*

*Ελλάς, Ελλάς σκέπασε και μας
την Κύπρο την πανέμορφη
ποτέ μην την ξεχνάς.*

*Ελλάς, Ελλάς στείλε τα Μιράζ
στείλε και τα φάντομ σου
να φάμε τον Ντενκτάς.*

